

tv-15 naš TOVARIS

Št. 19
13. maja 1982
Leto XX

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Mesec maj je z velikimi črkami zapisan v zgodovino jugoslovanskih narodov in narodnosti. V tem mesecu smo dokončno osvobodili našo domovino in celemu svetu jasno pokazali, da je le naša in da samo mi lahko odločamo v njej. Maja pred dvema letoma pa smo izgubili načrtovalca vsega, kar imamo, tovariša Tita. Še bi lahko naštevali datume v maju, ki so pomembni, vendar pa se ob tej priložnosti ustavimo le pri enem: to je 13. maju – dnevu varnosti. Ta dan praznujejo pripadniki varnosti v spomin na dan, ko je vrhovni poveljnik NOV in POJ maršal Tito v Drvarju podpisal ukaz o ustanovitvi Oddelka za zaščito naroda (Ozna).

Neizpodbitno dejstvo je, da je nastanek varnostnih organov tesno povezan z dogodki naše revolucije. Njihova moč in učinkovitost sta rasti iz izkušenj ilegalnega boja in dela komunistov, iz prekaljenosti v boju za resnično narodno in socialno svobodo ter iz dejstva, da so kadri izhajali iz vrst najbolj osveščenih in predanih komunistov. Svoje delo so gradili tudi na podpori vsega aktivno vključenega prebivalstva v narodnoosvobodilni boj in kasneje na prizadevanjih delovnih ljudi za obnovo in socialistične družbene odnose. Zato je bil poskus, da bi varnostno službo razvijali ločeno od socialističnih samoupravnih odnosov, obsojen in preprečen, še preden je lahko povzročil večjo škodo nadaljnjemu razvoju demokratičnih odnosov v družbi.

Danes se vprašanje varnosti naše družbe ne postavlja več kot stvar države in njenih organov, ampak kot stvar vsakega Jugoslavana, kot zavest in dejavnost predvsem tistih, katerih interese varujejo organi za notranje zadeve, to je delovnih ljudi in občanov. Zaradi razmer, v katerih danes živimo, je vraščeno varnostnega sistema v širši samoupravni sistem nujnost nadaljnjega razvoja naše družbe in edina možnost za obvladovanje položaja ter razvijanje resnično človekoljubnih odnosov med ljudmi. Ta sistem temelji na družbeni samozasčiti, ko delovni ljudje in občani vedno bolj osveščeno na vseh področjih uresničujejo pravice in dolžnosti pri varovanju svojih pridobitev, vrednosti in interesov.

Naš varnostni sistem torej uresničujejo delovni ljudje in občani v sistemu družbene samozasčite ter državni organi, ki jih za opravljanje specializiranih nalog varnosti in zaščite ustanavljajo družbenopolitične skupnosti. Organi za notranje zadeve se v uresničevanju takega varnostnega sistema vse bolj naslanjajo na delovne ljudi in občane. Sodelujejo tudi z organizacijami združenega dela, družbenopolitičnimi organizacijami, krajevnimi skupnostmi in drugimi samoupravnimi organizacijami in skupnostmi. Delavci organov za notranje zadeve so zato postali pri svojem delu mnogo bolj odgovorni za stanje na svojem delovnem področju. Po drugi strani pa se je s tem odpiranjem navzven povečal tudi širši družbeni vpliv na delo teh organov in njihovih delavcev.

Bojan Kuntarič

Danes, 13. maja, praznujejo svoj praznik pripadniki naših varnostnih organov. V svojem delu so dosegli pomembne uspehe in rezultate, za kar prejema številne čestitke, katerim se pridružujemo tudi mi.

Kakor sleherno povojno pomlad je tudi letos, 8. maja, mesto heroj, naša Ljubljana ponosno proslavila dan zmage in osvoboditve, dan, ko je bil zlomljen fašizem na naših tleh, obenem pa še 40-letnico ustanovitve prvih narodnoosvobodilnih udarnih brigad Slovenije, 2. grupe odredov ter odredov NOV in PO Slovenije.

Na Trg osvoboditve pred spomenik svobode se je zgrnila pisana množica mladih in starejših. Tudi dež in blatne poti niso mogli ustaviti pohodnikov letošnjega že 26. Pohoda po poteh partizanske Ljubljane, katerih koraki so se stopili na mokrem asfaltu in se zlili v besedah slavnostnega govornika Franceta Popita, člana predsedstva SR Slovenije, v morju zastav in v odmevu udarne partizanske pesmi. Borci brigad in odredov so po 40 letih ponovno strnili svoje vrste. Razredčene so, a še vedno so videti trdne. In ko so se pridružili še pionirji s predajo kurirčkov torbice, s katero hodijo po poti nekdanjih partizanskih kurirjev, se je zdelo, da si polpreteklost in sedanost podajata roke...

Živa Drole

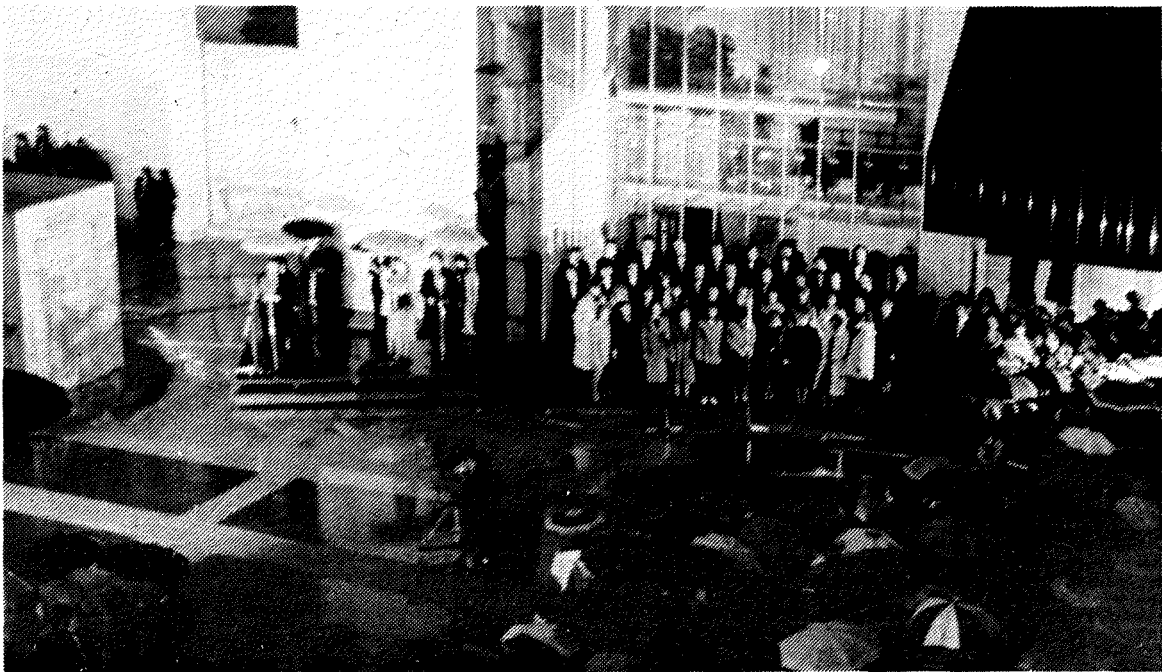
Foto: S. Busič

Na ploščadi pred novim slovenskim kulturnim in kongresnim centrom – Cankarjevim domom v Ljubljani so minuli torek v navzočnosti številnih občanov, mladine in borcev odkrili spomenik pesniku, pisatelju in dramatikumu Ivanu Cankarju. Poleg številnih predstavnikov slovenskega družbenopolitičnega in kulturnega življenja so se odkritja udeležili tudi Viktor Avbelj, Andrej Marinc, Vinko Hafner in Janez Zemljarič, slavnostni govornik pa je bil predsednik republiškega komiteja za kulturo in znanost dr. Matjaž Kmecl.

Spomenik, delo akademskega kiparja Slavka Tihca, pa je odkril predsednik SZDL Slovenije Mitja Ribičič. Jože Čurin

Odbor za organizacijo proslave 40-letnice ustanovitve prvih slovenskih narodnoosvobodilnih udarnih brigad, 2. grupe odredov in odredov NOV in POS se zahvaljuje vsem, ki so omogočili, da sta bila prireditelji 8. maja 1982 na Trgu revolucije ter tovariško srečanje na Gospodarskem razstavišču uspešno realizirana.

Predsednik odbora
Dušan Gorkič

Velike ideje so tiste, ki so uresničljive, to pa so, če jih sprejmejo množice kot svoje cilje in naloge

Titove besede naj bodo naša zaveza

»Naši narodi so si to enotno skupnost, kakršno imamo danes, ustvarili s svojim bojem na bojiščih, v največjih bitkah in s krvavim trpljenjem. Zdaj so vsi naši narodi svobodni, vsak upravlja sam sebe, zato je ta celota, ta skupnost, ki se imenuje Federativna ljudska republika Jugoslavija, še toliko močnejša. Te Titove besede so zgodovinska resnica, ki nas zavezujejo,« je poudaril Franc Popit, član predsedstva SRS, v slavnostnem govoru v Ljubljani 8. maja ob proslavi 40-letnice prvih slovenskih narodnoosvobodilnih udarnih brigad, 2. grupe odredov ter odredov NOV in POS, potem pa še nadaljeval:

»Slepili bi se, če bi mislili, da tudi v prihodnje ne bo problemov v našem življenju in razvoju ter različnih pogledov o tem, kako jih je moč reševati. Pomembno je, da problemov ne prikrivamo pred ljudmi in da jih rešujemo sporazumno po samoupravnih poti v okvirih naše politične demokracije in njenega sistema.

Izročilo narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije ni pomembno samo za današnji trenutek, temveč tudi za socialistično samoupravno perspektivo in srečo prihodnjih rodov. Zvestoba revolucionarnim tradicijam in njihovo ustvarjalno razvijanje pomeni nadaljevati revolucijo, širiti krog revolucionarjev in zavestnih nasilcev boja in dela za uresničitev svetlih idealov ljudske revolucije in narodnoosvobodilne-

ga boja. Prav v tem uveljavljanju revolucionarnih tradicij v našem družbenem življenju naj ima tudi v prihodnje beseda borcev svoje tehtno in v marsičem odločilno mesto. Zato pa si tudi moramo prizadevati, da bo lik borca revolucionarja ostal takšen, kakršnega je ustvarjala zveza komunistov že pred oboroženo ljudsko vstajo, med bojem in v obdobju obnove ter socialistične graditve naše domovine.

Vse naše revolucionarno obdobje je vedno preveval boj za človeka, za njegovo srečo in svobodo. To je tisto, kar so imeli in kar imajo v svojih srcih vsi pravi revolucionarji. Danes se ta največja vrednota naše revolucije izraža v procesih ustvarjanja pogojev in možnosti za enakopravno sožitje med delovnimi ljudmi, v bratstvu in enotnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti, v samoupravnem opredeljevanju naših skupnih ciljev... Velik delež lahko pri tem ima in mora nositi mladina. Pri tem ne gre za nikakršno pomoč zvezi komunistov, temveč za aktivno udeležbo mladih pri reševanju revolucionarnih nalog družbenega razvoja, za njeno zavzeto ustvarjanje lastne prihodnosti. Gre za zgodovinsko nujen prodor mlade generacije na politično in sa-

moupravno prizorišče, za njihovo pravico ter dolžnost, da postopoma prevzamejo uresničevanje teh plemenitih ciljev resnično v lastne roke. To je edini način, da mladina lahko ustvarjalno vpliva na odnose v družbi, na svoje sedanje mesto in vlogo in na svojo prihodnost.

Titove besede na 11. kongresu ZKJ naj bodo naša zaveza, da bomo nadaljevali našo revolucijo,« je sklenil svoj govor tovariš Popit: »Moč Jugoslavije je v junaštvu in trdnosti njenih narodov in narodnosti, ki so se kalili skozi zgodovino, moč je v socialističnem samoupravnem sistemu, ki našemu človeku zagotavlja, da svobodno in suvereno odloča o svojem delu in njegovih rezultatih, moč je v široki fronti organiziranih socialističnih sil na čelu z zvezo komunistov, moč je v naši neodvisni in neuvrščeni politiki, moč je v delavskem razredu in njegovi odločilni vlogi v družbi, moč je v našem mlademu rodu, ki je pridobitve revolucije rade volje sprejel za svoje in ki ve, da ima za seboj daljše obdobje dela in življenja v svobodi in miru kot katerikoli prejšnji rod na teh tleh.«

Štafeta skozi legendarne kraje

Z jadranske obale se je štafeta mladosti usmerila proti Sisku. Hrvaški mladinci so jo izročili mladim iz sosednje Bosne in Hercegovine. S sobote na nedeljo je prenočila v avnojskem Bihaću. V nedeljo je pot nadaljevala po Bosanski krajini in obiskala kraje pod Kozaro. Na mestnem stadionu v Prijedoru je množica kakih 20.000 občanov priredila pravo ljudsko zborovanje. Nič manj navdušeno je niso pozdravljali v Sanskem mostu, Drvarju in Glamoču, kjer je pričakala ponedeljkovo jutro. Od Glamoča do Mostarja je štafeta prešla legendarne

kraje partizanskih zmag: Livno, od koder so mladi poslali pozdravno pismo predsedstvu SFRJ in CK ZKJ, Kupreš, Bugojno, legendarno planino Makljen, kjer so se mladi spomnili znane bitke Titovih partizanov, ko so ščitili 4000 ranjencev.

Na stadionu v Mostarju je štafeto pričakalo kakih 15000 delovnih ljudi, občanov, kulturnikov, športnikov, predstavnikov JLA... Prenočila je v Domu kulture, kjer so celo noč nastopala različna kulturnoprosvetna društva.

Ž. D.

RADIO ŠE POMNITE - TOVARIŠI

V jeseni leta 1942 je na Koroško, pod Peco, prišla skupina aktivistov in borcev-revircev, da bi vzpodbudila razvoj narodnoosvobodilnega gibanja, ki se je začelo v poletnih mesecih v okolici Železne Kaple, Sel in Borovčel, a je zaradi izdajstev in aretacij začasno zamrlo. Nasilje nemškega okupatorja je preplašilo ljudi. Po prihodu teh aktivistov in borcev, ki so organizirali in izvedli več vojaških akcij, pa se je narodno zavednim Korošcem povrnila samozavest; vedno več ljudi se je vključevalo v narodnoosvobodilno gibanje.

V oddaji bodo obujali spomine člani te skupine aktivistov in partizanov ter ljudje z gorskih domačij na Koroškem, ki so z vsem podpirali partizane. Oddaja bo na sporedu v nedeljo, 16. maja, ob deveti uri na prvem programu Radia Ljubljana.

Poimenovanje

Ob koncu večdnevne vaje in v počastitev dneva zmage so v petek, 7. maja, v vasi Vrh pri Šentrupertu poimenovali enoto teritorialne obrambe, ki jo sestavljajo vojaki in starešine iz litjske in grosupeljske občine ter občine Ljubljana Center, po narodnem heroju Jožetu Kovačiču. Priložnostne slovesnosti so se udeležili predstavniki občin, iz katerih so pripadniki enote, krajevnih skupnosti, republiškega štaba TO in mladine. Slavnostni govornik je bil Dušan Švaradule.

Vsi zbrani so poslali s slovesnosti pozdravni telegram predsedstvu SFRJ. V kulturnem programu pa so sodelovali učenci osnovne šole iz Šentruperta in recitatorji-teritorialci.

Enota, ki zdaj nosi ime Jožeta Kovačiča, je bila lani ob 40. obletnici ustanovitve naših oboroženih sil najboljša enota teritorialne obrambe v Jugoslaviji.

Jože Kovačič se je rodil 24. novembra 1916 v Stični. Po končani osnovni šoli je Jože odšel v Kamnik, kjer se je izučil za trgovca. Zaradi hude bolezni pa se je vrnil v domači kraj. Ob zlomu stare Jugoslavije je organiziral ljudski odpor v svoji okolici. Njegova dejavnost ni ostala skrita okupatorju, ki ga je skušal aretirati. Jože je pobegnil in se pridružil partizanom. Konec marca 1942 je postal komandir Stiške čete.

V znameniti bitki 2. grupe odredov na Jančah je bil ranjen. Zaradi neodgovornosti borca, ki je vodil ranjence, so padli v zasedo in se razkropili po gozdu. Jože je v neki grapi padel s konja in tam tudi končal svojo življenjsko pot. Zaradi svojega dela in borbenih uspehov je bil Jože Kovačič 27. novembra 1953 odlikovan z redom narodnega heroja.

B. K.

Kurirčkove torbice proti Črnomlju

Pot kurirčkove torbice proti cilju teče neoporečno. Že osmi teden jo pionirji varno nosijo od javke do javke, zahtevajo geslo, predajajo torbico, skratka, boja. Vedo, zakaj nosijo torbico. Naša polpreteklost se prepleta s sedanostjo. Kilometri prehojene poti pa se iz dneva v dan daljšajo. Kurirčkova torbica izpod Golobarja na Bovškem je že prispela v Ljubljano, kjer so jo na proslavi ob osvoboditvi Ljubljane 8. maja pionirji iz občine Center predali svojim vrstnikom za Bežigradom. Torbica, ki so prvi ponesli Koprčani, je sedaj v Postojni, nadaljevala pa bo pot v Ilirsko Bistrico. Iz Celja je skozi številne štajerske kraje kurirčkova torbica prispela v Ormož, jutri pa jo pričakujejo v Ptuj. Torbica s koroške proge je v ponedeljek prišla v roke trboveljskih pionirjev, dalje proti Laškemu pa jo bodo nosili mladi Hrastničani. Na gorenjski progi pa kurirčkovo pošto prav danes pionirji iz Kamnika predajajo Domžalcem.

Ž. D.

Proces stoletja

Mnogoteri važni dogodki po svetu, vse od Bližnjega vzhoda pa tja do Falklandskih otokov, so tako močno pritegovali nase pozornost sveta, zlasti v zadnjih nekaj tednih, da je neko dogajanje v neki evropski deželi ostalo takorekoč povsem na obrobju zanimanja svetovne javnosti. Pa vendar se v zvezi s temi dogajanjmi le odloča o taki ali drugačni usodi neke dežele. V mislih imamo Španijo, kjer je že dalj časa v teku sodni proces – ki je že dobil naziv proces stoletja – proti pobudnikom in organizatorjem znane poskusa vojaškega udara lanskega 23. februarja, ko je okoli 200 žandarjev pod vodstvom njihovega poveljnika Tejera vdrla v madridski parlament. V tem času so bile vojaške enote v Valenciji že pripravljene in tanki v madridskih vojašnicah že nared za akcijo. Gre sodba, da je kralj s svojim nastopom proti vojaškemu udaru rešil krhko špansko demokracijo.

Zdaj za zaprtimi vrati v Madridu teče proces proti upornikom zoper ustavno ureditev Španije. Vendar, kolikor pride novic s tega procesa, potrjujejo sodbo, da vsa skrajna desnica uporablja in izrablja sedanji proces za širjenje svoje strategije strahu in groženj proti vsem demokratičnim silam v deželi. Če je bil lanskega februarja poskus vojaškega udara z orožjem, gre zdaj za poskus nekakšnega državnega udara skrajnih desničarjev. Pri tem jim pride vse prav, od zapletene in težavne gospodarske situacije v deželi do nemirov in napetosti, ki jih povzročajo baskijski skrajneži.

Vendar prevladuje v vseh španskih demokratičnih krogih mnenje, da so skrajni desničarji – najsi gre za vojaške ali civilne – dozdej že izgubili prvo bitko, ki so jo skušali doseči s tem procesom. Mnogi obtoženci so namreč zelo spretno na svojih nastopih pred sodiščem skušali prikazati, kako je sam kralj bil tisti, ki je spodbujal, če ne že sam pripravljal, vojaški udar, vsekakor pa da ga je podpiral in odobral. S takim podtikanjem protustavnih namer kralju so skušali desničarji predvsem omajati v javnosti zaupanje v kralja in njegovo privrženost obstoječi demokratični ureditvi dežele, po drugi strani pa spodbuditi vse tiste sile v vojski, ki so se lanskega februarja podvrgele kraljevemu pozivu in umaknile svojo podporo voditeljem vojaškega udara, da se zdaj pridružijo upornikom.

Zdaj, ko se proces, ki je povsem ovrzel sum v možnost kakršnekoli kraljeve osebne udeležbe v pripravi na vojaški udar, počasi bliža kraju – četudi je ta kraj še povsem negotov in so možna vsakršna presenečenja – se že kažejo vse globoke posledice naklepov desničarskih sil. Izredno je zrahljana notranja trdnost sedanje vladne stranke demokratične združitve, ki jo njen konservativni del vleče na desno, levo, ki je vsa v opoziciji, pa je spričo sporov med socialisti in komunisti oslabiljena, kot je oslabiljena tudi komunistična partija sama zavoljo notranjih sporov, zlasti v katalonski partiji.

Očitna je pri vsem tem težnja dobršnega dela vojske,

zlasti njenih vrhov, da bi si po vsej sili zagotovili tudi v pofrankovskem obdobju vse tiste privilegije in položaje, kot jih je vojska imela za časa vladavine frankizma. Vojska bi hotela še naprej ostati posebna sila ne zunaj družbe, marveč nad njo, ne tista organizacija, ki bi uresničevala politiko vlade, pač pa sila, ki bi sama dajala napotke in ukaze vladam.

Zrahljano politično stanje tako znotraj vladne stranke kot med opozicijo nakazuje možnost predčasnih parlamentarnih volitev, na katerih si zlasti socialisti obetajo okrepitev njihovega položaja in s tem odprto pot k vladi. Odločilen barometer splošne usmeritve volilnega telesa pa bodo bližnje volitve 23. maja v Andaluziji, kjer bo odločitev tamkajšnjih 3 milijonov volilcev nakazalo smer političnega gibanja v deželi kot celoti.

K negotovostim, ki jih sproža sam potek procesa proti upornim vojakom, pa Španijo vzbujajo še mnoge druge stvari, med drugimi tudi grožnje baskijskih teroristov, ki so oboroženi že z ročnimi raketami in so zagrozili, da bodo s tem novim orožjem sprožili ofenzivo proti vsem vojaškim objektom v Baskiji, če vlada ne bo umaknila vojske, ki so jo začeli uporabljati v boju proti terorizmu. V takem ozračju Španija pričakuje tudi svetovno nogometno tekmo, ki utegne postati tudi kaj privlačna tarča za grožnje in tudi akcije teroristov.

Drago Košmrlj

naš komentar

Odprto pismo vodstvu RTV Ljubljana

V nedeljo 4. aprila smo se z veseljem zbrali ob radijskih sprejemnikih v raznih krajih prijatelji Dolenjske in še posebej Dobrniške doline, ker je bila najavljena popularna oddaja »Radio v gosteh« to pot v Dobrniču. Toda izredno smo bili razočarani nad njeno vsebino. Radijski napovedovalec si je dal veliko truda in porabil dosti časa, da je zbral podatke daleč nazaj, vse od 12. stoletja. Nikakor pa se ni spomnil, da bi vsaj z eno samo besedo omenil čas od 1941 do 1943, ko je Dobrniška dolina doživljala svojevrsten in edinstven razcvet. Presenečeni smo bili, da ni smatral za potrebno omeniti, da so se ljudje sestali v tistem domu, kjer je bil sredi oktobra 1943 prvi kongres SPZZ Slovenije, kjer je dvorana odmevala od pozivov partizanskih mater, ki so že izgubile oziroma žrtvovale dvoje, troje ali pa celo četvero otrok, pa niso tarnale, ampak zelo prepričljivo poudarjale, da je treba vztrajati do konca, da brez žrtev ni zmage in da zato moramo dati vse svoje sile za končno zmago nad fašizmom in nacizmom.

Prav v tej dvorani, kjer so zdaj govorili v svobodi in prostosti, ki so jo priborili tisti borci, katerim je bil postavljen takoj po osvoboditvi spomenik na Malencah (325 jih tam počiva in na pokopališču zraven doma še 125), je major Jones kot predstavnik zavezniške vojske dejal »narod, ki ima take matere, ne more propasti«. Zaradi vsega, kar se je dogajalo oktobra 1943 v tisti dvorani, in zaradi zavednosti ljudi Dobrniške doline je šel glas o tej majhni dolenjski vasi po vsem svetu že med borbo in po njej.

Nikakor ne moremo razumeti, kako je mogla ekipa Radia mimo spomenika narodnemu heroju Jožetu Slaku, a da ga sploh ne omeni. Na stavbi je vzdana plošča v počastitev I. kongresu SPZZ, v hiši sami pa je spominska soba prav tako posvečena temu dogodku. Ne gre nam v glavo, da je možno vse to »preskočiti« in se tako obnašati, kot bi bili organizirali »Radio v gosteh« pri nekdanjih belogardistično razpoloženih ljudeh.

Težko je z besedami izraziti občutke, ki so nas navdajali, ko smo to ponesrečeno oddajo poslušali. Sprašujemo se, kaj je vzrok takemu ravnanju in do kod sega ne samo spoštovanje žrtev, ki so nam omogočile svobodo, s tem pa tudi možnost, da leta 1982 na svoji zemlji lahko slovensko govorimo, ampak tudi do kod sega poznavanje naše zgodovine, če naši uradni predstavniki najbolj razširjenega medija javnega obveščanja smatrajo za potrebno govoriti o davni preteklosti in niti z besedico ne omeniti razdobja, ki nam je omogočilo obstoj na svoji zemlji Kdo daje pravico ljudem, ki jim naša socialistična samoupravna skupnost daje kruh, da se tako neodgovorno obnašajo do naše zgodovine? Z druge strani pakdo je za to odgovoren in komu ti ljudje polagajo račun?

Tisti mlin, ki ga je projektiral Boris Kraigher, ko je kot ilegalec obiskoval starega komunista Jožeta Slaka, še vedno melje.

Mnogo je Ljubljancev, ki pravijo, da je tam najboljša ajdova moka, se pravi, da mlin še deluje, ni ne požgan ne razrušen. Vse tiste ceste in steze, po katerih so hodili med vojno, pa tudi pred njo ileganci, člani Društva kmečki fantov in deklet, študentje, delavci in kmetje, še danes povezujejo vasi in zaselke med seboj. Vsa čast Rimljanom in izkopaninam iz davne preteklosti, toda le-to ni omogočilo obstoja naših ljudi na tem koščku naše zemlje, ampak je to omogočila NOB. S kakšno pravico ali pa po čigavem nalogu to počenjajo? Človek si ne more kaj, da ne bi sam sebi postavil tega vprašanja. Ali je res posredi samo malomarnost?

Že med oddajo, še bolj pa po njej smo klicali drug drugega in hoteli vedeti, če smo prav slišali v oddaji »Radio v gosteh« v Dobrniču, da niti enkrat samkrat ni bila omenjena NOB, niti en sam dohodek iz predvojnega razgibanega naprednega življenja, niti karkoli, kar bi spominjalo na napredno življenje, ki je – pod izredno težkimi pogoji – ne samo telo, ampak gorelo s svetlim plamenom v teh krajih.

Nismo omenili, da je bil v Dobrniču na mladinskem posvetovanju tudi legendarni Ivo-Lola Ribar, poleg številnih uglednih in znanih domačih herojev in junakov. Da ne bomo predolgi in ne preostri:

Želimo samo pojasniti, ne samo v imenu še živečih udeležencev mladinskega posvetovanja, predvojnih komunistov, ki so hodili v Dobrnič, udeleženec prvega kongresa SPZZ, ampak tudi v imenu vseh tistih, ki počivajo na Malencah in na dobrniškem pokopališču, predvsem zato, ker smatramo, da takega odnosa niso zaslužili.

Niko Belopavlovič
Olga Družina
Vekoslav Perper
Pavla Rovar
Mara Rupena-Osolnik
Francka Slak-Vilfan
Ludvik Slak
Viktor Stopar
Olga Vipotnik

Pogreb nekega očeta

Naš oče je imel 83 let. V življenju je veliko pretrpel. Bil je doma iz številne družine in kmalu si je moral sam služiti kruh. Pred drugo svetovno vojno je služil velikim kmetom. Bil je hlapec, pa je vseeno spoštoval svoje delo. Poročil se je z ženo, ki je bila nadvse predana partizanom. Dajala jim je vse, kar je imela. Nosila jim je hrano v gozd, ničlikokrat pa jih je doma oprala in nahranila.

Po vojni sta z očetom živela v majhni vasi v Loški dolini. Nikamor nista hodila, zato sta bila od ljudi skoraj pozabljena.

Trindvajsetega marca letos je oče umrl. Veliko ljudi ga je spremljalo na zadnji poti, kot bi mu s tem hoteli povedati, da le ni bil čisto pozabljen. Imel je civilen pogreb, kar se je v tej vasi prvič zgodilo. Ob odprtjem grobu smo pričakovali besedo v zadnje slovo, vendar je ni bilo.

Nihče od upokojencev, njegovih prijateljev, nihče iz krajevne skupnosti ali SZDL mu ni privoščil besede, ko so ga polagali k zadnjemu počitku. Ljudje so bili prepade-ni. Niso verjeli, da lahko človeka tako žalostno pokopljejo. Razočaranje je bilo tako veliko, da se mi otroci ne moremo potolažiti.

Upamo le, da se kaj takega ne bo več zgodilo.

Otroci Alojza Lekana z družinami
s Knežje njive v Loški dolini

Še o »neenotnosti pri izobešanju zastav«

V 16. št. TV-15 je tovariš Slavko Bizjak napisal članek pod zgornjim naslovom. Res je potrebno končno narediti red pri izobešanju naših zastav, dodeliti državni zastavi med več izobešenimi zastavami mesto, katero ji po zakonu pripada, prekiniti z izobešanjem zastav narobe (oba kraka zvezde morata biti v spodnjem polju zastave) ter prepovedati izobešanje obledelih, raztrganih ali celo umazanih zastav.

Zakon o grbu, zastavi in himni SFRJ, ki je izšel v Uradnem listu SFRJ štev. 21 22. aprila 1977, pravi na strani 779 v členu 17 v predzadnjem in zadnjem odstavku:

»Če se izobesi zastava SFRJ (državna) skupaj z dvema drugima zastavama, mora biti zastava SFRJ v sredini«

»Če se izobesi zastava SFRJ poleg kakšne druge zastave, mora biti vselej z leve strani gledano od spredaj«.

Torej zakon ne razlikuje izobešanja ob državnem, republiškem, delavskem ali kakem drugem prazniku, državna zastava mora biti vedno na najbolj častnem mestu.

Prepovedano je tudi v času, ko visijo zastave, na balkonih, oknih, ob hišah obešati perilo, kajti zastave morajo dati svečan videz mestu ali vasi.

Tu bi morale ukrepati komunalne inšpekcije.

Če je ob pomolu ali ob obali zasidrana vojna ladja, na njej vsak dan dvigajo vojno pomorsko zastavo ob 8. uri zjutraj in spuščajo ob zatonu sonca. Vsi ljudje, ki se nahajajo v območju 100 m, so dolžni pozdraviti to dejanje ali s snemanjem pokrivala ali s prekinitvijo hoje in se obrniti k zastavi. Tega pa ne ve večina našega prebivalstva in na žalost to lahko vidimo le redko in še to večinoma pri tujcih.

Pred časom je ljubljanska TV v oddaji Zrno do zrna nazorno pokazala pravilno izobešanje zastav, a je del prebivalstva ali ni videl ali pa je pozabil na navodila.

Joža Pretnar
kapetan bojne ladje v pok.
Povšetova 104/D
61000 Ljubljana

KOLENDAR POMEMBNEJŠIH DOGODKOV

13. maj 1942: V Kobilah na Gorjancih se je po odredbi z dne 9. maja 1942 izoblikoval Gorjanski partizanski bataljon, ki so ga čez nekaj tednov vključili v Krški partizanski odred.

13. maj 1944: Na Stražnem vrhu v Doltarjevi oziroma v Šuštarjevi zidanici so ustanovili oddelek za zaščito naroda (OZNA), tam je deloval do osvoboditve.

14. maj 1943: Vrhovni štab NOV in POJ je iz 1. bosanskega korpusa ustanovil 1. in 2. bosanski korpus.

15. maj 1943: Nemška in italijanska vojska sta začeli veliko ofenzivo proti glavni operativni skupini vrhovnega štaba NOV in POJ v Črni gori, Sandžaku in Hercegovini, znano kot operacija »Schwarz« ali peta sovražna ofenziva.

15. do 21. maj 1944: Nemški okupator je izzval ofenzivno akcijo proti enotam 4. operativne cone na Štajerskem. Zanj je zbral približno 20 tisoč vojakov. Tomšičeva brigada in Vzhodnokoroški odred sta se srečno prebila skozi sovražnikove obroče.

17. maj 1942: Izvršni odbor je izdal odlok o postavitvi ljudske oblasti na osvobojenem ozemlju. Predstavljajo jo terenski odbori OF, ki nato na ljudskih zborovanjih po demokratičnem večinskem načelu izvolijo krajevne NOO.

18. maj 1942: Iz Ljubljane je odšlo na osvobojeno ozemlje vodstvo narodnoosvobodilnega gibanja za Slovenijo. Nastanilo se je v Tisovcu v Suhi krajini, sredi junija pa je odšlo v Kočevski Rog.

17. maj 1967: Na zasedanju skupščine SFRJ, ki mu je predsedoval Milentije Popović, so Josipa Broza Tita petič zapovrstjo izvolili za predsednika SFRJ Jugoslavije.

17. maj 1943: Vrhovni štab NOV in POJ je ustanovil 10. slavonsko divizijo in 1. slavonski korpus NOV in POJ. V Kočevskem Rogu pa je bil sestanek mladinskih aktivistov NOG, na katerem so sprejeli sklep o organiziranju Zveze slovenske mladine prek pokrajinskih iniciativnih odborov.

18. maj 1944: V Metliki je bilo prvo zasedanje okrajne narodnoosvobodilne skupščine za okraj Metlika, ki sta se ga udeležila tudi Boris Kidrič in Zoran Polič. Istega dne je nemški okupator požgal v Brkinih sedem vasi in pobil 69 ljudi.

18. maj 1946: V Postojni je bilo drugo zasedanje ljudskih poslancev iz cone B. V programu so poudarili boj za priključitev Slovenskega Primorja in Istre k Jugoslaviji in uvrstitev ljudske oblasti.

17. do 22. maj 1926: Na Dunaju je bil tretji kongres KPJ. Na njem je sodelovalo 36 delegatov s pravico glasovanja in 12 s po-svetovalnim glasom. Pogovor je tekel predvsem o nacionalnem vprašanju.

18. do 20. maj 1954: V Ljubljani je bil 3. kongres Zveze komunistov Slovenije. Podali so politično-organizacijsko poročilo o delu ZKS v dobi med 2. in 3. kongresom in referat sekretarja CK ZKS Miha Marinka Naloge komunistov v boju za socializem. Razprava v komisijah je še bolj konkretizirala in osvetlila vloge in naloge ZKS na vseh področjih družbenega in gospodarskega življenja v boju za nadaljnji razvoj socialističnih družbenih odnosov.

Kaj čaka delegate v novem mandatu?

naš komentar

Nova delegatska telesa so izvoljena, zato se postavlja vprašanje, kakšne naloge so pred njimi in kaj bo pravzaprav treba opraviti v tem mandatnem obdobju. Ne more biti nobenega dvoma, da bodo delegati, skupaj z njimi pa tudi izvršni in upravni organi, morali poglobitveno skrb nameniti samoupravnemu združevanju dela in sredstev.

Pričakujejo, da se bodo v skupščinskih klopeh odločneje kot doslej zoperstavili zapiranju organizacij združenega dela in občin. Vse bolj namreč prevladuje spoznanje, da brez odpiranja slovenskega združenega dela v ves jugoslovanski prostor učinkovit razvoj številnih gospodarskih organizacij sploh ni mogoč. V preteklosti so skupščine imele premalo moči, da bi zahtevno po samoupravnem povezovanju trdneje postavile.

Še hitreje se bo treba povezovati z mednarodnim trgov. Delež slovenskega izvoza na konvertibilno področje se je v prvih treh mesecih letos povečal od lanskih 26 na 27,4 odstotka. Povečali smo pokritje uvoza z izvozom, in sicer od 79 na 83 odstotkov. To je dobro, še vedno pa se s temi številkami ni mogoče zadovoljiti.

Izračunali so, da bi moralo slovensko gospodarstvo – če naj bi se naprej uspešno napredovalo – izvoziti najmanj 32 odstotkov celotne proizvodnje. To pa pomeni, da čaka gospodarstvenike izredno zahtevno delo, saj ta čas, denimo, izvozimo le 26 odstotkov družbenega proizvoda.

Slovenija je sicer doslej poravnala vse obveznosti do tujine, utegnili pa bi se zgoditi, da dolgovi – če seveda ne bi poskrbeli za večji izvoz – ne bi zmožla. Tega pa nikakor ne bi smeli dovoliti. Letos bo republiki primanjkovalo okrog 400 milijonov dolarjev, ki jih bo zelo težko dobiti. Že zdaj je jasno, da je izhod samo v povečanem izvozu na konvertibilno tržišče.

Delegati se bodo morali zavzeti za boljše izkoriščanje domačih surovin, energije in reprodukcijskih materialov. Na dlani je, da

doslej za to nismo storili dovolj, zato je naša odvisnost od tujine pretirano velika. Pa ne samo to. Dogaja se, da surovine izvažamo, nato pa jih po visokih cenah znova uvažamo. Takih nesmiselnih transakcij ta čas ni tako malo.

V skupščinskih klopeh bo treba reči odločen »ne« uničevanju rodovitne kmetijske zemlje. Ugotavljajo, da kljub nekaterim uspehom spreminjanja namembnosti kmetijskih zemljišč v Sloveniji še nismo odpravili. Več bo treba storiti zlasti za povečano pridelavo pšenice in sladkorne pese. Bolje bo treba urediti odnose v živinoreji. Več denarja bo treba dati za ureditev pašnikov v hribovitem svetu, ki smo ga v preteklih letih dokaj zanemarili. Nadaljevati bi morali tudi s hidromelioracijskimi deli. V naslednjih letih naj bi na ta način pridobili v republiki okrog 40 tisoč hektarjev zemlje. Če na to področje ne bi vlagali več kot doslej, redne preskrbe z živili najbrž ne bi mogli zagotoviti. Naša hotenja pa so ta čas precej večja. Ne samo da želimo zagotoviti dovolj hrane za domače potrebe, marsikaj naj bi tudi izvozili. V kmetijskih načrtih je to jasno zapisano.

Uresničevanje teh nalog pa bo terjalo več reda tudi na drugih področjih. Najprej gre tu za naložbe. Treba je reči, da je Slovenija uspela zmanjšati delež naložb v družbenem proizvodu s 33 na okrog 25 odstotkov. S tem pa je bil storjen šele prvi korak. Zdaj se postavlja vprašanje, kaj je s sestavo naložb. Ali zagotavljajo izvoz nove proizvodnje, kaj je z njihovo tehnološko opremljenostjo in podobno.

Organizacije združenega dela so skupaj z Gospodarsko zbornico Slovenije pripravile okrog 100 novih naložb, za katere trdijo, da so v skladu s temi hotenji. Blizu 70 naložb bo več kot polovico proizvodnje usmerilo v izvoz. Računajo, da bo Slovenija lahko zaradi tega v nekaj letih povečala devizni iztržek kar za tretjino.

Seveda pa bo del denarja treba vložiti v drugih republikah in

pokrajinah. Lani je slovensko gospodarstvo sklenilo 36 sporazumov o skupnih vlaganjih, posebno v manj razvitih republikah in pokrajini Kosovo. V ta namen je porabilo okrog 40 milijard. Letos naj bi s temi sovlaganji nadaljevali. Pričakujejo, da bodo podpisali okrog 40 novih sporazumov. Poudariti je treba, da so ta vlaganja nujna in da jih bo v naslednjih letih treba še pospešiti. Prizadevati pa bi si morali, da bi vsi sporazumi temeljili na dohodkovnih odnosih in da bi podpisniki pri njihovem sklepanju spoštovali ekonomska in druga merila, saj lahko samo to zagotavlja donosno proizvodnjo.

Nedvomno bodo delegati morali skrb nameniti tudi izgubašem. Vsi vzroki za izgube v IMV, Gorenju, Inii Nafti in v nekaterih drugih organizacijah še niso odstranjeni. Poskrbeti bodo morali za skrbno porabo denarja v družbenih dejavnostih. Nikakršnega dvoma ni, da bo treba več denarja nameniti zlasti za usmerjeno izobraževanje in raziskovalno dejavnost in da bodo zaradi tega druge dejavnosti prikrajšane.

Delegati čaka problem zaposlovanja. Z njim se doslej v Sloveniji nismo kaj prida ukvarjali, v prihodnje pa ne bo mogoče mimo njega. Nezaposlenih je okrog 13 tisoč ljudi. Ta številka ni velika, skrbi pa, ker je nezaposlenih veliko mladih in ker v številnih organizacijah združenega dela za mlade strokovnjake nimajo dovolj posluha.

Spisek vprašanj, ki jim bodo delegati v naslednjih starih letih morali nameniti skrb, s tem ni izčrpan. Dnevni redi skupščinskih zasedanj ne bodo prazni. Delegati bodo svoje naloge morali opravljati v izredno zapletenih razmerah. Zato je tem bolj pomembno, da pozornosti ne usmerijo le v sprejemanje novih zakonov, odlokov in resolucij. Teh nam ne manjka. Vso skrb bodo morali nameniti zlasti odgovornemu uresničevanju sprejete politike.

Darko Marin

Dušan Rebolj

Borci so okrepili sodelovanje tudi s planinci, taborniki in z lovci. Ta društva skrbijo za spome-

Mariborska garnizija in stabilizacija

Enote mariborske garnizije se vključujejo v stabilizacijska prizadevanja celotne družbe in uresničujejo stališča partijskih forumov v zvezi s stabilizacijo, varčevanjem in boljšim gospodarjenjem. Ugotavljajo, da je največji prispevek k stabilizaciji naše družbe odlično borbena pripravljenost enota. Zaradi tega si tudi v mariborski garniziji prizadevajo, da bi dosegli čim višjo stopnjo borbene pripravljenosti. Z idejnopoličnim delovanjem želijo razviti in utrditi gospodaren odnos do vseh materialno-tehničnih in drugih sredstev. Vojake navajajo na nenehno varčnost pri skrbi za zdravstvene in druge pogoje. Ni potrebno posebej poudarjati, da se vojaki vključujejo tudi v razne akcije ter pomagajo kmetom pri pospravljanju poljščin, kot je bilo to lansko jesen. Priskočijo tudi na pomoč v primeru raznih požarov in drugih elementarnih neizidov.

V okviru možnosti v mariborski garniziji skrbijo tudi za življenjsko raven vojakov, ki služijo svojo obveznost v posameznih enotah. V posameznih enotah so asfaltili dvorišča, posodobili obrate družbene prehrane, kopalnice, centralno kurjavo

športnem področju. V prihodnje si bodo prizadevali, da bi se v družbenopolitično življenje vključevalo še večje

Redni obiski pionirjev, mladine, članov ZRVS in borcev v enotah JLA so le ena oblika podružbljanja SLO in DS. (Foto: B. K.)

in druge objekte. Kljub temu pa z doseženo življenjsko ravno vojakov še vedno niso zadovoljni.

Posamezni starešine JLA se vključujejo tudi v družbenopolitično življenje v občinah in krajevnih skupnostih. Obstaja vrsta možnosti za poglobitev takšnega sodelovanja na političnem, gospodarskem, kulturnem in

število starešin JLA. V enotah mariborske garnizije posvečajo posebno skrb kulturnemu življenju. Življenje vojakov in starešin bogatijo tudi s kulturnimi dobrinami. Vojaški klub mariborske garnizije sodeluje z domom »Lizike Jančar« ter pripravlja s tem domom in z učenci gimnazije »Miloš Zidanšek« skupne kulturne in športne prireditve. V posameznih enotah si prizadevajo, da bi vojaki sami pripravili posamezne kulturne programe in

tako izmenjali kulturne izkušnje posameznih narodov in narodnosti. Vojaki mariborske garnizije dosegajo na uradnih pregledih kulturnih dejavnosti v okviru ljubljanskega armadnega območja vidne uspehe. Tudi vojaški klub v Mariboru je bil že med najboljšimi v ljubljanski armadni oblasti.

Zelo razvejeno je sodelovanje z družbenopolitičnimi organizacijami, z ZK, ZB, SZDL in zlasti z mladinsko organizacijo in mladino. Pri tem dosegajo pomembne uspehe pri podružbljanju SLO in DS. Sodelovanje med poveljstvi enot v mariborski garniziji in vodstvi družbenopolitičnih organizacij je na izredno visoki ravni. Vsaka enota sodeluje z določeno šolo, OZD, organizacijo ZSMS ali kakšno ustanovo. Ob zaprisedah vojakov prihajajo mladi v vojašnice in sodelujejo na kulturnih in športnih prireditvah. Mladi si z zanimanjem ogledujejo tudi razstavljeno orožje in razne spominske razstave. Samo ob prazniku JLA je bilo v eni od mariborskih vojašnic okoli 26.000 mladih, ki so si ogledali razstavo o razvoju vojaške enote, ki nadaljuje tradicijo ene od znanih partizanskih brigad. Vodstvo mariborske garnizije sodeluje tudi z Zvezo rezervnih vojaških starešin Maribora, z ZB in nekaterimi drugimi organizacijami, ki imajo pomembno vlogo na področju SLO in družbene samozasčite.

M. K.

Priznanja OF

V ribniškem domu JLA so na priložnostni slovesnosti podelili letošnja občinska srebrna priznanja ob dnevu OF.

Za zasluge v revoluciji, povojni graditvi in razvijanju socialističnih in samoupravnih odnosov v naši družbi so priznanja dobili: Franc Andolšek, Pavle Ilc, Nada Ložar, Jože Mohar, Jože Nosan, Andrej Puhar, Anton Šobar st. in Edo Tanko iz Ribnice. Gasilsko društvo, Slavko Kovačič, Franc Peček, Franc Petrič in Franja Pirc iz Sodražice ter Franc Prijatelj iz Velikih Poljan.

V kulturnem programu so nastopili učenci glasbene šole, vojaki tamkajšnje vojašnice, pevski zbor Slemenca, recitatorji in učenci. V krajevnih skupnostih pa so podelili bronasta priznanja OF.

Milan Glavonjić

Sodelovali bodo tudi vojaki

V preteklosti je bila mladinska delovna akcija »Slovenske gorice« republiška, od lanskega leta pa je zvezna akcija. Zeleni je na njej sodelovalo več kot 500 brigadirjev iz vseh republik in pokrajin, ki so delali na manj razvitih območjih Slovenskih goric in Haloz, v prostem času pa v brigadirskem naselju v Dornavi pri Ptujju sodelovali v različnih interesnih dejavnostih.

Ob sobotnih popoldnevih pa so se brigadirjem na udarniških akcijah pridružili tudi mladi iz osnovnih organizacij ZSMS ptujske občine in vojaki iz vojašnice Dušana Kvedra Tomaža, ki pa so se tvorno vključili tudi v interesne dejavnosti.

Na letošnji akciji bodo sodelovale brigade iz vse naše domovine v treh izmenah – od 6. junija pa do 29. avgusta. Brez dvoma pa se bodo tudi vojaki tvorno vključevali v brigadirsko življenje z obrambnimi dnevi, ki bodo delno potekali tudi v vojašnici, in tako krenili in razvijali bratstvo in enotnost naših narodov in narodnosti.

Drago Papler

Rezultati so že vidni

V preteklosti so se RVS ajdovske občine udeleževali različnih občinskih ali medobčinskih športnih tekmovanj, kamor pa so zaradi nepripravljenosti pošiljali improvizirane ekipe. Zato ni bilo ne množičnosti ne tekmovalnih uspehov.

Da bi to dejavnost poživeli, je predsedstvo OK ZRVS ustanovilo komisijo za šport, KO ZRVS pa so v svoja predsedstva izvolile referente za to področje dela. Tako je nastal team 18 RVS, ki želijo pod vodstvom predsednika Vilija Vuge dvigniti športno dejavnost na višjo raven med vsemi KO ZRVS v občini.

Čeprav komisija deluje šele od 28. marca dalje, se je že izkazala kar v dveh primerih. Na plavalni prireditvi SRZ Police v Ajdovščini so člani ZRVS odnesli več prvih in drugih mest, udeležili so se tudi tekmovalnega pohoda ob 40-letnici bitke na Nanosu.

V maju se bodo člani ZRVS občine Ajdovščina prvič udeležili pohoda Ob žici okupirane Ljubljane, izvedli pa bodo tudi strelsko tekmovanje z vojaško puško za dan mladosti. Udeležili se ga bodo člani ZRVS, mladine, lovskih družin in pripadniki JLA.

Vem

Lastni predavatelji

Člani ZRVS so že začeli obravnavati drugi sklop tem iz letošnjega programa izobraževanja in usposabljanja. V tolminski občini so predavanja opravili v krajevnih organizacijah Bovec, Kobarid, Tolmin in Most na Soči. Poslušali so predavanja o protidiverzantskem in protiterorističnem delovanju po koncepciji SLO in DS, ki so jih popestrili s filmom. Predavanja so pripravili člani predavateljskega aktiva rezervnih vojaških starešin v Tolminu.

Vojo Hobič

Mladi tekmujejo

Konec aprila so po šolah na Koroškem potekala tekmovanja učencev o poznavanju SLO in DS, na katerih so izbrali najboljše ekipe za občinska tekmovanja. Za ta izbirna tekmovanja so se učenci pripravljali z veliko vnemo že od začetka šolskega leta, potekajo pa v okviru obrambnih dni.

Z občinskih tekmovanj, ki potekajo te dni, bodo najboljše ekipe odšle na regijsko tekmovanje, ki ga poseben odbor letos že drugič pripravlja v Slovenj Gradcu.

Pripravljalni odbor, v katerega so vključeni vsi odgovorni dejavniki s področja SLO in DS, usklajujejo dejavnosti z željo, da bi tudi letošnje tekmovanje uspelo tako kot lansko, ki se je po kakovosti uvrstilo v sam vrh tovrstnih prireditev v naši republiki.

Na tekmovanju bo sodelovalo 35 ekip učencev osnovnih šol, dijakov šol srednjega usmerjenega izobraževanja in letos prvič tudi ekipe izvenšolske mladine.

Adolf Ankon

Pregledali štiriletno delo

Od 15. pa do 21. aprila letos so občinske ZRVS v Zasavju pripravile volilne konference. Prva je bila v Zagorju 15. aprila, dan kasneje v Trbovljah in 21. aprila v Hrastniku. Povsod je bila udeležba zadovoljiva, razprava pa živahna in vsebinsko bogata.

Na vseh občinskih konferencah, ki so se jih udeležili tudi številni gostje, so izpostavili vlogo in pomen organizacij ZRVS med organiziranimi frontnimi silami v okviru SZDL, zlasti na področju SLO in DS. Govorili so o družbeni dejavnosti članstva, nujnosti nadaljnega razširjanja in uporabe obrambnovzgojnega tiska, obveščanja, utrjevanja delegatskega sistema, nadaljnega podružbljanja SLO in DS ter še o drugih pomembnih vprašanjih. Povsod so spregovorili o 30-letnici ZRVS in pokongresnih dejavnostih. Ugotovili so tudi, da je

ZRVS še posebno v zadnjih nekaj letih dosegla vidne rezultate in velik uspeh ter da jo v prihodnje čakajo še bolj obširne naloge, ki izhajajo iz kongresnih dokumentov, novih statutih in pravil ter zakonov.

Dogovorili so se tudi, da bodo rezervni vojaški starešine spremljali vojaškopolični položaj ter razmere doma in po svetu, dosledno in z vso odgovornostjo izvajali stališča in programske usmeritve širše družbenopolitične skupnosti in celotne naše samoupravne socialistične družbe še bolj kot doslej.

Za predsednike občinskih konferenc pa so izvolili v Hrastniku Borisa Logarja, v Trbovljah znova Josipa Cestnika in v Zagorju Vlada Rosino, za predsednika medobčinskega sveta ZRVS pa Bena Danovška.

Rudi Matko

Konec aprila so na osnovni šoli Zbor odposlancev v Kovečvju izvedli obrambni dan. Čeprav je tistega dne zajel jugozahodno Dolenjsko snežni metej, so učenci in učitelji šole pokazali veliko mero vzdržljivosti in požrtvovanja in je obrambni dan kljub vsemu uspel. (Foto: Franc Brus)

Ekipa osnovne šole iz Čepovana, ki je zmagala v orientacijskem pohodu

Tekmovanje v poznavanju SLO in DS

Pred kratkim je bilo v Novi Gorici tekmovanje v znanju in veščinah s področja splošne ljudske obrambe in družbene samozasčite, na katerem se je pomerilo 22 ekip osnovnih šol iz Nove Gorice, Solkana, Šempetra, Šempasa, Renč, Dorenberka, Branika, Mirna, iz Dobrovo, Deskel, Kanala in Čepovana.

Učenci so svoje znanje najprej pokazali v testih, nato pa so tekmovali v streljanju s puško, prvi pomoči in v orientacijskem pohodu, kjer so morali opraviti vrsto nalog vojaškega pomena.

V streljanju so bili najboljši učenci osnovne šole Šempas, nič manj pa niso zaostajali učenci iz šempetrske osemletke, tretji so bili učenci iz Čepovana. Tekmovanje v nudenju prve pomoči poškodovancem je bilo na terenu. Najbolj so se izkazali učenci osnovne šole iz Čepovana, takoj za njimi pa so bili učenci osnovne šole iz Branika in učenci šole Milojka Štrukelj iz Nove Gorice.

Pri testih so se na prvo mesto uvrstili učenci osnovne šole iz Čepovana, tik za petami so jim bili učenci osnovne šole iz Renč in za temi

učenci osnovne šole Milojka Štrukelj. Pohod je bil še najbolj zahteven. Tekmovalci so na stezi imeli pet kontrolnih točk, na katerih so reševali različne naloge iz topografije in spoznavanja pehotnega orožja. Najboljši so bili tekmovalci osnovne šole iz Čepovana, pred tekmovalci osnovne šole Milojke Štrukelj iz Nove Gorice in tekmovalci osnovne šole iz Renč, ki so bili tretji. V končni razvrstitvi tekmovalnih ekip so v vseh šestih disciplinah največ točk zbrali učenci osnovne šole iz Čepovana, le tri točke več od drugo uvrščene ekipe osnovne šole Milojke Štrukelj iz Nove Gorice, kateri je sledila ekipa osnovne šole iz Renč z 921 točk.

Ob razglasitvi rezultatov tekmovanja in podelitvi nagrad v avli osnovne šole Kozara sta navzočim spregovorila predstavnik IS SO Nova Gorica Stojan Fakin in član predsedstva RK ZRVS Slovenije Marino Bastjancić, v kulturnem sporedu pa je sodeloval pevski zbor osnovne šole Milojka Štrukelj iz Nove Gorice.

Tekst in foto
Mile Gojković

Zmaj ali pozoj

Tako gladko pa res ne gre, češ da so zmaji le legenda, pravljice za otročičke, ne glede na nekatere preživele kušarje. Ni se treba tudi sklicevati na ljubljanske bronaste zmaje. Drži, da ne živimo več v bronasti dobi, in bo že res, da dandanes zmaj ne žrtvujemo devic, toda neizpodbitna resnica je, da so dobni pozój terja precej več kakor le device, namreč devize – nenasitno in ne le za sedem pogoltnih žrel, saj ima kar na milijone glav. Tako mimogrede pa pogoltno n. pr. v naši ožji domovini – na Slovenskem – povpečno vsaj enega človeka na dan, saj statistika pravi, da je na teden po sedem smrtnih prometnih nesreč ali da je bilo v prvih letošnjih treh mesecih na cestah mrtvih devetdeset ljudi. Tiste legendarne pozoje je bilo mogoče ugnati, ker so pač v legendarnih časih živeli tudi legandarni junaki, ki so zmajem neustrašno sekali glave in reševali device. Dandanes seveda ni več junaških vitezov, ne glede na to, kako je z devicami. Že sama misel, da bi imenovali vsemogočno božanstvo zmaj ali pozoj, bi bila bogokletna. Junaki so tisi, ki obožujejo zmaja, ga pitajo z največjo požrtvovalnostjo in vnmoter so pripravljeni zanj celo umreti, kakor pač umirajo dandanes ljudje dan za dnem na cestah.

Kdo je junak, ki bi upal zmaja imenovati s pravim imenom? Saj se ne petelinim, marveč hočem le v večjo slavo in veljavo ponoviti dandanes sveto, nedotakljivo resnico, da je avtomobil nujna. Ne, nisem rekel, da je nujno zlo! Treba bi bilo namreč reči, da so gorje (nujno zlo?) slabe, sramotno zane-marjene ceste; da so svetovna sramota neznosne podražitve nafte, olja, bencina; da je najgrši madež naše dobe, če ni avtomobilskih nadomestnih delov, če so servisi nekakšne razbojniške jame cestnih roparjev, ki zahrbtno čakajo na svoje žrtve; da je v nebo vpijoča krivica, ker avtomobilom kratijo »življenjski prostor« na mestnih pločnikih, v parkih, na vrto-vih, dvoriščih, v stopniščih, vežah in da ni niti na cestah dovoljeno parkirati, kjer imajo avtomobili vendar domovinsko pravico!

To torej ni junaštvo, marveč skesano priznanje: avto je dražji, dragocenejši, potrebnější, močnejši, naprednejši, sposobnejši itd. kakor pa katerkoli človek; vsakega človeka je mogoče povoziti, izločiti iz profeta; človek je vreden le toliko (vselej pa manj), kolikor stane njegov avto; opice so lažle po štirih, človek se je razvil tako, da je končno šepal po dveh ali z berglami po treh (nogah), nadaljnji, sedanjí razvoj pa pomeni preobrazbo bivšega človeka v karo-serijo na štirih kolesih.

Se to krivoverstvo? Zmaj je nujna in nujno je, da nenasitno golta ne le nafto, devize, svetovno gospodarstvo, ceste in obdelovalno zemljo, zastruplja v žvepleno sapo ljudi in živali, s čadom in smradom spreminja ves svet v eno samo smrdljivo zmajsko jamo. Upanje? Da bo končno pogoltnil samega sebe?

efes

Izšli sta 7. in 8. knjiga Titovih zbranih del Ob čistih izviri socialističnega zdravja

Ko so nam ondan uredniki Titovih Zbranih del na tiskovni konferenci predstavili 7. in 8. knjigo te v vseh pogledih nenadomestljive izdaje (in smo tako »proslavili« izid njenih prvih desetih zvezkov v slovenščini, kajti 9. in 10. knjiga sta izšli že nekaj mesecev poprej), se nas je kot nekakšen refren oklenila misel, ki jo je izrekel Janko Liška, eden izmed obeh slovenskih urednikov: »Tito bo še dolgo vir elementarnega socialističnega zdravja.« To pa – bodi posebej poudarjeno – še zdaleč ni samo vljudna fraza.

O tem nas lahko več kot zgovorno prepriča samo prebiranje Titovih spisov, ki so avtentična kronika in pregled zgodovinskega dogajanja v posameznih obdobjih in na posameznih etapah njegove poti. Kajti Tito je bil ves čas naše revolucije, pred vojno, med njo in po njej,

neposredni pobudnik odločilnih akcij, pa njihov ocenjevalec, kritik in poročevalec. To velja še prav posebej za vojni čas. Pri tem je Tito za zgodovinopisje nenavaden in v mnogočem izjemen primer. Pisal je ključne referate, poročila, članke, pisma, depeše, govore in odgovore – takorekoč dan za dnem, sredi izjemno težkih razmer, na nenehnih pohodih, ob selitvah iz kraja v kraj, vselej sredi akcije. In kot je na tiskovni konferenci dejal Janko Liška: »To niso bile niti čenčarije niti prazne besede; vse je bilo izčiščeno zrno, vse izrečeno na pravi način v pravem trenutku. Vrednost Titovih spisov je, da ni v njih nobena beseda odveč...«

Titova beseda je jasna in klena. O tem je – obujajoč tudi posamezne lastne spomine iz časov kontaktiranja s pokojnim predsednikom – nadrobno govoril glavni in

odgovorni urednik skupnega jugoslovanskega uredništva za izdajanje Zbranih del Josipa Broza Tita: dr. Pero Damjanović. Šele objava vsega, kar so raziskovalci, vključeni v uredniški štab Zbranih del, zbrali in uredili, bo pokazala, kolikšen je bil dejanski obseg Titove ustvarjalnosti. Tu in tam je sicer slišati vprašanja, ali bodo v teh knjigah dejansko zbrani vsi spisi in dokumenti izpod Titovega peresa. Vprašanjem se ponekod pridruži celo pomisleki, češ da je Tito sam zahteval nekaj opustitev ali cenzur. Dr. Damjanović je takšna ugibanja na vsej črti zavrnil. Tito ni nikoli zahteval nobene opustitve, kaj šele kakršnokoli spremembo izvirne dikcije svojih besedil. Celó izrecno je zahteval, da morajo biti posamezni spisi objavljeni takšni, kakršni so bili, kajti samo takšni so za zgodovino-

pisje dragoceni.

Sicer pa te knjige niso pomembne samo za znanost, ampak tudi za »široko rabo«, kot čtivo, ki ga s pridom vzamejo v roke tudi vsi tisti, katerih doživljaji skušajo najti svoj odsev v Titovi vselej jasni besedi. Tako nekako je njihovo vrednost opredelil Janko Liška, ko je omenil, da je nekaj došedanjih knjig Titovega Zbranega dela v slovenskem prevodu kljub nakladi 10.000 izvodov že razprodanih.

Prvih šest knjig Zbranega dela je »absolviralo« Titovo pisanje do aprila 1941. leta, torej do začetka vojne. Kar je – v tej ali oni obliki – napisal v letih narodnoosvobodilne vojne, bo terjalo naslednjih enaindvajset oziroma dvaindvajset knjig. Sedemindvajseta zaporedna knjiga Zbranih del bo namreč zajela spise izpod Titovega peresa do maja 1945, v osemindvajseto knjigo pa nameravajo uredniki vključiti vse tiste dokumente, ki so jih (oziroma jih še bodo) odkrili med pripravo dosedanjih zvezkov: nekaj iz zahodnih in nekaj – tako se nadejajo – tudi iz vzhodnih, predvsem sovjetskih arhivov, od koder dokumentarnega zgodovinskega arhiva doslej še ni bilo mogoče črpati.

V. K.

Matični in zamejski Slovenci

Začelo se je pri Primožu Trubarju. Njegov katekizem ima naslov »Katekismus in der windischen Sprache«. Svoj predgovor je začel z besedami »Vsem Slovincem!« – svoj prevod katekizma pa je (leta 1551) razložil takole: »Pri tem prevajanju sem se potrudil glede besed in slo-ga, da bi ga utegnil zlahka razumeti vsak Slovinc, bodisi Spodnještajerec, Korošec, Kraševac, Istran, Dolenjec ali Bezjak (to je Slovan s kajkavskim narečjem)«.

Trubarjeve besede nam še zmerom govori.

Nanj, na Trubarja, sem se spomnil, ko sem prejel v oceanu »Jadranski koledar 1982« in med prebiranjem njegove vsebine zadeval ob oznake, ki so že na prvi pogled videti hrvaškega, italijanskega in nemškega izvora. Pa sem natlačneje razmislil in si dejal: Ne gre drugače! Eno je geslo »Zedinjena Slovenija«, drugo zgodovina, usoda. Obupovati bi bilo nevarno. Slovenci onstran sedanje državne meje iz Italijo zro v prihodnost z dvignjenim čelom in čisto besedo... Torej?

»Jadranski koledar 1982« je izdal in založil Tržaški tisk, uredili pa so ga – kot člani uredniškega odbora – Dušan Kalc, Marko Kravos, nedavno umrli Karel Šiško-vič, Vojmir Tavčar in Marko Waltritsch. Odgovorni urednik je bil Milan Balčič.

Prvih sedem listov prinaša izvečke iz domače in svetovne zgodovine ob slehernem dnevu koledarskega leta 1982. Skupaj jih je torej 365. Gre za usodne dogodke (ali dogajanja), ki so bili še posebej odločilni za kraje, koder po končanem narodnoosvobodilnem boju prebiva slovenska narodna manjšina. V tem znamenju je Boris Race zastavil štiri najtrša vprašanja današnjih dni: Zakaj se uporabite pravice Slovincem v Italiji tako trdovratno zavlačuje? Zakaj najvišji predstavniki izvršnih oblasti in nelevičarskih strank tako vztrajno zatirajo, da je treba razčleniti pravice Slovincem, sklicujoč se na stopnjo njihove različne osveščenosti? Zakaj isti krogi vztrajajo

na omejitvenih pravicah slovenskega jezika v odnosu do oblasti? Zakaj tašno nasprotovanje gospodarskim pobudam Slovincem in njihovemu vplivu na gospodarjenje s prostorom?

Zakaj naj bi matični Slovenci ne podprli zamejskih Slovincem, ko gre vendar za skupno sedanost in prihodnost? In ko vemo, da Sever in Zahod že stoletja ogrožata naš obstoj! Izničenje slovenskega naroda v obdobju fašizma in hitlerizma je bil očiten – program. Da so Hel-sinki zdaj zgolj še »listina«, je povedal letošnji Madrid.

Kako daleč v prostor in čas seže skrb zahodnih zamejskih Slovincem, pokaže naslov sestavka »Ulice in trgi brez imen«. Zevajoče praznine želijo zapolniti s poimeno-vanji po – denimo – Alberto Sirku, Vojkovi brigadi, Prežihovemu Vorancu in drugih imenih z znanim preizvenom in nesporno veljavo, oziroma pojmi z zgodovinskim pridihom, kot so: Na lokvi, V gradu, Na hribčku, V školjki, Nad mlako, V kuluni, Pod pitko itn.

Slovenci v Italiji skorajda nimajo praktičnih možnosti za preverjanje in uveljavljanje »bodočih« književnikov. Mladi rod pa je tu. Po naravnih zakonih... Strnili so se in v »Jadranskem koledarju 1982« objavili svoja »Literarna videnja«. Tole so naslovi: »Pod hribi in ob potoku«, »Zidek«, »Ravnodušnost«, »Slovo«, »Priateljstvo«, »Po-jdi«, »Pesem o vlakcu«, »Ob sipinah mladosti«, »Popoldanski klepet«, »Ne boj se življenja«, »Ljubiva se«, »Za kruhom...« Pod temi izlivi mladih duš pa se skrivajo imena in priimki: Milan Bufon, Suzi Pertot, Miran Košuta, Barbara Gruđen, Lidija Rupel, Andro Merku, Roman Formani in Jurij Paljk.

Kaj pa naša, matična videnja? To so resda samo »pesmi za pokušino«, toda zlepa ne brez zrna in soli. »Literarna videnja« niso slepa. So kriki željnih življenja v rasti. Odprimo jim duri! Mar sme biti matica slepa?

Jaka Slokan

DOGODKI

Razstava »Tito – misel, delo, spomini« v Tolminu. V tolminski knjižnici Cirila Kosmača so odprli razstavo, ki popelje obiskovalce skozi vse Titovo življenje od otroških let v rodnem Kumrovcu tja do srečanja z italijanskim predsednikom. Pertinijem kot njegovim zadnjim državnim dejanjem, preden ga je premagala neozdravljiva bolezen. Pozornost vzbujajo predvsem fotografije o Titovih obiskih v Tolminu v letih 1958, 1959 in 1960 v družbi z egiptovskim predsednikom Naserjem ter etiopskim cesarjem Selasijem. (Zapis Mire Pagon.)

Koncert v počastitev Maksa Pirnika. V Tolminu so proslavili 80-letnico življenjske poti skladatelja, čigar opus je dragocen in neprecenljiv prispevek v slovensko glasbeno zakladnico ter obenem izjemen doku-

ment časa. O tem je na koncertu spregovoril koprski glasbeni urednik Ivan Silič ter pri tem še posebej poudaril Pirnikovo partizansko zborovodstvo in skladateljevanje v letu 1944, ko sta nastali tudi njegova »Pesem o Titu« (prva uglasbena slovenska pesem o velikem voditelju jugoslovanske revolucije) ter njegova čudovita »Smrt v Brdih«, posvečena ponesrečenemu primorske-mu revolucionarju Jožetu Srebrniču. Pirnikove pesmi so na koncertu peli: zbor tolminske osemletke, dekliški oktet Šolskega centra, tolminski dekliški zbor ter Učiteljski pevski zbor s Tolmin-skega. (Zapis Mire Pagon.)

Fotografski album Istrskega odreda. Na Obali se je skupina nekdanjih borcev Istrskega odreda lotila zbiranja in urejanja fotografij, ki jih je v času narodnoosvobodilnega boja posnel borec tega odreda Dominik Mareš-Nedeljko. Doslej so zbrali približno 350 fotografij, ki pa

Centralno uredništvo je doslej poleg prvih desetih knjig pripravilo in oddalo v tiskarno – že tudi naslednjih deset zvezkov: tiste z oznakami od 11 do 15 ter zvezke z zaporednimi številkami od 23 do 27. Slovenska redakcija, ki poskrbi za prevode besedil, a hkrati tudi za dopolnitve in lastno spremeno gradivo, meni naslednjih petero knjig predati javnosti v naslednjih nekaj mesecih, po možnosti že do konca letošnjega leta.

Skratka: zbir Titovih spisov se pred našimi očmi razraša v nenadomestljivi vir temeljnih zgodovinskih podatkov. Misel o tem je dala barvo in ton vsej tiskovni konferenci. »V času, ko nam že vsak kramar ponuja svoj kos Tita«, je v svojem nagovoru dejal dr. Tone Ferenc, »nam njegovo osebnost lahko približajo predvsem njegovi osebni dokumenti sami.« Ali – v istem duhu – Janko Liška: »To branje je vsekakor veliko bolj zanimivo pa tudi veliko bolj prepričljivo od raznoterih javnih oblik zgodovinskega senzacionalizma, kakršnega je v zadnjem času prinesla na plan naša potrošniško zamegljena družba.«

jih bo v mnogih primerih še potrebno identificirati, hkrati pa želijo zbirko ob pomoči svojih sorcev tudi še razširiti. V ta namen jih vabijo k sodelovanju. Če imajo kakršne koli fotose iz tistih dni, naj jih pošljejo v koprski Pokrajinski muzej oziroma na naslov Milana Cirka v Portorožu, Koprška 9. (Zapis Milana Cirka.)

Nekaj razstav v počastitev kongresov ZK:

– V novomeški galeriji Krka razstavlja kipar (in pisatelj) Tone Svetina in njegov sin – slikar Vojko Svetina.

– V Loškem muzeju je razstavljal akademski kipar Tone Logonder.

– V kartuziji Pleterje so odprli prenovljeno muzejsko zbirko NOB in ljudske revolucije.

– V ljubljanski Bežigradski galeriji je razstavljal slikar-karikaturist-fotograf-oblikovalec Stane Jagodič.

Vedno več obiskovalcev

Priložnost je, da ob 37-letnici osvoboditve prvega nacističnega koncentracijskega taborišča Dachau, ko je bila 9. maja pred krematorijem in spomenikom v nekdanjem taborišču velika spominska slovesnost, zapišemo nekaj več o obisku tega spominskega objekta.

Iz posebnega biltena, ki ga vsako leto izda sedanja uprava spominskega muzeja nekdanjega koncentracijskega taborišča Dachau o svojem delovanju oziroma delu, je med drugim razvidno, da je iz leta v leto vedno več obiskovalcev tega spominskega objekta (muzejski prostori, dve preurejeni taboriščni baraki in krematorij). Ni odveč omeniti, da so bili tudi v preteklem letu v muzejskih prostorih številni sestanki mednarodnih delegacij ter več simpozijev na temo: koncentracijska taborišča v Hitlerjevi Nemčiji. Več časa pa je prebila med številnimi muzejskimi dokumenti tudi neka študentka Amerikanka, ki je za svojo diplomsko nalogo obdelala zgodovino nacističnega taborišča Dachau (mimogrede: zapisala je »Dachau, kjer se lahko marsičesa naučimo...«). Sicer pa ima uprava spominskega muzeja Dachau tudi številne stike z uredništvij časopisov, radijskimi in televizijskimi postajami širom po svetu ter z organizacijami preživelih dachaucev širom po Evropi.

Skratka; spominski muzej nekdanjega koncentracijskega taborišča Dachau privablja vedno več obiskovalcev. V 1981. letu ga je obiskalo skupaj 847.500 ljudi, kar je za 7% več kot 1980. leta (tedaj je bilo 816.500 obiskovalcev). Od skupnega števila obiskovalcev v 1981. letu je bilo 364.000 obiskovalcev iz Zvezne republike Nemčije (za 14% več kot 1980. leta) in 483.500 obiskovalcev iz tujine, in sicer iz 102 držav vendar za 3% manj kot 1980. leta). Iz poročila je razvidno, da zlasti narašča število šolskih skupin iz ZR Nemčije, saj je bilo lani kar 5993 takih skupin, medtem ko jih je bilo 1980. leta 5469.

Posebno mesto v spominskem muzeju Dachau zavzema tudi tako imenovana knjižnica (biblioteka), kjer shranjujejo številne dokumente, filmske trakove, časopise in zlasti knjige, ki opisujejo nekdanje taborišče Dachau. Celoten arhiv, ki je dostopen zlasti raziskovalcem zgodovine taborišča Dachau, ter knjige (nekaj jih je tudi razstavljenih v muzeju) šteje po skoraj 6000 primerkov. Med knjigami, ki si jih obiskovalci lahko ogledajo, pa je sedaj tudi zbornik »Dachau«, ki ga je lani izdala založba Borec iz Ljubljane, gradivo pa zbralo komisija za biveše zapornike, internerance in izgnance pri RO ZZB NOV Slovenije.

B. A.

Aprilska hajka in Okrogelska jama aprila 1942

Dne 21. in 22. aprila 1942 se je skupina borcev Kokrške čete, s katero je tedaj hodil tudi Stane Žagar ml., član PK SKOJ za Slovenijo in poverjenik za Gorenjsko, ki mu je pred dobrimi tremi tedni padel znameniti oče Stanko, za vselej zapisala v zgodovino narodnoosvobodilnega boja. V dvodnevni obrambni, sicer brezupni boj za rešitev je pokončala vsaj deset napadalcev in ni klonila. Raje se je pokončala sama, samo da ni živa padla v okupatorjeve roke.

Posledica velike hajke

Kokrška četa, ki je do začeta aprila 1942 na različne načine narasla na 52 borcev, za tiste čase in razmere ni bila majhna. Zlasti ne, ker so bili v njej pretežno preizkušeni borci in tudi nekaj »Dražgošanov«. Večja kot njeno število pa je bila odmevnost, ki jo je sredi Gorenjske, preprežene s številnimi sovražnikovimi postojankami, zasedami in orožniškimi postajami, dosegala z vse pogostejšimi akcijami, ki jih je začela izvajati po hudi in dolgi zimi. Njene tedanje akcije so bile tembolj pomembne zato, ker je gestapo po vsej pokrajini tedaj stopnjeval nasilje z aretacijami aktivistov in s streljanjem talcev. Nemške, zlasti policijske sile so bile tedaj na Gorejskem zelo velike. Vsako uro so lahko – to še predvsem zaradi razvejane komunikacijske mreže – na določeno območje navozili po nekaj tisoč mož, ki so zagrizeno preganjali tedaj še slabotne partizanske čete.

Ob vsem tem so nemške okupacijske oblasti na različne načine razglašale, da so pozimi »bandite« že zatrli, da je v deželi »mir« in da je morda le še tu in tam kak posamezen upornik. Zato je bil okupator z vsako partizansko akcijo zadet tudi v političnem smislu. Stopnjevano izvajanje akcije Kokrške čete, zlasti v ravninskem predelu v neposredni bližini Kranja, so zato še posebej dražile silovitega okupatorja, njegovo propagando pa postavljale na laž.

Da bi to Kokrško četo razbili, če že ne uničili, so Nemci 16. aprila šli v veliko hajko z nekaj več kot 3.000 možmi.

Nemci so četo obkolili, vendar je niso mogli uničiti, ker se je postavila v bran, zvečer pa se je v dveh skupinah prebila iz obroča. Vendar pa je obsežna nemška hajka že prvi dan terjala pet žrtev. Med poskusom preboja so padli: Jože Fink, predvojni revolucionar ki je skupino vodil, Stane Bečan-Fajfca, član OK KP Kranj (nanj je bilo razpisanih 3.000 mark) ter njegov brat Karel, organizator in predvojni revolucionar Tine Teran in komaj 17-letni skojevec Slavko Švegelj. Četa je imela tudi dva ranjena. Prvi je bil Stane Žagar, ki mu je krogla grdo raztrgala peto, drugi pa vodnik Janez Perko z manjšo rano na roki.

Trinajsterica in votlina

Manjšo skupino čete, ki je štela 15 borcev, je vodil komandir Lojze Hrovat, večjo, ki je šla v smeri Ljubenske gmajne, pa politkomisar Anton Štefe-Kostja. A prav v manjši skupini sta bila tudi oba ranjena. Perko, ki je

lahko hodil, se je sam prikril v neko skrivališče, Staneta Žagarja pa so morali tudi nositi. Zaradi nemškega zasledovanja so ga nekaj časa skrili tudi pod kup vejevja, na katerem so potem Nemci celo počivali (lahko si mislimo, kako težke trenutke je doživljal ranjeni Žagar pod njimi!), ko pa je bilo hajke konec, so tovariši prišli ponj in ga odnesli k nekemu zaupniku v Spodnje Duplje.

Tako je v skupini ostalo 13 borcev. Preden so odšli, jim je Žagar predlagal, naj odidejo proti vasi Okroglo nad savsko strugo in poiščejo pečino, v kateri je bila precejšnja luknja. Tam naj bi se začasno prikrili ter poiskali zvezo z večjim delom čete, pa tudi z Mrkuševim Francetom na Okroglem, njihovim zanesljivim sodelavcem.

Pod Hrovatovim vodstvom je trinajsterica našla jama 19. aprila navsezgodaj. Toda – nič kaj jim ni bila všeč, kajti bila je vlažna in četudi je imela dve odprtini, je bila podobna nevarni mišnici. Obe odprtini, tako stranska, ki je služila za vhod, kot druga, nekakšno okno sredi pečine, sta bili majhni. Če bi jih kdo odkril res prava mišnica! Vendar so se v jami nekako namestili, poiskali zvezo z Mrkuševim Francetom, ki jim je prinesel hrano, ter iskali možnosti, kako bi dobili zvezo z ostalim delom čete in kako bi pomagali tudi ranjenemu Stanetu Žagarju. Na vsak način pa so se hoteli iz jame premakniti že naslednji dan!

Stane Žagar pa pri zaupniku v Dupljah ni mogel mirovati. Preveč ga je skrbela usoda čete, poleg tega pa ga je rana vse bolj bolela. Moral je dobiti pomoč. In zato je našel zvezo s prijateljem-skojalcem Pavlom Kernom na Dobravi, ki naj bi naslednji dan prišel na zvezo z njim v bližino Nakla. Ponoči pa se je že, sicer z veliko težavo, ker so bile bolečine vse hujše, odpravil za tovariši proti okrogelski luknji.

Ko je napol mrtev končno jutraj 20. aprila pripelzel v jama, je nadvse prijetno presenetil soborce. Povedal jim je, kaj je ukrenil – in potem je popoldne kmalu prišel čas za zvezo s Kernom. Toda, zdaj se je pokazalo, da je bila Stanetova rana že tako razbolena, da ni mogel hoditi, pomoč pa je bila vse bolj nujna. In kljub konspiraciji so zdaj sklenili, naj Kern pač pride v jama, saj je vendar njihov sodelavec in tudi Žagarjev osebni prijatelj.

Dva borca sta šla ponj na kraj sestanka in ga pripeljala v skrito jama. Pavle Kern, ki se je nekaj razumel na saniteto, je že vneto Stanetovo rano lepo razkužil, obvezal in bil sploh zelo na voljo, nato pa obljubil, da bo našel zdravnika – ter odšel.

A ne po zdravnika – tem-

več naravnost na gestapo! Bil je že njihov agent, kar je bilo odkrito in dokazano kasneje. Vsekakor prepozno. Za svojo podlost je prejel 5.000 mark!

Zjutranje hudo presenečenje

Komaj se je 21. aprila začelo daniti, sta se dva tovariša s posodami stisnila iz luknje, da bi odšla po vodo. Le nekaj korakov od izhoda pa so ju že prestregli Nemci, ki so dotlej že na široko obkolili celotno območje. Hudo presenečenje! Prvi – Vlado Peraic – je skočil in se pogнал čez pečino ter se spodaj skrnil v mrzli Savi, drugi – Stanko Šmid – že od prvih strellov ranjen v roko, pa je naglo zdrsnil nazaj v jama. Tako so bili presenečeni borci obveščeni, da so obkoljeni in napadeni. In vsekakor izdani! Če ta dva ne bi šla po vodo, bi bilo verjetno še huje.

Nemci, ki so očitno računali na hiter uspeh, so takoj začeli napadati. Nikomur pa se zdaj neopazno ali nekaznovano ni posrečilo približati vhodu v jama. Brž ko se je v bližini kaj premaknilo, je iz jame zaropotala zbrojevka ali so pokali strelji iz posameznih pušk, kajti majhni odprtini nista omogočali številnejših položajev.

Nemci so začeli obkoljene tudi pozivati na vdajo, toda v odgovor so vedno prihajali le strelji in posmeh. Nemcem ni preostalo drugega, kot da so poskušali z različnimi sredstvi in napadi, da bi se dokopali do borcev v jami. Kaj vse niso počeli! Poskušali so se približati s psom, pa je bil vsak obstreljen. Predhrzeži so se približevali z minami in bombami, a so jih zadeli strelji iz jame. Potem so pripeljali cel voz slame in jo zažgali, privezano na žico. No, dim goreče slame je hudo prizadel obkoljene borce, ki so se že dušili v duplini. Vendar je minilo tudi to.

Potem so Nemci poskusili z obstreljevanjem z železniške proge, ki teče tik onstran Save. Niso streljali le s strojnimi, temveč tudi s topovi. A partizani v jami se niso dali. Topničarje so obstreljevali iz jame z zbrojevko in jim zadajali izgube. Nemci pa so še uporabljali topove. Njihove granate so malce odkrušile previsno steno in razširile prednje okno, tako da je tudi v jama priletel marsikak drobec.

Od teh drobcev sta bila dva – Slavko Smuk in Tone Poznik – smrtno zadeta. Toda – borci se niso vdali.

Nemci pa so še streljali in tako pribijali obkoljene v jama, da niso mogli ven. Sicer pa bi mogli zleisti iz luknje samo eden po eden. In brž ko so to poskusili, so vsake-

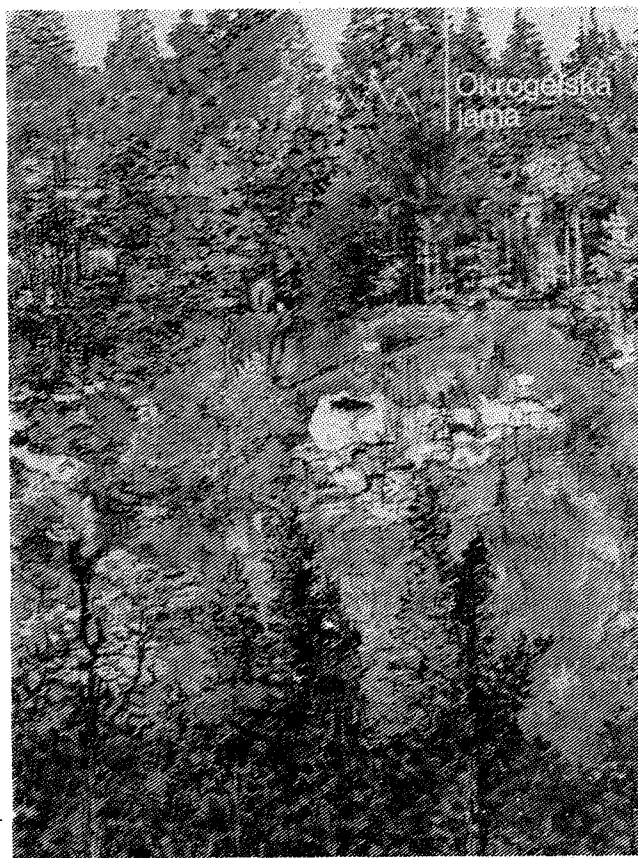
ga zaustavili strelji.

Začelo se je mračiti, a borci so bili še vedno v jami. Razen dveh še vsi živi, le ranjeni Žagar je bil vedno bolj vročičen. Rahlo upanje jim je vzbujala prihajajoča noč. Morda se bodo v okrilju teme nekako splazili ven?

A tudi to upanje je ugasnilo. Nemci so namreč namestili močne reflektorje, da je bila skala z odprtinama obsvetljena kot podnevi! Poskusili so s posodo – a takoj je zaropotalo in posoda je bila podobna rešetki! Napetost je rasla! Obstreljevanje in razni poskusi Nemcev, da bi se dokopali do onih v jami, so se nadaljevali. Pripeljali so tudi zapornike iz Begunj, da bi jih pregovarjali k vdaji. Odgovor: strelji in ranjen zapornik.

Nemci so poskusili tudi z miniranjem skale od zgoraj. Zavrtali so luknje, odjeknile so močne detonacije, pečina, v kateri je bila luknja s partizani, se je res nekoliko strela – a kaj več se ni zgodilo.

Obkoljene borce je prišel rotit sam razvpiti general SS

Okrogelska jama (Dore Klemenčič Maj)

in krvnik Edwin Rösener ter jim obljubljal svobodo, če se vdajo brez odpora! A iz jame je spet odmeval posmeh! Toda – bilo je očitno, da se po dveh dneh bliža tragičen konec partizanske skupine. Vendar – ne le tragičen, tem-

več tudi in predvsem junaški, izjemno junaški!

Tovariši so sklenili:

Živih ne bodo dobili!

Nemci so spet začeli na gosto obstreljevati skalo, nato pa spet pozivati na vdajo. Vendar, tako kot doslej je bilo tudi poslej: nihče se ni vdal!

Medtem so napadalci pripravljali razne cevi in naprave, da bi partizane v jami uničili s plinom. Ko so borci

v jami začutili, da se bliža konec, so začeli uničevati vse, kar je bilo le količkaj vrednega. Obleko, škornje, čevlje, orožje, denar, vse, le pištole in po en naboj so pustili zase. Med nekakšnim poslovilnim sestankom, odločeni na najčastnejši konec in ob vzpodbudnih, bodrih Žagarjevih besedah, so začeli zmerjati surove napadalce in njihovega Hitlerja, potem pa je iz jame zadonela uporniška pesem! Celo napadalci so ob tem obnemeli. Borci v jami pa so prepevali vedno bolj zanosno in uporno.

Ko pa je v jama začel po ceveh prodirati smrtonosni ali vsaj omamljujoči plin, so zapeli Internacionalo – in se začeli streljati. Stane Žagar, Jaka Ribič, Lojze Hrovat, Ivan Županec, Ivan Stroj, Stanko Pavlin... potem pa je pojenjala tako pesem kot tudi streljanje. Šest se jih je uspelo postreliti, ostalih pet je že omamilo plin. Omamljeni so obmirovali Lado Smuk, Danilo Rejec, Tonček Zupan, Stane Šmid in Stanko Mlakar.

Šele ko v jami ni bilo več čuti življenja, so Nemci poslali vanjo nekaj zapornikov, ki so jih pripeljali iz Begunj, ter nekaj domačinov. Mrtve in omamljene tovariše so pod policijskim nadzorom morali znositi v gozd

med borce, jim povedal, kaj hočejo gestapovci od njega, pa o vsem, kar se je dogajalo v jami, pa o Kernu! Spet je bil zagrizen mitraljezec, da bi maščeval tovariše, potem pa je postal četni politkomisar. Toda – septembra istega leta je bil s tovariši spet obkoljen v istem Udinem borštu kakor pred meseci, in ker tudi to pot ni bilo rešitve, se je ustrelil sam!

Tako je popadala vsa trinajsterica in živ je ostal le Vlado Peraic, ki se je po dveh dneh rešil iz vode.

Vsa leta doslej smo govorili in pisali, da so bili v jami pri Okroglem predvsem skojevci, mladinci. Toda ni bilo tako. Res je bil Tonček Zupan star šele 17 let, Stanko Mlakar pa pol leta več, zato pa je Ivan Županec, imel že 47, Lojze Hrovat pa 40 let. Večina pa je bila med 20. in 30. letom. Poleg komunistov in skojevcev so bili v tej neupogljivi skupini tudi krščanski socialisti in drugi – torej prava Osvobodilna fronta v malem!

Velika odmevnost Okrogelske jame

Že med bojem okoli jame se je glas o tem naglo širil po Gorenjski in že tedaj postajal legenda. Ob tem dogodku je bilo čuti odmeve na obeh straneh: na okupatorjevi in med prebivalci, pa tudi partizani.

Kljub čudenju Nemcev, da so partizani ne le iz nemogočih okoliščin nudili oster odpor, temveč umirali s pesmijo na ustih, v okupatorjevih poročilih tega dogodka ni zaslediti. Pač pa so fotografije skale in jame objavljali v rajhovskih časopisih in revijah s podpisom, da se je to dogodilo nekje v daljni in zaostali Bosni in da se je proti zagrizenim »banditom« zelo težko bojevati. Niso upali zapisati, da se je to dogajalo v »Oberkrainu«, blizu osrčja Hitlerjeve trdnjave. Ni mogoče reči, koliko policistov so izgubili v teh poskusih, verjetno pa najmanj deset.

Skupina borcev v Okrogelski jami niti za hip ni pozabila na partizansko prisego in je pokazala, kako je treba umreti v takih okoliščinah. Še več: umrla je s pesmijo na ustih in s pretresljivo – uporno smrtjo premagala krvave hitlerjevce! Če ne bi tistih petih omamilo plin, napadalci ne bi dobili nobenega ujetnika. Sicer se pa nihče ni predal!

S svojim neupogljivim obnašanjem se je ta partizanska skupina ponovno – kot še marsikatera neizbrisno zapisala med največje junake narodnoosvobodilnega boja.

Primer je pokazal nepopisno podlost izdajalca, ki je prešel v okupatorjevo službo in povzročil tako tragedijo. Tudi to bo neizbrisno ostalo zapisano v zgodovini – ter glasno opozarjalo zanamce, kaj vse lahko povzroči izdajstvo!

Zaradi vsega tega junaška skupina iz Okrogelske jame zasluži največje občudovanje in zahvalo za svoje dejanje.

Ivan Jan

*Pri založbi »Komunist« je pravkar izšla brošura »Okrogelska jama«, ki opisuje te dramatične dogodke.

Jože Vintar-Strnad od mizarskega vajenca, kurirja do podpolkovnika milice

Imeli smo dobro voljo, znanja pa ne!

Veter je vrtinčil aprilski sneg med krošnjami dreves. V daljavi so se slišale eksplozije, ko so gozdarji razstreljevali skale na trasi nove gozdne poti. Na mestu, kjer je nekdanja kurirska postaja TV-17, je skupina slušateljcev šole za miličnike kljub precejšnjemu mrazu pozorno poslušala zaneseno pripovedovanje o dogodkih na tem območju med NOB. Govornik Jože Vintar-Strnad je lahko pripovedoval, saj je sam dolgo časa kuriril po teh krajih. Kljub temu pa je imel pri sebi listič papirja, na katerem si je napisal par točk, da ne bi česa pozabil, pa tudi predolg ni hotel biti. Ko je okoli sebe imel toliko modrih uniform, se je spomnil tudi dni in let, ki jih je preživel v organih za notranje zadeve. Ko je povedal, kar je nameraval, se je umaknil nekoliko stran in misli so se mu povrile v tiste čase, ko se je vse skupaj začelo.

Star je bil 16 let in učil se je za mizarja. V rojstni Kurji vasi so se večkrat sešli on in še trije, štirje njegovi vrstniki s Francem Mrakom, ki jim je govoril o gnolosti kraljeve Jugoslavije in o delavcih ter socializmu. Poslušali so ga, vendar pa mu vsega niso verjeli.

Vojna

Italijani so bili kmalu na Vrhniki. Mladi fantje so čutili, da so jim vzeli še tisto malo svobode kar so je imeli. Začeli so se upirati, ne da bi pravzaprav vedli – zakaj. Ko je začel Franc Mrak nositi na njihove skrivne sestanke Slovenskega poročevalca, se jim je začelo počasi svitati. Postajali so vse bolj organizirani in začeli delati za OF. Niso pa vedeli, kaj je partija. Nekega dne jih je Franc Mrak povezal z ilegalcem Viktorjem Klobučarjem-Kraguljem, ki je bil v stalnem stiku z okrožnim komitejem partije in tako so tudi oni imeli stalno zvezo z gibanjem. Kragulj jih je tudi podrobneje seznanil s pomenom in delom OF. Fantje so bili zelo radovedni in včasih so ga spravili v pošteno zadrego, iz katere se je izvelele tako, da je dejal, da je to direktiva partije.

Ko so izvedeli za partizane, so jih zaradi propagande zamenjevali s četniki. Na srečo je to trajalo samo do napada na SZ. Približno ob istem času pa so začeli tudi s prvimi akcijami, to je z zbiranjem orožja in streliva. Zanje je bila to dokaj lahka naloga saj so že ob kapitulaciji Jugoslavije poskrili precej streliva in ročnih bomb. Prav tako pa so bila na Raskavcu, danšnjem Partizanskem klancu, jugoslovanska vojaška skladišča. Na žalost ni bilo pušk in drugega orožja, ampak samo strelivo. Kljub temu pa so zbrali tudi nekaj pušk. Ljudje so jih skрили po kapitulaciji in naši ljudje so tekmovali z zaupniki belogardistov, kdo bo prej pregovoril človeka, naj mu izroči orožje.

Oktober ali novembra 1941 je bila njihova skupina že povsem organizirana. Voelil jo je Kragulj, ko ni bilo njega pa Franc Mrak, ki je padel kot oficir zaščitne enote glavnega štaba leta 1944. V skupini pa so bili še Matevž Istenič-Dozdarjev, Oto Dolenc-Štancarjev, ki je padel leta 1944, Dare Kralj-Dimnikarjev, doma nekje iz hrvaškega Zagorja, in Jože Vintar. Skupina je delovala sicer skrivoma, vendar pa je vsak član sodeloval z drugimi. Tako so bili posredno na njihovo skupino vezani Anton Merlak-Kodeletov, Jože Grom-Maks, ki je padel kot obveščevalni oficir v Krakovskem gozdu tik pred osvoboditvijo, Stane Poglačen-Ture, Ivanka Cukele-Sinica, njena sestra Regina

Cukele-Srnica in Mihaela Albreht-Vesna.

Člani skupine so se sestajali najmanj enkrat tedensko, in sicer po košenicah ali lazeh, kot pravijo, in pri Mrakovih. Delo je postajalo vse bolj pestro, vendar so vsi pothoma hoteli v partizane. Bali pa so se, da jih bodo poslali domov, ker niso še služili vojske. Vsi člani skupine pa so imeli doma pripravljene nahrbtnike z najnujnejšo opremo, če bi se bilo treba naglo umakniti v

stanku konec aprila je Oto poročal o svojem odkritju. Kragulj se je nekoliko prenačlil in poslal enega, naj gre prepričat Karla in ga pripelje na sestanek. To pa je bila velika, vendar ne usodna napaka. Ko je Karel prišel, je vse videl. Kragulj ga je začel zasliševati in zahteval, naj jim izroči puškomitraljez. Karel se je branil, da ga je medtem že prodal, vendar pa je nekoliko pristal na sodelovanje s skupino. Čez nekaj dni ga je Jože Vintar srečal in ker je bil sam, mu je Karel dejal, da jim bo že pokazal, ker so mu grozili. Bil je že pri fašistu, naslednji dan pa bo šel še h karabinerjem. Jože je na hitro obvestil vse člane skupine. Vsak je odšel po svojo opremo, ki je že nekaj mesecev čakala pripravljena na ta trenutek. Bilo je 9. maja 1942. Zbrali so se pri Razdorjevih na Turnovšu, pri sedanjih Stričkovi hiši. Njihovi skupini so se pridružili še Ivan Ugorevc-Sambo, Rado Berginc iz Štajerske in Jože Kuhar. Slednjega so začeli prepričevati, naj se vrne nazaj na Vrhniko, saj ni bil kompromitiran pa še mati je bila hudo bolna in je moral

novo taborišče, ki si ga je skupina uredila nad domačijo Celarji. Vsi dolomitski partizani so ta tabor poznali pod imenom tabor pri luknji. Zakaj po tem? V bližini je bila namreč kraška luknja, ki so jo uporabljali kot naravni hladilnik in so v njej shranjevali hrano.

Kot pravi Jože Vintar, so bili prvi vtisi o partizanščini bolj žalostni. Bili so mokri, niso smeli kuriti ognja, ni bilo šotorov, v katerih bi spali. Naslednji dan pa je bil že čisto drugačen. Posijalo je sonce in morala v njihovi 18-članski četi se je močno dvignila. Posebno slovesno pa je bilo tudi zaradi zaprisege novih borcev.

Zatem je četa odšla v sestav 1. batalona Notranjskega odreda. Mlajše so poslali v 3. četo Šerčerjevega bataljona, ki je bila nekakšna šolska četa in so se v njej pridno urili v vojaških veščinah. Po uspešnem urjenju se je skupina dvajsetih borcev vrnila v Dolomite. Jože Vintar je bil borec v udarnem vođu. V roški ofenzivi se je četa umaknila v gozdove za Ljubljanskim vrhom.

Med kurirji

Tam nekje avgusta 1942 pa ga je k sebi v štab poklical komandant Tone Vidmar-Luka. Povedal mu je, da je premeščen med kurirje in da bo vzdrževal zvezo z Dolomiti. Za to so ga določili, ker je bil domačin. Po eni strani je bil tega vesel, saj je že kot otrok poznal vsak kamen in vsako ped železniške proge

mogel otresti. Vzdrževal je zvezo z enotami v Dolomiti, partijsko organizacijo na Vrhniki, terenci in sploh ljudmi, ki so na kakršenkoli način pomagali v boju za osvoboditev. Večkrat je po svojih skritih poteh peljal odgovorne tovariše. Prav tako je vodil z Gorenjske ljudi v partizane na Dolenjsko. Veliko iznajdljivosti je bilo treba, da so on in drugi kurirji premagali vse zasede in ovire, ki so jim jih pripravili sovražniki. Na TV-17 je bil do decembra 1944, ko so jo zaradi hude zime zmanjšali le na štiri kurirje. Premestili so ga na TV-11. Spomladi naj bi se vrnili tudi ostali in znova okrepili staro kurirsko postajo pod Ljubljanskim vrhom. Vendar pa so Jožetu Vintarju-Strnadu sovražnikove krogle preprečile vrnitev na TV-17. Marca 1945 se je znašel na TV-18, ki so jo nenadoma napadli domobranci. Pet borcev je izgubilo življenje, Jože Vintar in še eden pa sta bila hudo ranjena. Vendar se mu je uspelo rešiti. Ko so ga našli, so ga partizani poslali v Slovensko vojno partizansko bolnišnico 11, od tam v evakuacijsko bolnišnico v okolici Črnomlja, nato pa z letalom v Italijo, kjer se je zdravil v več krajih. Z njegovim poletom pa je povezana tudi drobna zanimivost. Z istim letalom je na svoj prvi koncert v tujini letel tudi invalidski pevski zbor. Tega takrat ni vedel, ampak je zvedel šele kasneje.

V varnostnih organih

Zmago nad fašizmom je dočakal v Italiji. Ko se je počutil bolje, so ga poslali skupaj z drugimi ranjenci domov, kjer naj bi nadaljevali zdravljenje in odšli na okrevanje v zdravilišča. V domovino je prišel 8. junija 1945. Z Jožetom Debevcem-Žanom

Janez Brenčič je vse uredil v Ljubljani in Jože Vintar je postal poveljnik Narodne zaščite na Vrhniki. To mu ni bilo najbolj všeč. Misel, da bo nosil miličniško uniformo, mu je bila nekam tuja, saj je vedno sovražil orožnike. Danes pravi, da ga je Brenčič prepričal po partijski liniji. Na Vrhniki je ostal le nekaj mesecev, nato je odšel na novo delovno mesto v Polhov Gradec. Pa tudi tu ni bil dolgo, saj je marca 1946 odšel v šolo za komandni kader. Po končani šoli je služboval kot komandir postaje milice, inšpektor, operativec državne varnosti, upokojil pa se je kot podpolkovnik milice, ali če bi rekli po današnjem opisu delovnega mesta – načelnik inšpektorata milice v Celju.

Bili so pionirji

Ko se danes spominja začetnikov naše milice, pravi, da so bili zelo težavni. Velike težave so jim delale tuje obveščevalne službe, predvsem pa ostanki tolpe domačih izdajalcev in domača reakcija. Pripadniki varnostnih organov niso imeli drugega na razpolago kot orožje, pa še to je bilo v glavnem trofejno, zaplenjeno sovražniku med vojno. Ni bilo motornih vozil in drugih tehničnih sredstev. Prav tako so morali najprej urediti svoje vrste, v katere so prišli nekateri, ki po svojih dejanjih med vojno niso sodili v vrste varnostnikov, ampak pred sodišče, da jim odmeri pravično kazen. Vendar so do leta 1946 uredili tudi to.

Velik problem je bila tudi prehrana. Čeprav so imeli živilske karte, jih niso mogli uporabiti, ker so bili na terenu. Ni bilo dežnih in zimskih plaštev. Varnostniki niso poznali delovnega časa. Ker so delali, so imeli tudi dobre, celo odlične rezultate, saj so odkrili do 95 odstotkov storilcev kaznivih dejanj. Danes veliko govorimo o družbeni samozaščiti, vendar so jo poznali tudi že takrat. Imela je nekoliko drugačno obliko, vendar je bila vloga ista. Organiziral pa si jo je vsak miličnik sam na tistem terenu, kjer je delal. Jože Vintar pravi, da so takrat imeli nenapisano pravilo, ki so ga vsi miličniki spoštovali. Pravi pa takole: »Vse se dogaja med ljudmi. Če hočeš kaj izvedeti, moraš biti med ljudmi«. Ta povezanost z ljudmi se kaže tudi v tem, da so ljudje spraševali, kje so, zakaj jih ni nič naokoli. Pomanjkljivo znanje so prav tako nadomeščali s povezanostjo z ljudmi.

Primerjave niso mogoče

Včasih je bilo delo v organih za notranje zadeve zelo težko. V vseh letih, ki jih je preživel v milici, so ga 17-krat premestili. Ko je prišel na novo delovno mesto, ga ni čakala sobica, ampak se je moral znajti kar sam. V Solkanu je tako spal kar na pisalni mizi v pisarni. V Novem mestu je z družino stanoval v neki baraki, kjer so bili prej zaporniki. Stanovanje si dobil, če si imel dobre ocene. Ko ga je dobil, je bil presrečen. Neurejeno življenje je od miličnikov zahtevalo resnično pripadnost tej službi, da nisi vsega pustil. Zato bi se morali sedanji delavci organov za notranje zadeve pogosteje spomniti svojih predhodnikov in kaj so ti žrtvovali za to družbo.

Bojan Kuntarič

Jože Vintar – Strnad kot kurir TV-17 v gozdovih za Ljubljanskim vrhom spomladi 1944

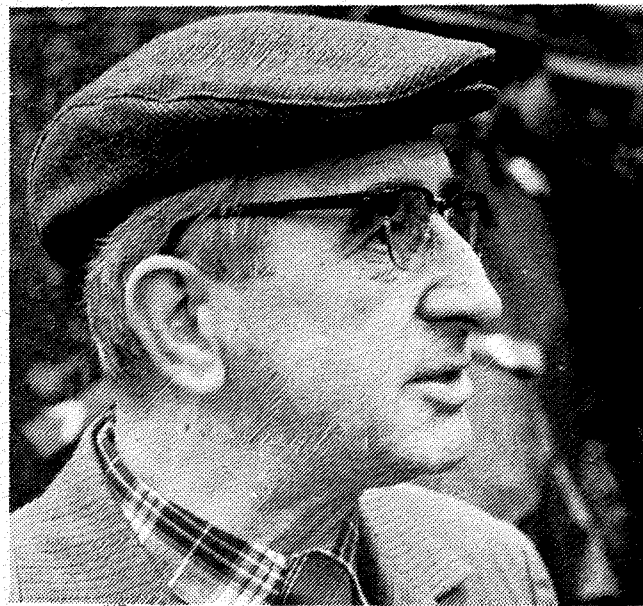
gozd. Marca 1942 so pri vasi Kajin dol nad Podlipo ustanovili vrhniško partizansko skupino. Maja istega leta se je nastanila v Dolomiti in postala prva stalna enotica na tem območju. Nekako ob istem času so ustanovili tudi logaško partizansko skupino. Obe sta se kmalu združili in tvorili 4. četo 1. bataljona Notranjskega odreda. Iz te čete je kasneje nastal bataljon in julija 1942 Dolomitski odred.

Nepredvidnost in izdaja

Z vrhniško skupino patizanov so imeli ilegalci iz Kurje vasi direktno zvezo, saj je vanjo stopil Franc Mrak, ilegalce pa je prevzel Matevž Istenič. Maja 1942 pa je morala skupina naglo v gozd, ker so bili izdani. Ko se danes spominja tistih dni, Jože Vintar pravi, da so bili zelo nepredvidni. Oto Dolenc je nekako izvedel, da ima Mevčev Karel skrit puškomitraljez. Šel je k njemu in se na lastne oči prepričal, da ima res. Na se-

skrbeti zanj in mlajšega brata. Glasovali so in Jože Kuhar se je vrnil domov, vendar so ga kasneje Italijani aretirali in poslali v internacijo. Odšli so tudi do svojih skrivališč in pobrali strelivo in bombe, ki so jih imeli skrite. Prav tako pa so premoogli tudi tri stare avstrijske puške, ki pa niso bile v najboljšem stanju.

Dogovorjeno je bilo, da bo po njih prišla patrolja okoli enajstih zvečer na Podčelo. Odpravili so se proti javki. Medtem pa je začelo neusmiljeno deževati, nebo pa so parali bliski. Na javki so čakali zvezo, ki pa je ni bilo in ni bilo. Približno so vedeli, kje je taborišče partizanske skupine, in odločili so se, da gredo tja kar sami. Zaradi neurja so prišli na Rupe šele proti jutru. Tam je bila baraka, ki je partizanom služila za tabor, vendar je bila prazna. Kaj so hoteli drugega, položili so po tleh in zaspali. Kasneje sta prišla v star tabor Franc Mrak in Janez Gaberšček-Švejk in jih odpeljala v

Od kar je v pokoju, se mu zdi, da ima manj časa, kot pa ga je imel prej. Dela na vseh krajih in koncih. O tem priča tudi sedem odlikovanj in devet pisnih priznanj. Zadnje čase pa namenja največ pozornosti zbiranju dokumentov za monografijo o TV-17. Obiskuje šole, vojske in člane ZRVS in jim pripoveduje o naši revoluciji. Stiki z mladimi ga pomlajujejo.

Ljubljana-Trst, preko katere je vodila njegova kurirska pot. Po drugi strani pa je vedel, da bo zdaj življenje precej drugačno, kot pa je bilo v enoti. Predvsem bo bolj varno, ker bo moral za vse na poti skrbeti sam. Najprej sta kuririla skupaj z Ivanom Cankarjem-Gamsom, ki je bil prvi stalni kurir. Zatem pa je bil njegov spremljevalec Franc Malavašič-Matevž. Z njim sta tudi novembra 1942 ustanovila kurirsko postajo Karavla-3, ki se je marca 1943 preimenovala v TV-17. Kurirskih dolžnosti se ni

sta se zadržala na Vrhniki, da bi obiskala sorodnike in znance ter, naslednji dan naj bi se pridružila konvoju v Ljubljani, kjer naj bi tudi izvedela, ali gresta v zdravilišče, bolnico ali v domačo nego. Ko sta tako hodila, sta srečala skupino aktivistov, ki sta jih poznala že od prej. Janez Brenčič-Ciril ju je spoznal in ker je vedel, da sta oba zanesljiva človeka, ju je takoj hotel vključiti v Narodno zaščito. Izgovarjala sta se, da morata v Ljubljano in da še nista najbolj zdrava, vendar to ni nič pomagalo.

Povodna moža

Potapljači obstajajo v organih za notranje zadeve že precej časa. Jasno je, da so jih najprej imeli v UNZ Koper. V notranjosti dolgo ni bilo nobene potrebe za posebno potapljaško enoto, saj so imeli gasilci svoje potapljače, ki so opravljali vsa potrebna dela. Ko pa so ustanovili zaščitno enoto milice, so začeli razmišljati o ljudeh, ki bi bili usposobljeni za delo pod vodo. Začeli so zbirati opremo in leta 1978 se je začelo zares.

Delo je težko

Med prvimi potapljači v zaščitni enoti milice sta bila Miro Potočnik in Jože Vo-

»Leta 1984 bo Narodni muzej, ob stoletnici prvega potapljaškega dela pri reševanju zgodovinskih predmetov, na Vrhniki postavil razstavo predmetov, ki sva jih našla pod vodo«, pravi Miro Potočnik.

grin, ki tudi delata skupaj pod vodo. Pravita, da je delo pod vodo garaški posel, vendar pa ga ne bi zamenjala za nobenega drugega. Ker gasilci nimajo potapljačev že štiri leta, kličejo potapljač-miličnike, da opravijo vsa dela, ki jih ne more nihče razen njih. Pogosto so opravila pod vodo zelo žalostna, saj morata iskati utopljenca. Prav dobro se spominjata, kako sta pri jedrski centrali v Krškem iskala utopljenca. Delo je bilo še posebej nevarno, ker sta bila v bližini vodnih črpalk za hlajenje. Ujeti sta morala pravi trenutek, ko so črpalke mirovale in se umakniti, preden so se znova vključile. Sodelovala sta tudi pri čiščenju Ljubljane. Našla sta veliko veliko dokumentov, voznških dovoljenj, osebnih izkaznic, nekaj radijskih in tranzistor-skih sprejemnikov ter tudi orožja. Vsi ti predmeti so izvirali iz kaznivih dejanj in so jih storilci kasneje zavrgli.

Miro Potočnik pravi, da si je dolgo želel postati potapljač. Ko pa se je vključil v delo v klubu, ga je delo na

Jože Vogrin pravi, da je doživel več komičnih dogodkov med in neposredno po potapljanju. Zadnji se jima je pripetil aprila letos, ko so ju ribiči zamenjali za sulca. Neusmiljeno so metali vabe v vodo. Ko sta se pokazala na površini Ljubljane, so vsi godrnjali, zakaj sta jih toliko časa vlekla za nos.

postaji prometne milice precej oviralo pri nadaljnjem potapljaškem napredovanju.

Zato je z veseljem prišel v zaščitno enoto milice, kjer se je lahko bolj posvetil potapljanju. Seveda pa je še naprej zvest član Društva za raziskovanje morja. Člana kluba pa morata biti tudi zaradi povsem praktičnih stvari. Mednarodna pravila so zelo stroga in se jih morajo držati tudi potapljači v milici. Vsak

potapljač mora za neko kategorijo opraviti določeno število potopov in določeno število, da to kategorijo obdrži. Vsako leto se udeležujeta taborjenj drugih članov kluba in tako napredujejo po potapljaški lestvici. Prav tako pa jima v klubu priznajo tudi vse potope, ki jih opravita med službenim časom v slovenskih rekah. Jože Vogrin pa se je za potapljanje odločil med svetovnim prvenstvom v veslanju na Bledu. Videl je Mira Potočnika, kako se potaplja, in sklenil je, da bo tudi on potapljač. Kmalu mu je Miro odkril prve skrivnosti in Jože je bil vse bolj navdušen. Tudi on prizadevno dela in dobiva kategorijo za kategorijo.

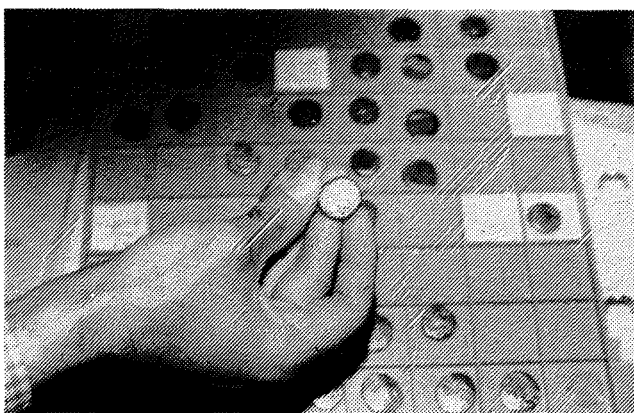
Zelo koristni bi bili tudi med vojno

Seveda pa pravita, da ne bi mogla hoditi na vsa taborje-

nja, če jima ne bi šli na roko v službi.

V koncepciji splošne ljudske obrambe bi bili potapljači zelo koristni. V vodnih globinah bi lahko pripravljali depoje ali posebna skladišča za orožje ter strelivo in ga v določenem trenutku dvigovali iz vode. Lahko bi opravljali izvidniške naloge, odstranjevali eksplozivna telesa iz vode, opravljali diverzije na podvodnih objektih, pomagali pri premagovanju vodnih ovir in še bi lahko naštevali.

Kakšno opremo pa imajo potapljači? Miro in Jože pravita, da je bila na začetku precej pomanjkljiva, zdaj pa je za slovenske razmere vrhunska. Imajo tudi tako imenovane suhe obleke, ki omogočajo delo tudi v zelo mrzli vodi. Pogrešajo samo kompresor za polnjenje jeklenk. Dokler delajo v Ljubljani, ni nobenih problemov, zaplete pa se, ko gredo na teren.

Del keltskih novcev, ki sta jih odkrila Miro in Jože

Sodelovanje z Narodnim muzejem

Med svojimi potapljanji v Ljubljani pa sta si Miro in Jože nabrala precejšen kup predmetov in stvari, ki jih je človek uporabljal v davni. Kot pravi ravnatelj Narodnega muzeja doktor Peter Petru, je njuna zbirka povzročila med strokovnjaki precejšnje presenečenje. Imela sta nekaj predmetov, ki so zelo redki. Njuna zbirka je obsegala več kot sto predmetov: od bronaste sekire iz halštatske dobe do nenavadnih ostankov posod, starih približno 2000 do 2200 let, ter veliko število bojnih sekir, mečev in drugo. Po besedah doktorja Petruja je v zbirki tudi meč, ki ga zaenkrat še ne morejo natančno časovno opredeliti, je pa zelo redek. Povsem jasno je, da predmeti ne sodijo v isti čas. Zadnje čase zelo dobro sodelujejo pri iskanju predmetov iz zgodovine. Miro in Jože sta pokazala veliko željo po arheološkem izobraževanju, da bi lahko že na kraju samem ugotovila, za kaj gre. Obstajajo tudi možnosti, da bosta obadva ob delu studirala arheologijo. Po mnenju doktorja Petruja je sodelovanje z miličniki-potapljači obojestransko koristno, še posebej pa pri širjenju kulturnega poslanstva, podružbljanju skrbi in zaščite naših kulturnih spomenikov, saj se tudi občani neposredno vključujejo v to gibanje.

Bojan Kuntarič

Braniki naših meja

Lahko bi se našli kjerkoli na robu naše domovine, kakor smo se na Ljubelju, in povsod bi našli le peščico teh ljudi v uniformah, z neprestano nabito puško na rami in z oprezom v očeh. Neko, ki ne pozna našega sistema, lahko podvomi v varnost tako maloštevilčno zaščitene meje. Toda mi nismo. Vemo, da meja ni le črta, ampak globina, da so to ljudje, ki živijo na meji, da so graničarji tudi lovci, ki lovijo v obmejnih gozdovih, da so to planinci in lesni delavci, naši kmetje, občani v vaseh in mestih. Edvard Kardelj je

rodno zaščito, s službami sekretariata za notranje zadeve, z družbenopolitičnimi organizacijami, z najširšo bazo ljudskih množic, ki nosi v sebi zavest, da čuva nekaj svojega. Vidno vlogo seveda odigravajo komiteji za SLO in DS. Vsaka naša mejna karavla je sestavni del takega komiteja v KS, kamor spada. V enotah JLA delujejo sveti za zaščito, ki dajejo predloge o možnostih in oblikah varovanja. S tem prispevajo k podružbljanju delovanja na področju varnosti. Podružbljanje. To pomeni masovnost in elastičnost, pomeni milijon-

vala naloge, ker je bila povezana z narodom. »Tovariš Tito je bil tesno povezan z graničarji. Že pred narodnoosvobodilnim bojem je govoril o pomenu budnosti, prav tako je to načelo poudarjal med samim bojem in tudi vsa leta povojne graditve naše domovine in njenega sistema, ko je reševanje nalog neprestano prilagajal času in potrebam.

Armada je kot sestavni del družbe izpostavljena pozitivnim in negativnim vplivom, različnim poskusom od zunaj, da bi razmajali njeno moč. Zato je še kako pomembno dviganje samozaščitne zavesti. Ta pa seveda sloni na idejnopolični pripravljenosti, ki je osnova vse nadaljnje graditve. V preteklosti je bilo že veliko storjenega v razvoju samoobrambe. Armada je samozaščito

pripeljala do točke, ki je nič več ne preseneti in je tudi v prihodnje ne sme.

Poleg zavestnosti in budnosti zahteva delo na meji, da graničar pozna vsa zakonska določila in da jih tudi izpolnjuje. Neprestana bu-

dnost ponoči in podnevi, izpostavljenost naravnim prilikam in neprilikam, zlasti še v gorskem svetu, pa če upoštevamo še veliko odprtost jugoslovanskih meja, kjer se prelivajo najrazličnejši interesi, rodi spoznanje, da je sa-

mo v dobri organiziranosti naša moč in varnost, da mora biti graničar včasih tudi diplomat.

Kolikor bolj so zaščitene naše meje, toliko lažje spimo.

Ziva Drole

Prvenstvo varnostnih organov

V Ohridu so bile konec prejšnjega tedna 21. Športne igre organov varnosti Jugoslavije. V sedmih disciplinah se je pomerilo več kot 400 tekmovalcev iz desetih ekip. Rezultati so bili odlični, saj so v posameznih ekipah nastopali tekmovalci, ki so branili barve naše države tudi na olimpijskih igrah in svetovnih prvenstvih. Naj omenimo le dva takšna tekmovalca, in sicer Kovčevića in Obadova, ki sta oba nosilca olimpijskih odličij.

Boji so bili izenačeni in se do zadnje discipline in zadnjega tekmovalca ni vedelo, kdo bo končni zmagovalec. Ob koncu je bila razlika med prvim in petim le 10 točk.

Skupni zmagovalec je postala ekipa RSNZ Makedonije, Slovenija pa je bila četrta.

Po posameznih disciplinah se je ekipa RSNZ Slovenija uvrstila takole: vojaška pištola, prva; polavtomatska puška, prva; malokalibrska puška, šesta; samoobramba, druga; judo, šesta; radiotelegrafija, šesta; avtomatska puška, deveta.

Pri posameznikih pa so se najbolje uvrstili: Petrič in Franjič, ki sta v judu zasedla prvi dve mesti. Matjaž Boben pa je bil drugi v streljanju s polavtomatsko puško.

B. K.

Bogata dejavnost

Praznik je tudi priložnost, da se spomnimo vseh tistih, ki so delali v varnostnih organih, pa danes uživajo zaslužen pokoj. V Ljubljani že nekaj časa deluje klub upokojenih delavcev organov za notranje zadeve, ki nosi ime po Maksu Percu. Trenutno je v njem včlanjeno 608 nekdanjih delavcev za notranje zadeve, vendar pa je še precej takšnih, ki se še niso vključili vanj. Dejavnost kluba je precej razgibana in pestra. Člani lahko delujejo in uresničujejo svoje interese v več komisijah. Ena takšnih komisij je komisija za samozaščito. Pripravila je že več predavanj o notranjem in zunanjem političnem položaju, prav tako pa je pomagala pri zavarovanju nekaterih prireditvev v Ljubljani.

Socialna komisija skrbi za bolne, ogrožene in prizadete člane kluba ali njihove svoj-

ce. V preteklem obdobju je pozorno spremljala in pomagala rešiti težje probleme. Komisija za rekreacijo sestavljajo štiri sekcije: sekcija za izlete, kegljaška, kolesarska in strelška sekcija, ki pa ni zaživila tako, kot bi morala.

Klub pa se ukvarja tudi z lastno gospodarsko dejavnostjo. Z organizacijami združenega dela sklepa pogodbe za varovanje družbene lastnine in premoženja, prenos denarja ter ostalih vrednot. Zaradi strokovnosti in vestnosti ima klub vedno več ponudb za delo, vendar pa je premalo ljudi, ki bi bili pripravljeni to opravljati.

Klub upokojenih delavcev organov za notranje zadeve je precej popestril svojo dejavnost, še bolj pa jo bo, če se bodo vanj vključili tudi ostali upokojeni delavci ONZ.

B. K.

Uspešna razstava

V okviru številnih kulturnih prireditvev v počastitev 13. maja – dneva varnosti so v kadetski šoli za miličnike v Tacnu, v torek, 11. maja, odprli razstavo slik slikarja-amaterja in delavca organov za notranje zadeve Andreja Militarova. Avtor se na njej predstavlja s tremi tematskimi celotami. V prvi obravnavi pokrajinske motive iz

okolice rojstnih Pirnič, v drugi lovske motive in motive živali iz naših gozdov. V tretjem ciklusu, ki pa je hkrati tudi najmlajši, pa se je avtor uspešno poskusil tudi v portretiranju.

Otvoritve razstave so se poleg številnih kadetov udeležili tudi predstavniki republiškega sekretariata za notranje zadeve, ki jih je vodil

namestnik republiškega sekretarja Edo Kranjčević, izobraževalnega centra ONZ, šole za miličnike in drugi. O slikarskem opusu Andreja Militarova pa je spregovoril Anton Singulin. V kulturnem programu so sodelovale recitatorke Odra treh herojev iz Pirnič in Godba milice.

B. K.

Ponosna z imenom maršala Tita

Dvaindvajsetega maja 1982 ob 11. uri bodo karavlo Kokrški odred na Ljubelju preimenovali v karavlo Maršal Tito. Ob slovesnosti bodo takrat odprli spominsko muzejsko sobo in odkrili doprni kip tovariša Tita, delo kiparja Borisa Kalina. Več o tem v prihodnji številki.

Atentat na jeseniškega župana Karla Luckmanna

Mrzlega jutra v marcu 1942. leta sta se od Valvasorjeve koče pod Stolom utrili dve ženski postavi in hiteli proti dolini. Sneg je škripal pod nogami in dramil jutranji mir. V Žirovnici sta ženski stopili na vlak. Na vratih vagona sta se zagledali v lepak z velikimi črkami: »Feind hört mit« (Sovražnik prisluškuje).

Da, sovražnik prisluškuje. Zato je najbolje molčati, saj ne veš, kdo sedi poleg tebe, sta premišljevali ženski in molčali vse do Škofje Loke, kjer sta izstopili. Kmalu sta potrkali na vrata škofjeloškega gestapa.

»Ključ bi želeli,« je dejala starejša ženska, »ključ od vrat planinskega doma na Lubniku.« Ker gestapovec ni ničesar odgovoril, temveč ju je hladno opazoval, je mlajša posegla v besedo: »Saj menda veste, da smo živeli na Lubniku in da imamo tam še nekaj svojih stvari. Zdaj sva oskrbnici Valvasorjevega doma in bi radi tisto odnesli v naše novo stanovanje.«

Gestapovec se je obrnil, vzel iz predala ključ in ga z nezaupanjem izročil starejši ženski, rekoč: »Do večera mora biti ključ tu.«

Proti planinskemu domu na Lubniku sta hiteli Pečarjeva mama in njena hčerka Zlata. Prej je Pečarjeva družina živela v tem planinskem domu, in sicer mati Kristina, hčerki Majda in Zlata in posinovljenec Pečarjeve mame Jožko Pavlica. Nekega dne v prvem mesecu okupacije je Jožko v sobi čistil dve svoji pištoli. V tem je vstopila mati, ki je posinovljenca opozorila, naj orožje dobro skrije, ker je od nemških oblasti zagrožena smrtna kazen za tistega, ki ne odda orožja.

Upor je že tlel in Jožko je bil člen v verigi organizatorjev vstaje. Zato se je tedaj, ko so se pri Planinskem domu na Lubniku nepričakovano prikazali nemški policisti, silovito pognal proti gozdu. Sumil je, da so prišli ponj. Smrtno zadet je omahnil blizu koče. Pod stopnicami sta ostali skriti dve njegovi pištoli, ki ju v naglici ni uspel vzeti s seboj. Planinski dom na Lubniku so Nemci zaprlj, Pečarjevi pa so se preselili v Valvasorjev dom. Tistega marčevskega dne sta Pečarjeva mama in njena hčerka Zlata pravzaprav šli le po tisti dve pištoli. Vsaka je eno dala v torbico. Takoj sta se vrnili v Škofjo Loko, kjer sta gestapovcem oddali ključ.

Eno od teh pištol je čez mesec dni dobil v roke partizan Tone in z njo na Jesenicah ustrelil jeseniškega župana.

Luckmann obsojen na smrt

Okrožni komite Komunistične partije Slovenije za jeseniško okrožje je marca 1942. leta sklenil, da je potrebno Luckmanna likvidirati. Mnogo je bilo razlogov za tak sklep.

Do prihoda Nemcev aprila 1941. leta je bil Karel Luckmann šef ekonomata jeseniške železarnice. Njegov ded Karel Luckmann je bil 1869. leta na ustanovnem občnem zboru Kranjske industrijske družbe izvoljen za prvega ravnatelja jeseniške železarnice. Aprila 1941. leta je njegov vnuk postal župan jeseniške občine.

Luckmann je bil lovec in hribolazec. Kot zagrizen na-

cist je vodil nemške policiste za partizani po pobočju Karavank. Prvoborci pripovedujejo, da so v vsaki hajki slišali besede: »Herr Luckmann, Herr Luckmann.« Klicali so ga nemški policijski oficirji, ki so potrebovali njegove nasvete in pojasnila.

Kako zelo so hitlerjevci cenili Luckmanna, so ljudje lahko spoznali šele na pogrebu. Od njega se je poslovil

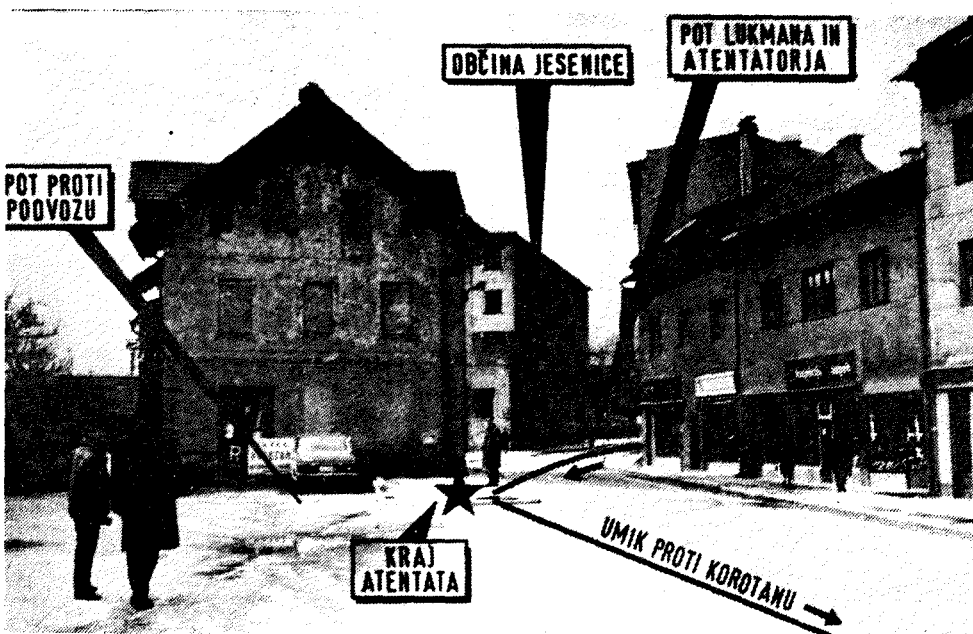
vsakega obrtnika s predlogom, naj se mu obrt dovoli, zapleni ali odda drugemu v najem. Navajam nekaj ocen iz tega obširnega seznama:

»Paar Jožica: dostojna, zanesljiva, zelo marljiva, prijateljica Nemcev, mož nemške narodnosti.

Rekar Alojz, Javornik: divji lovec, rdeč, rad pije; mesar, zapreti.

Filač Vilko, Jesenice: fotograf, sokol, mogoče prikrit komunist, ker so ga le-ti pogosto obiskovali; preseliti v Nemčijo; za zdaj ga pustiti.

Pavel Demag, Javornik: brivec, nezanesljiv, divji lo-

Prizorišče atentata na jeseniškega župana. Sedež gestapa je bil le nekaj metrov izza hotela Korotan, v smeri železniške postaje. Gestapovci nikdar niso zvedeli, kdo je bil atentator.

dr. Rainer, nacistični pokrajinski vodja (gauleiter) za Koroško in Gorenjsko, vsa strankina, policijska in gestapovska »elita«. Poleg Luckmanna je v hali železarnice ležal tudi Andreas Jakelj, »blokajter«, ki so ga partizani zaradi izdajstva ubili v stanovanju istega dne kot Luckmanna. Kdo je bil Luckmann, so pogrebci slišali tudi v Rainerjevem poslovnem govoru:

»Globoko ginjeni stojimo ob mrtvaškem odru dveh mož, ki sta padla kot mučenika za svobodo in srečo te dežele... Luckmann je že v mladosti začel sodelovati z narodnim socializmom. Po izdaji beograjske zarotniške vlade ga je naše zaupanje poklicalo k vodstvu občinske uprave. On je osebno poznal vsakega prebivalca...«

Za Nemce je bilo pač najpomembnejše, da je Luckmann osebno poznal vse domačine. Kaj to pomeni, pove naslednji primer: Uslužbenec jeseniške občinske uprave je po Luckmannovi smrti našel v predalu njegove pisalne mize spisek 70 ljudi, ki jih je župan hotel predlagati za zapor in ustrelitev. Ker je bil uslužbenec sam na seznamu, ga je hitro sežgal. Po vojni je o tem dogodku pripovedoval partizanu, ki je ustrelil Luckmanna.

Seveda s tem še nismo dovolj prikazali Luckmannove osebnosti. Tehniški muzej jeseniške železarnice hrani letni arhiv iz vojnih let. Med drugimi dokumenti je tudi seznam 278 jeseniških obrtnikov. Župan Luckmann je kasneje svojeručno v rubriko »opomba« pripisal moralno politično oceno za

vec, ekstremni komunist; lokalni zapreti.

Gostilna pri Jelenu: komunistična jазbina; lokalni zapreti in ga voditi naprej kot obratno kuhinjo za železarno.

Treven Ivan, Javornik: trgovec, pošten, dostojen; oče umerjeno sovražen do Nemcev, otroci vodijo trgovino in so ekstremno razpoloženi proti Nemcem; lokalni zapreti.

Krašovec Marija, Jesenice: ima trgovino s kolesi in šivalnimi stroji. Je dostojna, zanesljiva; mož ekstremni komunist, zdaj v taborišču Kraut. Trgovina je razprodana; odvzeti dovoljenje za obrt.

Tako bi lahko nadaljeval, dokler ne bi objavil županovih pripomb in predlogov za vse obrtnike jeseniške občine.

Luckmann je bil nacist z dušo in telesom. To potrjujejo tudi vsa njegova ohranjenega poročila, ki so zanimiva, ker kažejo, kako je tako on kot mnogi nemčurji ocenjeval politične in vojaške razmere na Gorenjskem v prvem letu okupacije in upora (ta poročila sem objavil v knjigi Semen v Bistrici).

Atentator je bil prostovoljec

Enaindvajsetletni jeseniški skojevec in partizan Stane Sekardi je bil prvi, ki je marca 1942. leta odšel na Jesenice z namenom, da ubije župana. Vrnil se je v taborišče in povedal, da akcije ni mogel opraviti, ker je na cesti pred občino preveč vojaštva in policije ter mimoidočih nemčurjev, ki ga poznajo.

Tudi drugi partizan se je vrnil in izjavil, da je akcijo nemogoče izvesti, ker spremlja Luckmanna osebna straža.

Taborišče Jeseniške čete je bilo takrat deset minut hoda zahodno od Valvasorjeve koče. Nekega dne, sredi aprila, se je komandir čete vrnil iz doline.

»Tone,« je poklical mlajšega partizana nizke rasti. Oddaljila sta se nekaj metrov od borcev, potem mu je šepnil, da nekdo želi govoriti z njim, našel pa ga bo sto metrov naprej v gozdu. Tako se je Tone sešel s sekretarjem okrožnega komiteja KPS Jesenice Viktorjem Kejžarjem. Zaradi stroge konspiracije Viktor ni želel, da bi ga videli borci. Po pozdravu je Toneta vprašal, če ve, zakaj ga je poklical.

»Vem,« odgovori Tone. »No, kaj veš?« pravi Kejžar.

»Potrebno bo nekoga likvidirati.«

narjev in jo je eden izmed njih prinesel v Jugoslavijo.

Tone je komandirja prosil, naj ga do gozda iznad Jesenic spremlja prijatelj in soborec Florijan Majhen. Na pot sta odšla ponoči. Pod smreko na Mirci (hrib nad Jesenicami) sta prebedela do jutra. Florijan ni vedel, kakšno nalogo ima Tone. Nihče v četi ni smel tega vedeti. Konspiracija je bila zakon partizanskega vojskovanja. Do jutra sta se borca pogovarjala, kdaj bo konec vojne, kakšna bo nova država, ali bodo izdajalci kaznovani in o podobnih zadevah.

Okrog pol dvanajstih dopoldne sta se poslovila. Florijan je slutil, da gre Tone na nevarno pot in je zajokal kot otrok. »Nikoli več se ne bova videla.« Tone ga je potrepljal in potolažil: »Vrnili se bom. Če me bodo zasledovali, streljaj in meri dobro, da mi boš kril umik.«

Atentator na Jesenicah

Okrog pol dvanajste ure je Tone po stopnicah pri hotelu Korotan prišel z Mirce na cesto in se pomešal med ljudi. Bal se je znanih obrazov. Prvi znanec, ki ga je srečal, je bil pleskar Karel Kleindinst, sošolec. Tiste dni je pleskal pisarniške prostore na občini.

»Kaj pa ti na Jesenicah?« vpraša Kleindinst in si ogleduje prijatelja v zelenem površniku in novi obleki. Da ni morda pobegnil od partizanov in je zdaj v nemški službi.

»Ne sprašuj, tiho bodi in beži z Jesenic,« odgovori Tone in s prstom na ustih pokaže, da se ne želi pogovarjati. Potem je srečal še tri znance, ki so zavili v železniški podvoz pri hotelu Triglav. Od njih je zvedel, da občinski uslužbenci delajo do pol enih, potem gredo na kosilo, nato pa nazaj v službo. Zlomka, prva nevšečnost. Njemu je Kejžar rekel, da delajo le do poldneva. Torej je prišel v mesto pol ure prezgodaj. Kaj bo, če ga bo kdo od znancev naznanil? Koliko bo srečal

Aleš Jelenc, sekretar komiteja KPS za jeseniško okrožje v obdobju 1944/45, doma iz Dražgoš, delavec jeseniške železarnice, je tudi zapisan na lepaku z imeni 50 talcev, ustreljenih iz maščevanja zaradi atentata na jeseniškega župana. Šest mesecev ni vedel, da je uradno že mrtev. Zdaj živi na Kodeljevem v Ljubljani.

še takih, ki ga poznajo in vedo, kje je? Da bi se izognil takim nezaželenim srečanjem, je odšel do trgovine nasproti občine, ki je pomaknjena nekaj metrov navzgor od ceste. Tu je pol ure gledal v izložbena okna in opazoval osebe, ki so prihajale ali odhajale iz občinske stavbe. Točno ob pol enih so uslužbenci začeli zapuščati občino. Če bi Luckmann tedaj šel na kosilo, bi še nekaj časa živel; Tone ga namreč ne bi mogel ustreliti, ker je prav takrat vozila mimo občine kolona kamionov, polnih vojakov.

Luckmann je stopil na ce-

sto točno ob 12.45 v spremstvu dveh žensk. Pet do sedem metrov za njimi sta šla njegova osebna stražarja, in to oborožen civilist Valdi Herman in esesovec, ki pa je bil kakih 30 metrov za županom. Ob pogledu na Luckmanna je Tonetu zavrela kri. Pomislil je na ječe, morilska taborišča, talce, pregnance, na »novi družbeni red«, ki ga prinaša Hitler in njegova zločinska klika.

Brez omahovanja je z odločnim korakom stopil čez cesto, trdno odločen ubiti župana, pa čeprav bi moral žrtvovati svoje življenje. Ni minilo pet sekund in že je bil za Luckmannom, tako da sta bila Luckmannova spremljevalca za njim. Zakaj naj bi streljal od daleč in tvegati, bo ali ne bo zadel?

Pri nekdanjem hotelu Triglav je Luckmann zavil na desno proti stopnicam, ki vodijo proti železniškemu podvozu. Tu se je ločil od spremljevalca, ki sta šli naprej po cesti. Tedaj je začutil, da mu je nekdo nekaj trdega pritisnil v hrbet.

»Smrt izdajalcem,« je siknil atentator in dvakrat sprožil. Smrtno zadet je Luckmann padel na pločnik. Nastala je splošna zmešnjava, spremljevalec Valdi pa se je tako ustrašil, da je začel bežati nazaj proti občini. S pištolo v roki je šel Tone čez cesto, nato pa pri Korotanu stekel po stopnicah proti Mirci, svobodni naproti. S Florijanom sta se srečno vrnila v taborišče. Florijan Majhen, doma iz Bohinjske Bistrice, je padel še istega leta nekje v Bohinju.

Pred kratkim sem srečal Toneta in ga vprašal, zakaj ni vzel s seboj dve pištoli, saj bi mu stara ruska z zarjavlimi naboji lahko odpovedala.

»Takrat nisem mislil na to,« je zamahnil z roko, češ, to je že za nami, »če pa bi takrat imel današnjo pamet, bi zahteval ne dve, ampak tri pištole.«

Maščevanje

Sledilo je maščevanje. Po vseh vaseh na Gorenjskem so nalepili lepake, da so iz maščevanja ustrelili 50 talcev. V razna taborišča so izgnali 50 jeseniških družin. Med talci so bili član jeseniškega okrožnega komiteja partije Marjan Kavalar, član okrožnega odbora OF Leon Okrožnik, neutrudni komunist z Javornika Tomaž Volf, bohinjski revolucionar in organizator vstaje v Bohinju Tomaž Godce, mati Marija Hafner, njena hčerka Marija in sin Franc (mati, brat in sestra predsednika RS ZSS Vinka Hafnerja), Franc Benedik iz Strazišča, Ivan Arhar z Javornika, Franc Dolinar iz Mengša, Marjan Jan, Pavel Jezeršek, Alojz Rakovec in Jožef San iz Kranja, Anton Šifer iz Žabnice, Pavel Robič iz Kranjske gore, Ivan Iskra z Jesenic in drugi.

V mnogih člankih, knjigah in priložnostnih izdajah ob razstavah ali obletnicah se iz leta v leto ponavlja trditve, da so te talce odpeljali neznan kam in da ne vemo, kje je grob Tomaža Godca. Ze 1971. leta sem v knjigi Beg z morišča in dve leti pozneje v knjigi Zločin pri Lenartu zapisal izjavo priča, da so 49 teh talcev pripeljali v Mauthausen, ker enega z lepaka niso ustrelili, ker tedaj ni bil več zaprt v Begunjah, temveč v Dachau in so ga prav tiste dni premestili v drugo taborišče. 49 talcev so zvečer pripeljali v Mauthausen, zjutraj pa so jih postrelili. Taboriščniki so trupla naložili na voz in odpeljali do krematorija. Priča Ivan Janša, ki je moral opraviti to neprijetno delo do upepelitve vseh trupel, še živi in je kmet na Dovjem.

Jože Vidic

Pomembna zmaga

Pred štiridesetimi leti, 20. maja leta 1942, so bila pobočja hriba Kuclja med vasema Raščica in Rob na Dolenjskem prizorišče bitke, ki je v zgodovini narodnoosvobodilne vojne bolj malo znana, čeprav je bila glede na takratne okoliščine zelo pomembna. Četa narodne za-

Puh. Velja omeniti, da so prebivalci krajevne skupnosti Rob v povojnem času predvsem z delom svojih rok gradili in širili poti, opravili vsa zemeljska dela pri daljnovodu in transformatorjih ob elektrifikaciji celotnega območja, ki se je začela leta 1956. V večini vasi so bili

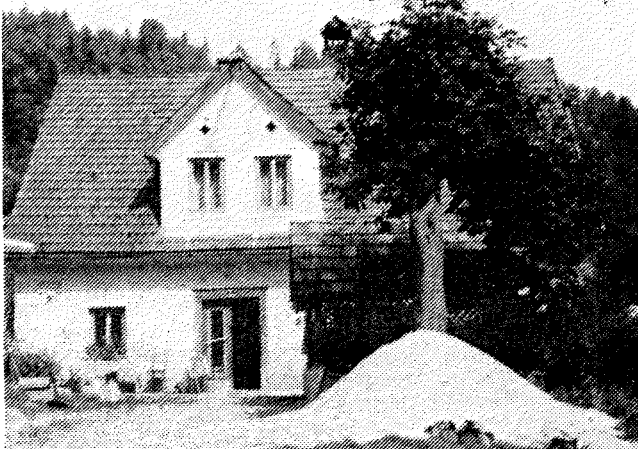
Na proslavi ob 40-letnici bitke se je 27. aprila, na dan Osvobodilne fronte, v Robu zbralo nad 4.000 ljudi iz ljubljanske občine Vič-Rudnik, ki so ta dan praznovali svoj občinski praznik, in iz drugih občin. Med gosti sta bila predsednik predsedstva SRS Viktor Avbelj-Rudi in prvi poveljnik slovenske partizanske vojske Franc Leskošek-Luka. Na prostoru pred novim gasilskim domom, ki so ga odprli ta dan, na novi asfaltirani cesti v središču vasi, na travniku ob njej se je trlo ljudi. Borci NOV, aktiviste OF, mladino, pionirje, pripadnike mladinske pohodne brigade »Ljubo Šercer«, miličnike-kadete – vse te je vasica Rob ta dan sprejela v svoje okrilje. Organizatorji proslave, katere pobudnik je bil narodni heroj Stane Semič-Daki, se niso nadejali tako množičnega obiska.

šcite iz Roba in okolice ter skupina partizanov – vse skupaj je v bitki vodil Stane Semič-Daki – je tega dne premagala močno bojno skupino italijanske fašistične vojske, ki je hotela vdreti na partizansko osvobodeno ozemlje.

Predsednica mestne konference socialistične zveze mesta Ljubljane Nuša Kerševan je v slavnostnem govoru orisala razvoj narodnoosvobodilnega gibanja na območju Roba od poletja leta 1941 do spomladi leta 1942, nastanek osvobodjenega ozemlja, vloga narodne zaščite, njeno pripravljenost braniti osvobodeno ozemlje, kar je dokazala prav v bitki na Kuclju. Poudarila je, da je bila svoboda priborjena s krvjo in da nas to obvezuje, da negujemo revolucionarne tradicije. V tem trenutku je zlasti pomembno uresničevanje sklepov 9. kongresa ZKS; odločno se moramo postaviti po robu tistim, ki mislijo, da je mogoče graditi našo prihodnost zunaj samoupravnega sistema. Nujnost nadaljnega razvoja samoupravljanja in ohranjanja bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti je v pozdravnem nagovoru poudaril tudi eden od predstavnikov iz občine Lajkovac v SR Srbiji. Ta občina je pobratena z viško občino.

O NOB in razvoju Roba in okolice v povojnem času so udeleženci proslave lahko brali in knjižici, za katero so napisali prispevke Iva Škulj-Albreht, Stane Semič-Daki, Matija Zgajnar in Angela

zgrajeni vodovodi. Zdaj je v gradnji vodovod za vasi in zaselke območja Rut. V teku je akcija za napeljavo telefonskega omrežja do najbolj oddaljenih vasi. Poldrug kilometer ceste od Roba proti Kneju, ki je bila makadamska in polna kotanj, so razširili in pokrili z asfaltom – odprli so ga na praznik Osvobodilne fronte. Ob vsem tem pa je treba povedati, da se števi-

Zgončeva domačija v Podhojnem hribu pri Robu

lo prebivalcev krajevne skupnosti žal zmanjšuje; ob koncu vojne jih je bilo 1450, lani za polovico manj.

Srdit boj

20. maja leta 1942 sta dve koloni italijanske fašistične vojske krenili iz Velikih Lašč – tja so se bili pripeljali iz Ljubljane z vlakom – proti Raščici. Raščico so obkolili, nato pa začeli prodirati v smeri proti Robu na parti-

zansko osvobodeno ozemlje. Toda na pobočjih Kuclja so jih na položajih čakali partizani; vnela se je srdita bitka. Italijanov je bilo 250 do 300, branilcev osvobodjenega ozemlja štirikrat manj. Italijani so imeli brez števila brzostrelk, puškomitraljeze, težke mitraljeze-brede, minomete in tromblone, partizani le puške, ročne granate, tri lahke mitraljeze in k sreči precej streliva. Na sovražni strani so bili izurjeni, posebej za to bojno akcijo izbrani vojaki, na partizanski strani samo nekaj izkušenih borcev, drugi novinci.

Stane Semič-Daki je v spominih ob 40-letnici bitke zapisal: »Vsi trije vodi, dva voda narodne zaščite in vod partizanov, so šteli 70 borcev, toda med njimi je bilo samo deset takih, ki so dotlej preživeli en ali več bojev s sovražnikom. Drugi so bili predvsem mladinci, ki so znali »puško držati« in za silo ravnati z njo.

Zelo nestrpno sem pričakoval začetek boja, hkrati pa sem se bal, da ne bomo mogli vzdržati tako velike premoči. Tako močno je ropotalo, da sem skoraj oglušel. Moral sem rjoveti, če sem

hotel, da me bodo fantje na položajih slišali. Mlada smrekova debla so bila polna svinčenk. Ko sem lezel med borci na položajih, sem mislil, da bo vse ranjeno in mrtvo...«

Kurir odhiti na Ig

Pred začetkom bitke je Daki poslal kurirja s partizanskim imenom Pilot h glavnini partizanskih sil, ki so prejšnji dan osvobodile Ig

in bile pripravljene na napad močnih italijanskih enot iz Ljubljane. Kurir jim je nesel sporočilo, da namerava sovražnik vdreti na osvobodeno ozemlje iz smeri Velikih Lašč. Če bi Italijanom uspelo prebiti partizanske

Slavko Zgonc

obrambne položaje na Kuclju, bi prek Roba, Kureščka in Goleta utegnili udariti partizanom na območju Iga v hrbet. Spotoma je kurir o nameravanem prodoru sovražnika obvestil partizansko bazo v Zapotoku, kjer je bila tudi partizanska ambulanta, a le malo za boj sposobnih borcev.

S pomočjo aktivistov Jožeta Cente in Karla Cimpermana je Daki poskrbel, da je narodna zaščita postavila zasedo v bližini zaselka Knej zaradi morebitnega vdora sovražnika iz smeri Karlovice. V smeri proti Raščici, na levem krilu partizanskih položajev na Kuclju, je bil v zasedi mitraljezec Lojze Klančar-Kovač. Tako so bili tisti na položajih na Kuclju bočno zavarovani pred morebitnimi nenadnimi napadi sovražnika, imeli pa so možnost umika nazaj v hrib proti Malemu in Velikemu Osolniku, od koder so okrog pol dne odšli na položaj na Kucelj.

Sovražnikova premoč

Zaradi tolikšne sovražnikove premoči je bilo treba vsekakor misliti na možnost umika. In res so se morali s položajev nad vznožjem Kuclja, na Gadni, med bojem umakniti na nove položaje višje na pobočju. »Imeli smo srečo,« se spominja Stane Semič-Daki, »da so se Italijani približali našim položajem na oddaljenost 50 metrov in da niso mogli uporabljati lahkih minometov, ki bi nam prav gotovo prizadejali

več izgub. Tako so metali proti nam le ročne bombe, »paradajzarice«. Te pa niso imele učinka, še posebno ne, ker so jih morali metati navzgor. Mi pa smo izza dobrih zaklonov metali navzdol proti njim defenzivne ročne bombe kragujevke, ki so imele zelo dober učinek.«

Partizani so se dvakrat umaknili na nove položaje. Okrog treh popoldne jim je začelo primanjkovati streliva. Ko so že mislili, da se bodo morali dokončno umakniti, so presenečeni opazili, da se je sovražnik začel umikati nazaj proti Velikim Laščam. Neuspeli juriši so italijanskim oficirjem in vojakom zbili moralo. Tako so se partizani lahko mirno vrnili na Veliki Osolnik. V njihovih vrstah sta padla dva tovariša, delavec Stanko Strle iz Roba in kmečki sin Slavko Zgonc iz Podhojnega hriba, trije pa so bili ranjeni. Sovražnik je imel – po poročilih, ki so jih partizani naslednji dan dobili iz Velikih Lašč – 17 mrtvih in 30 ranjenih.

Brez strahu

Tako Stane Semič-Daki kot Znan Kovačič, poznejši politkomisar Robske čete, se spominjata, da fantje iz robske narodne zaščite med bojem niso kazali strahu. Preprečevali so sovražniku dostop do njihovih vasi. Domačim fantom so bile še v svežem spominu goreče vasi Kravava peč, Bukovec, Sekiršče in druge, ki so jih bili italijanski fašisti požgali od 19. do 23. marca iz maščevanja, ker niso uspeli v ofenzivi proti bataljonu Ljuba Šercerja na Mokercu.

Franc Peterlin

Večina domačinov iz narodne zaščite je po končani bitki na Kuclju odšla k partizanom. Franc Peterlin iz Dolščakov je ognjeni krst na Kuclju doživel kot mitraljezec – pred tem nikoli ni streljal z njim – in se je s položaja

umaknil zadnji. Tudi v poznejših bojih je bil po pogumu lahko borcem za zgled. Leta 1944 se je v enem od bojev 8. brigade z Nemci in belogardisti na območju pod Kureščkom kot komandir voda zadnji umikal s položaja in bil pri tem težko ranjen v rama. Pod točo krogel sovražnikovega mitraljeza, ki so dvigovale zemljo okoli njegovih nog, se je rešil sam. Čez določen čas so ga s partizanskega letališča v Loški dolini odpeljali v partizansko bolnišnico v Italijo, v Bari. Toda želel si je, da bi se čimprej vrnil v bojne vrste narodnoosvobodilne vojske v Jugoslaviji, čeprav je imel v bolnišnici za partizana naravnost nepojmljivo udobje in obilico dobre hrane, ki jo je v partizanih tolikokrat primanjkovalo.

Z ladjo prekomorcev je po dobrem mesecu bivanja v bolnišnici odplul na otok Vis; rana se mu še ni dodoobra zacelila. Zdravniki zavezniške vojske v Italiji se niso mogli načuditi, da borci silijo nazaj v boje, preden do kraja okrevajo. Po tritedenskem celodnevem, napornem urjenju v artilerijski enoti na Visu je Peterlin s tovariši iz diviziona odplul na kopno. Med večmesečnim bojnim pohodom in bojih od Knina do Ilirske Bistrice je bil komandir topa v artilerijskem divizionu Karla Miklavčiča iz Ljubljane.

Odperta vrata dmačije

Slavko Zgonc iz Podhojnega hriba pri Robu je padel na začetku svoje bojne poti 20. maja leta 1942 na pobočjih Kuclja, v bližini rojstne vasi, ki jo je branil pred okupatorjem. Izhajal je iz družine, ki je bila naklonjena partizanom od začetka do konca narodnoosvobodilnega boja. Na Zgončevo domačijo – partizansko javko so dekleta izpod Mokercia in Mačkoveca nosila partizansko literaturo. Partizanski zdravnik dr. Tavčar je na tej domačiji med nemško novembrsko ofenzivo leta 1943 operiral ranjena borca. Sestri Slavka Zgonca sta bili do konca vojne vključeni v narodnoosvobodilno gibanje, ena kot aktivistka v Ljubljani, druga kot bolničarka v partizanih. Njegova mati je ostala na domačiji – vrata njene hiše so bila vedno odprta partizanskim kurirjem. Ob hiši je spominsko obeležje partizanskima kurirjema, ki sta na tem mestu padla pod streli črnorokcev.

Lojze Štradjot

Nepozaben izlet s TV-15 in Slavnikom »Od Save do Neretve«

Naš tovariš – TV-15 in Slavnik sta organizirala v dneh od 24. do 27. aprila 1982 izredno zanimiv izlet »Od Save do Neretve«. Na pot se je podalo 86 udeležencev, predvsem članov ZB NOV iz raznih krajev Slovenije.

Pot nas je vodila iz Ljubljane mimo Zagreba v Jasenovac, največje morišče ustaških krvnikov in največje uničevalno taborišče v Jugoslaviji, saj je tukaj na najbolj zverinski način bilo ubitih več kot sedemsto tisoč rodoljubov in pristašev NOG. Nadaljevali smo pot na legendarno Kozaro, kjer smo v eni sami zgodovinski uri slišali mnogo več, kot smo kdaj prečitali, in tako lahko dojeti veličino borbe prebivalcev Kozare. Simbol bratstva in enotnosti ter nezlomljivost naroda je podana v veličastnem spomeniku kiparja Đamonje na Mrakovici.

Peljali smo se naprej v Banjaluko in naslednji dan po dolini Vrbasa v zgodovinsko mesto Jajce, kjer so na II.

zasedanju AVNOJ-a bili podani temelji naše državnosti. V nadaljevanju poti smo se seznanili s kraji in dogodki IV. sovražne ofenzive in z najhumanejšo bitko v drugi svetovni vojni – bitko za ranjence. Spomenik na Maklencu, mesto Prozor, zgodovinski muzej in samo prizorišče preboja iz sovražnega obroča v Jablanici so zgodovinska mesta, na katerih se naša mlada generacija uči in spoznava veličino in težino NOB in istočasno spoznava vrednote naše partizanske taktike in strategije.

Tudi mesto Mostar je izredno zanimivo za vsakogar, saj je eno naših najlepših ohranjenih mest, kjer je vidna na vsakem koraku arhitektura Orienta kot vpliv preteklih stoletij.

Tretji dan smo spoznali kraje v dolini Neretve in občutili mediteransko podnebje, občudovali lepote nam Slovincem manj znane pokrajine. V znamenitem mestu Podgorje, rojstnem kraju naše mornarice, smo se po-

drobno seznanili z nastankom in razvojem naše slavne mornarice in občudovali impozanten spomenik »Križa Galebova«. Še kratki ogledi Makarske, Splita in mimo Šibenika nas je pot pripeljala na otok Murter, kjer smo dočakali potrebni počitek.

Zadnji dan nas je pot vodila do znamenitih slapov reke Krke pri Šibeniku, skozi Knin in po zelo slikoviti poti preko Dinare. Zgodovinsko mesto Drvar in Titova pečina sta bila naš naslednji cilj, kjer smo se seznanili z dogodki 25. maja 1944. leta. Že smo se peljali preko Oštrelja, videli naš partizanski vlak, si v Bosanskem Petrovcu v parku ogledali doprsne kipe narodnih herojev tega mesta in na cesti AVNOJ-a videli znano partizansko letališče Medeno polje in prvi uplenjeni top iz avgusta 1941. leta. V Bihaću, mestu I. zasedanja AVNOJ-a, smo si ogledali spominski muzej, nato nas je pot vodila preko Karlovca in Metlike nazaj v Ljubljano.

Vsi udeleženci tega izredno zanimivega izleta menimo, da je takšna organizacija

temveč predvsem zato, da borcem kot tudi vsem ostalim približamo in omogoči-

Udeleženci izleta (Foto: Danilo Perčič)

izletov pohvale vredna ne samo zaradi relativno nizke cene in izredno dobre organizacije Slavnika iz Kopra,

mo seznanjanje z našo slavno polpreteklo zgodovino. Zahvalo zaslužita oba zelo prizadevna vodnika Judita

in Mitja ter vpljudna in prizadevna šoferja Pavle in Ivan, saj so vsi imenovani lahko vzor marsikateri turistični agenciji pri nas.

In še ena zelo važna ugotovitev nas udeležencev: v naši ožji domovini Sloveniji moramo, dokler je še čas, posvečati spominskim obeležjem iz NOB še več pozornosti in skrb. Leta minevajo, bodočim generacijam in zgodovini je potrebno čim bolj verodostojno in popolno ocvutviti mesta in kraje naše NOB, večjo skrb moramo posvetiti vsem zgodovinskim dogajanjem in zagotoviti popolne opise dogodkov. Želimo tudi, da slovenska javnost vidi film o dražgoški bitki. Čas hiti, žive priče pa so najbolj verodostojen dokaz in poklicane, da zagotovijo bodočim rodovom in zgodovini čim popolnejši dokaz naše NOB.

Udeleženci tega izleta se zahvaljujemo organizatorjem z željo, da se snidemo tudi v bodoče na takšnih prijetnih in koristnih izletih.

Frido Gradišnik

Obisk pri osamljeni Mariji Maček v Kočevju Zadnji naboj je prihranil zase

Marija Maček me je z veseljem sprejela, mi pripovedovala, kako je živela v stari Jugoslaviji in o najtežjem trenutku v življenju, ko je zvedela, da je padel njen sin Ciril.

Rodila se je v Stavčji vasi pri Žužemberku. Imeli so majhno kmetijo. Dva brata sta šla v Ameriko, France pa je ostal na kmetiji. Leta 1944 so ga belogardisti ubili.

Leta 1931 sta se s sinom preselila v Kočevje, kjer se je poročila z rudarjem. Zaradi majhnih dohodkov se je zaposlila v Tekstilani, a je ob redukciji ostala brez dela. Pozneje so jo sprejeli v kamnolom, a jo je spodrinil neki Kočevjar.

Mož je bil invalid iz prve svetovne vojne in je leta 1940 umrl. S sinom sta se razumela in ji je veliko pomenil. Za OF sta začela delati 1941. leta, saj je bil Ciril skojevec od leta 1939 in je šel aprila 1942 v partizane. Mačkovo so nato fašisti, ker so sumili, da dela za partizane, preselili v središče mesta. Vendar ni prenehala z delom za OF. Poizvedovala je tudi, kje se nahaja Ciril, a zvedela ni ničesar. Šele v začetku leta 1943 so ji povedali, da je padel. S solzami v očeh je pripovedovala: »Nihče si ne more predstavljal, kako sem se počutila. Tedaj mi je bilo vseeno, kaj bodo storili z menoj.«

Mačkova je nato še z večjo vnemo delala za OF, povezana je bila s sekretarjem OF RO Štefanom Trobišem, aktivistom Goršičem in drugimi. Meseca oktobra 1944 je odnesla načrt postojanke Kočevja, katerega je izdelal Bojci Baštar, tovarišu Omerzu v Dolgo vas. Nato so jo Nemci internirali v Ravensbrück, kjer je bila do osvoboditve.

Pripovedovala je o Aleksandru Galu, ki ji je povabil v Ljubljano, kjer ji je govoril o sinu Cirilu, kje in kako je bil ranjen, da ga je obvezoval in ga pomagal nositi. Nato jo je v Kočevju še trikrat ob-

skal, ji dal dve knjigi, ki ji veliko pomenita. Na eni je napisano: »Vinkotovi mami za spomin in vzpodbudo. 25. 12. 1973 dr. Peter«. Povedala je: »Hvaležna sem doktorju Galu za obiske in bodrilne besede. Bil je zelo dober človek, škoda, da ga ni več med nami!«

Televizijska nadaljevanka jo je zelo pretresla. Rekla je, da ji je sin, preden je odšel v partizane, napisal za spomin več stihov, med katerimi je tudi Prešernov: »Manj strahna noč je v črne zemlje krili, kot so pod svetlim soncem sužni dnovi.« Zato se je ob

naslovu nadaljevanke spomnila na svojega nepozabnega Cirila. Zdelo se ji je, da doživlja tiste trenutke, ko je z ostalimi ranjenci padel. Poudarila je: »Ponosna sem na nadaljevanke. Pokazala je doživljene ranjencev, ki so za domovino žrtvovali svoja življenja.« Hvaležna je RTV Ljubljana in vsem, ki so pomagali nadaljevanke ustvariti.

Ciril Vidmar-Vinko, rojen 31. 8. 1924 v Stavčji vasi, je vso mladost preživel v pomanjkanju. Ves čas šolanja je bil odličen učenec. Za knjige si je sam prislužil z nabiranjem gozdnih sadežev. Napravil je malo maturo in se zaposlil v Tekstilani kot delavec. Sodeloval je v Sokolu, kjer je bil vadiatelj mladine. Politično je delal z Jožetom Šeskom, narodnim herojem, s prvoborcem Remihom in drugimi. V letu 1939 je bil sprejet v SKOJ in zadolžen za delo z mladimi v tkalnici. Ko je bila organiza-

cija, v kateri je delal, izdana, so ga še pravočasno obvestili in je 7. aprila 1942 odšel v partizane.

V partizanih se je pokazal sposobnega in neustrašnega, zato je postal mitraljezec. 30. maja 1942 je bil dodeljen s svojo zbrojevko v spremstvo, ko smo prenašali radijsko postajo s Petelinovega vrha na področje Strug. V naši skupini sta bila tudi komandant grupe odredov Mirko Bračič in komisar Notranjskega odreda Janez Hribar. Tedaj je prišel iz Ljubljane dr. Aleksander Gala in bil je dodeljen naši skupini. Še istega dne, nekoliko pred mrakom, je dal Bračič povedati za odhod. Skupina je šla 9 članov. Ciril Vidmar-Vinko, mitraljezec, in njegov pomočnik Jud sta šla v predhodnico. Omogočala sta varen prehod čez progo med Bregom in Zlebičem. Cilj pohoda je bila Sodražica, ki je bila tiste dni osvobojena. V Zlebiču, kjer je sedaj bencinska črpalka, so nas Italijani iz zasede napadli. Pri tem je bil ranjen mitraljezec Ciril, lažje pomočnik Jud, nekaj pa je bilo opraskanih, med njimi tudi dr. Gala. Tako je imel dr. Gala že ob prvem pohodu veliko dela z obvezovanjem ranjencev in sebe.

Pozneje smo zvedeli, da so mislili Italijani da pripravljajo partizani napad na Ribnico, in so že naslednji dan pripeljali iz Ljubljane in Kočevja veliko vojaštva. Ciril je bil prenešen v bolnišnico Zapotok.

Dne 16. julija 1942 se je začela italijanska ofenziva. Bolnišnica se je zato iz Zapotoka umaknila v Jelenov žleb. Odstavili so vse ranjence, ki so lahko hodili, ostale pa so odpeljali v bolnišnico Ogenjca, katere upravnik je bil dr. Gala. Med ranjenci je bil tudi Ciril-Vinko in pa izdajalec Senčar, ki je hlinil hudo revmo. Cirilova rana se je delno pozdravila, tako da se je že počasi premikal. Od ranjencev je bil edini, ki je

imel puško in nekaj nabojev. V bolnišnici je bil za stražarja in pomagal je bolničarki pri oskrbi težkih ranjencev.

Po pobegu izdajalca Senčarja iz jame in predvidevanju, da jih bo izdal, sta pred jama stražila bolničarka Mimica in Ciril-Vinko. Od dokumentov, ki jih je v reviji Borec št. 4/82 objavil dr. Anton Ferenc, in izjav preživelih ranjencev naj omenim le nekatere. Izjava Vinka Smolnikarja, preživelega ranjenca, na procesu v Dolenjskih Toplicah 1944: »Bolničarka Mimica je bila dežurni in je pazila tudi, kaj se dogaja okrog jame. Ko je od daleč opazila Italijane, nam je takoj sporočila in mi smo sklenili, da držimo, kar smo se zmnili na sestanku dopoldne. Rekli smo ji, naj začne streljati v Italijane. Po 10-minutni borbi ji je že zmanjkovalo nabojev. Prišla je v jama in rekla: »Tovariši, smrt fašizmu!« in mi smo ji odgovorili: »Svoboda narodu!«. Nadalje je rekla: »V zahvalo smo izdali!«. Njegov konec bo isti kot naš, samo s to razliko, da bomo mi padli častno, on pa kot izdajalec. Tudi Ciril je streljal, vendar se je zaradi pomanjkanja nabojev vrnil v jama in z zadnjim nabojem ustrelil sebe.« Tega se spominja preživel ranjenec Mulac.

Smolnikar nadaljuje: »Italijani so nas pozivali, naj se predamo, a jim nismo odgovorili. Jami se niso upali približati, čeprav so bili poučeni, da nimamo orožja, niti zdravih borcev, ki bi se jim lahko upirali. Ker niso dobili odgovora, so začeli metati bombe. V tem času smo se hoteli postreliti sami, toda po sedemnajstem strelu je zmanjkalo municije in nas je 5 ostalo še živih. Dva so ustrelili Italijani tam, tri pa so postavili pred sodišče.«

30. maja ob 10. uri zvečer bo minilo 40 let, ko je bil Ciril Vidmar-Vinko ranjen. 31. julija okoli 16. ure je padel slavne smrti z bolničarko Marijo Čepon-Mimico, Gregorjem Gornikom, Ernestom Jeleničem, Josipom Kosom, Vinkom Kraševcem, Francetom Kužnikom, Janezom Nučičem, Tonetom Trudnom, Jožetom Zajcem in še s tremi neznanimi (nekaj dni prej je umrl Dušan Zgonec).

Slava junakom, ki so dali za svobodo svoja življenja!

Karel Mikulič

Topovi grmite

Prva slovenska artilerijska brigada je bila ustanovljena iz topništva 15. in 16. divizije NOV in POS dne 7. maja 1944 v Laščah. Od tega dne je ta brigada nadaljevala boj kot največja topniška enota v zgodovini naše NOV. Enote brigade so po slovesni ustanovitvi bile razporejene v Laščah, Malem Lipju, Gradencu in Smuki.

Po uspešnih bojih za Žužemberk, Dobravo in Dobrič je naša brigada skupaj s Cankarjevo brigado pripravljala napad na postojanko v Trebnjem. Po načrtu štaba 7. korpusa naj bi se na tem območju čim prej zbrale močne partizanske sile, ki naj bi potem udarile proti Trebnjemu in napadle v hrbet sovražni-

Enote 1. SAB so 16. maja 1944 s topovi, granatami in ostalo opremo šle čez most na Krki pri Žužemberku, topove in havbice pa takoj postavile na položaj zahodno od vasi Luža. Gorskopobniško so odpeljale naprej proti Veliki Loki in jo v Račjem selu vključile v enote Cankarjeve brigade, telefonisti pa so potegnili telefonsko žico do opazovalnice pri vasi Vrhtrebnje. Do 18. ure istega dne so bile končane priprave in topovi so odprli ogenj na bunkerje, saj so jih domobranci v dveh dneh postavili kar 22 okoli Trebnjega. Predvsem so topničarji merili na bunkerje na Pavlinovem vrhu, pri pokopališču in v središču postojanke. Ker je

Vabimo vas na tovariško srečanje borcev 1. slovenske artilerijske brigade, ki bo 15. maja 1982 ob 14. uri v Trebnjem, ob praznovanju krajevnega praznika (obletnici napada na Trebnje).

Odbor 1. slovenske artilerijske brigade

kove čete, ki so manevrirale na področju Ajdovca med Žužemberkom in Trebnjem.

Neposredni napad na postojanko v Trebnjem je izvedla 5. SNOUB Ivana Cankarja, okrepljena z enim bataljonom 12. brigade in s štirimi topovi 1. slovenske artilerijske brigade, enote 15. in 18. divizije pa so varovale partizanske enote, ki so izvršile direkten napad na Trebnje.

Ko je štab 1. SAB 15. maja 1944 prejel ukaz za napad na Trebnje, sta štab in 1. divizion bila v Laščah, 2. divizion na Jami, 3. divizion v Podgozdu in zaščitni bataljon na Smuki. Topovi so bili pred napadom skriti v gozdovih okrog Lašč, na Primožu, Cistem in Bukovem vrhu, kajti po vsaki akciji je bilo treba topove očistiti ter jih skupaj s strelivom in vozovi takoj odpeljati v skrite in težko dostopne kraje, kje pa na Toplo reber v skupno stajo. Borci so najprej odšli po konje na Toplo reber, potem pa po skrite topove in v skladišče po municijo – granate za 100 mm havbico, 75 mm gorsko havbico in za dva 75 mm poljaka.

pehota ponoči prišla pri nasokoku do žičnih ovir, so naslednji dan s prvo zarjo zopet zagrmeli topovi. Bunkerje so rušili drugega za drugim. Zelo uspešno je streljala gorska havbica na utrdbe na Pavlinovem hribu. Ob 17. uri je pehota zopet jurišala, topovi pa so ogenj prenesli v samo središče mesta.

Ob 20. uri je bil odpor sovražnika zlomljen in domobranci so mesto zapustili. V napadu na Trebnje so bile izstreljene 603 granate, sovražnik je imel velike izgube, saj je po prihodu v Novo mesto manjkalo 51 domobrancev, topničarji pa niso imeli izgub. Po padcu Trebnjega se je topništvo preselilo v vas Korita pri Dobriču.

Tako so se vršile akcije za akcijo in tudi uspehi 1. SAB. Če seštejemo delovanje naše brigade, vidimo, da smo z našimi topovi streljali na okoli 50 sovražnih postojank in izstrelili okoli 25 do 30 tisoč granat. To pač ni bilo malo, posebno če upoštevamo težke razmere v katerih je delovala mlada partizanska artilerija – 1. slovenska artilerijska brigada.

Franci Žvipelj

Miha Butara-Aleks:

4

BEG V NEZNANO

Zidanica Franca Butara-Tičkovega v Dolu. Za ometom ob levem oknu je skoraj 37 let samevalo pismo, napisano v Beli krajini 1944. leta.

Pismo oziroma sporočilo, ki ga je leta 1944 iz Bele krajine poslala svoji teti – begunkin aktivistka Tončka Pavlovič iz Šutne, poročena Lovše, najdeno na skritem mestu za ometom ob oknu zidanice – brunarice v Dolu pri Šutni, kjer je v begunstvu prebivala Tičkova družina, me je spodbudilo, da vsaj na nekaj straneh obudim in zabeležim spomine na dogajanja ter ljudi, ki so se pred vojno, med vojno in neposredno po vojni srečevali v tej zidnici in v njeni okolici. Z vsebino pisma, ki ga je našel ob obnavljanju zidanice, me je seznanil njen sedanj lastnik Franc Butara – Tičkov, prvoborec in invalid iz Javorovice.

Pozneje je bila tako kakor oče Franc, ki so ga Italijani in belogardisti večkrat zasliševali in zapirali, internirana v Renicci, od koder sta se vrnila po kapitulaciji Italije.

Strojnovi iz Dobrave: Rudi, oče Franc in hčerka Dragica. Takoj po okupaciji v 1941. letu so se opredelili za OF, za napredne ideje že pred tem. Nobeni pregoni in zmerjanja jih niso odvrgli od njihove opredelitve. Nepremagani so izkpravili za svobodo.

Oče Franc in hčerka Dragica, pa tudi mati Lucija in najmlajši brat Milan so kljub fašistično-belogardističnim in pozneje nacistično-belogardističnim ali domobranskim šikaniranjem ostali zvesti svoji opredelitvi od začetka NOG. Ravno zaradi tega so izdajalci slovenskega ljudstva ocenili, da je predvsem delovanje očeta Franca in hčerke Dragice nevarno njihovim izdajalskim hotenjem in so ju obsodili na smrt. Obsodbo so izvršili s svojo mračnjaško eksekutorsko organizacijo črno roko. Oba so, po vsem gorju, ki sta ga prestala ob zaslišanjih, priporih in zaporih ter v italijanskem taborišču, usmrtili na način, kot je bil svojstven tej razpiti fašistični organizaciji.

Vrnimo se k Strojnovi družini in vzdušju pri njej na Štefanovo 1941. leta. Prijetno razpoloženje so nekaj pred policijsko uro skali pripadniki fašistične patrulje iz obmejne postojanke Šutna, ki jih je vodil v tistih krajih znani fašist Bemmi.

Le-ta je zalezoval domačo hčerko Dragico in se ji vsiljeval. Dragica ga je seveda odločno odklajala, zato je tisti večer, takoj po prihodu fašisti-

ne patrulje, namenoma prisledla k meni in se zelo prijazno obnašala do mene. Vse to je fašista Bemmita spravilo iz ravnotežja, vendar v Strojnovi hiši, kjer so bili prisotni že omenjeni Dobravci, ni

nem dialektu tamkajšnjega kraja. To je bil glas Vinka Kuntariča, ki se je takoj za tem pojavil pred fašistično patruljo, ki je poskušala posredovati z orožjem. Toda predno je pripravila puške na strel, je že bila tako tesno obkoljena z Dobravci, med katerimi sta bila tudi Franc Butara-Tičkon iz Cerkelj in Strojnov oče, da ni mogla prav ničesar storiti.

Dobravci so nastopili z vilami, kosami, motikami itn. Vinko Kuntarič pa je izpod suknjice grozeče potegnil velike vilice za peko purana, katere je vsekakor imel v mislih, ko je grozil fašistu Bemmitu.

Zaradi odločne akcije Dobravcev so se znašli fašisti v neobranem grozdju. Prepričan sem, da bi bilo po njih, če ne bi bilo Strojnovega očeta, ki je nastopil zelo avtoritativno ter miril eno in drugo stran. Poudaril je, da postopek fašista Bemmita ni bil pravilen in da bi moral legitimiranje, če je že bilo potrebno, izvršiti prej v njihovi hiši. Fašist Bemmi pa je trdil, da je ravnal v skladu s pooblastili. Kljub vsemu je popustil in predložil kompromis. Izjavil je, da me bo izpustil pod pogojem, da se bom naslednjega dne skupaj z Dragico zglasil v obmejni karabinjerski postojanki v Šutni. Strojnov oče je ta predlog na naše veliko presenečenje tako odločno sprejel, da oporekanje ni prišlo v poštev.

Ko so se fašisti oddaljili proti Šutni, mi pa smo se napotili proti Dobravi, sem vprašal tovariša Strojina, s katerim sva že pred tem imela debato o OF, zakaj je pristal na ta kompromis, ker bi fašiste lahko brez težav obvladali. Odgovoril mi je, da bi jih res lahko obvladali, a bi se točno vedelo, kje se je to zgodilo in bi zato prav gotovo prišlo do hudih represalij. Povedal pa mi je tudi, da ima zvezo s komandirjem posadke v Šutni, karabinjerjem Furlanom, po materi slovenskega rodu. Kot je zatiral Strojnovemu očetu, mu je mati naročila, naj si, če bo že moral na Slovenskem predstavljati svojo deželo kot pripadnik italijanskih oboženih sil, najde za ženo Slovenko. Tudi on je razmišljal o Strojnovi Dragici.

Naslednjega dne sva se z Dragico napotila v

Pazite, kaj govorite

Bilo je 6. aprila 1941, pomladno jutro se je naznanjalo, a ne takšno, kakršnega doživljamo sedaj v svobodi, saj je kljub soncu in petju ptic bilo turobno, polno bojazni in negotovosti. Z mamo sva se domenili, da obiščeva prijatelje, vendar je bilo potrebno še to in ono storiti po stanovanju. Oče je bil pri vojakih, mati pa je bila vsa v skrbeh zanj in ni imela obznanja doma. Tega dne smo v zgodnjih jutranjih urah zaslislali bučanje, prihajalo je vedno bližje in postajalo vedno bolj glasno in zlovesče. Iz stanovanj smo se podali na dvorišče in pogledi so nam bili uprti v nebo, kjer so se kot črni vrani v jatah pomikala letala. »Moj bog, nad Beograd gredo – hudiči!«, je dejala mati in pristavila: »da bi le vsi dol popadali, morilci!«. Naša podnajemnica Hilda Štraus, za katero takrat nismo vedeli, da je kulturbundovka, je proti mami obrnjena dejala: »Pazite, kaj govorite, Nemčija je močna in večna!«. »No, no, od kdaj pa ti tako govoriš Hilda?« se ja začudila mama in ukazala meni in naši gospodinjski pomočnici Anici, naj greva v kuhinjo. Toda, kako sem se začudila, ko je pomočnica stopila k Hildi, rekoč: »Bom kar sedaj zašila tiste zastave, če hočeš, le križ, kako se mu že reče – kljukasti, tistega ne bom znala sama, morala mi boš pomagati.« »Kaj je vzki-pela moja mati. Ti seme nič vredno, kaj si čisto pozabila, da te je rodila slovenska mati?! Ne hodi več pod mojo streho, še sedaj greš, da veš!«. Prijela me je za roko in potegnila v kuhinjo.

Iz mesta je prišel Peter Markič – Primorec, ki je že drugo leto s svojim prijateljem Francetom Mrakom stanoval pri nas. Povedal je, da se je oglasil pri Francu Poropatu, Primorcu in komunistu, s katerim sta že dolgo prijateljevala. Govorilo se je, da je vse izdano in da tudi vojaki bežijo in se vrača-

jo domov. Svetoval je, da naj v teh dneh ostanem kar doma. Naslednji dan popoldan so porušili mostove čez Dravo. France in Peter sta odhitela k reki, da bi ugotovila, kako je z našima čolnoma. Ne dolgo za tem pa se je okrog dvajset vojakov, prek našega dvorišča pognalo proti Dravi. Hoteli so na drugo stran, tja, kjer je bilo Pohorje in rešitev pred ujetništvom. Peter se je vrnil in nekemu vojaku dal svojo civilno obleko, nato pa je odhitel nazaj.

Vsi so hoteli naenkrat v čolne, a to ni bilo mogoče, teža je bila prevelika, zato so odmetavali orožje in municijo, bombe in ostalo. Tudi z mamo sva pohiteli k čolnom, vendar nama je Peter ukazal, naj pobereva orožje in municijo in vse skrijeva v kleti. Potem sta France in Peter z enim čolnom prepeljala skupino vojakov na drugo stran. Preostali so bili neučakani in so presekali verigo, na kateri je bil priklenjen drugi čoln, ter se sami podali na nevarno pot. Žal pa se je čoln na sredi Drave prevrnil in kalna reka je odnesla vojake in čoln. Ko sta se oba naša možka vrnila, je France dejal, da gre pogledat za čolnom in ljudmi, Peter pa je hitel zbirati še preostalo orožje ter mi ga naložil polno naročje. Odhitela sem v kletno drvarnico in skrila puške za drva in premog. Iznemada sem zaslišala vpitje in besede... Vin-diše švajne... Pohitela sem iz kleti in zaprepaščena obstala. Mama in Peter sta vsa razmršena stala z obrazom proti zidu in z iztegnjenimi rokami, za njima pa uniformirana možaka s kljukastim križem na rokavu in pištolo v rokah. Planila sem proti materi in zajokala. »Daša, idi proč!« je s težavo spregovorila mama. Kri ji je tekla iz rane na ustnici in nosa. Daška ali Daša me je klicala, kadar je bila posebej nežna z menoj, in v tem trenutku me

je prešinilo, da moram nekaj storiti, sicer bom ob mamo in fanta. Stekla sem k sosedu – Nemki, ki je tako rada poslušala petje našega Petra. Vsa zmedena sem ji hitela pripovedovati, kaj se je zgodilo, in jo prosila pomoči. Odhitela je z menoj in že od daleč vpila: »Nicht schissen, nicht schissen!«. Dopovedala je mozem v uniformi, da je »partajenose« in da morajo oba odpeljati na policijo.

Bili so zelo vpljudni z njo, a zato tembolj surovi z ujetnikoma. Žalostna je bila povorka, ki se je tega dne pomikala po Koroški cesti. Spredaj sta se opotekala Peter in mama, za njima kulturbundovca, ki sta ju med psovanjem brčala in surovo potiskala pred seboj, ob strani sem tulila jaz, za nami pa množica škodoželjnih nemčurjev, ki je vpila: »Čicka gre, Čicka gre!«. To se je našalo nape, ki mi je bil Peter Markič fant – in poznejši mož – ter na mamo, ki je sprejemala pod streho Primorce. Mama ni jokala, le dvakrat mi je odločno rekla, naj se vrnem. Nisem jo poslušala, dokler mi ni tudi Peter dejal: »Ubogaj mamo!«. Tedaj sem zaostala in se vrnila domov. Tam pa me je pričakala Hilda in škodoželjno pripomnila, da ne bom nikoli več videla ne mame in ne Petra.

Mati je res ostala v mari-borskih zaporih, dokler naju niso 27. 6. 1941 pregnali v Srbijo. Peter pa se je vrnil, ker je bil kot Primorec italijanski državljani. Mami so dokazali, kaj je rekla, ko je gledala letala, ki so nosila smrtonosni tovor nad Beograd. Tega, da smo skrivali orožje, pa niso vedeli. Za čolna sta mama in Peter trdila, da so ju vojaki nasilno vzeli. Tako sem ostala sama in še sedaj po tolikih letih je spomin na prve dneve aprila žalosten in boleč.

Danica Kovačič

Naši znaki / 74

Prvi maj 1949

Tudi prvomajski znački iz leta 1949 sta kar dve. Brez spominov nekdanih udeležencev proslavljanja prvega maja 1949 ne bomo nikoli izvedeli, kje in kdo ju je nosil. Ali je vsaj ena izmed njiju slovenska in s proslave v Ljubljani ali mogoče iz katerega drugega kraja naše domovine?

Obe znački sta povsem v duhu svojega časa. Na obeh je enak osnovni motiv; delavec s kladivom in kmetica z žitnim klasjem. Na obeh značkah je tudi enako ozadje: dve veliki plapolajoči zastavi s srpom in kladivom. Res pa je, da je ena izmed njiju veliko skrbneje izdelana, likovno bolj oblikovana in tudi bakrena pločevina je bolj polna in močna.

»Tako mogočne in veličastne parade in manifestacije Ljubljana doslej še ni videla,« je zapisal časopisni poročevalec. Ob njegovem navdušenju se da pomisliti na pogosto slabost novinarjev, za katere je »njihova« proslava največja, kar jih je kadarkoli bilo. Če se to ponavlja prevečkrat, ne zveni več dovolj resno. Drži pa, da je v prvomajski povorki leta 1949 sodelovalo okoli 100.000 ljudi iz vse Slovenije. Trajala je kar cele štiri (res, štiri) ure in dolge štiri ure se je pomikala slavnostna kolona mimo tribune na Cankarjevi cesti. Štiri ure so morali biti voditelji na tej tribuni navdušeni nad delavstvom, ki je korakalo mimo, enako pa je moralo biti navdušeno delavstvo, ki je korakalo po ljubljanskih ulicah od osmih do dvanajstih. Ob tem ne pozabimo, da so korakajoči imeli bolj malo od noči pred proslavo. V Ljubljano je prišlo 30 rednih in izrednih vlakov ter na desetine avtobusov in kamionov. Vlaki so začeli voziti v Ljubljano po polnoči. Zato so bile od dveh dalje odprte vse restavracije. Da ne bi utrujeni udeleženci

proslave kar tako postopali po mestu, so ljubljanski kinematografi začeli s svojimi predstavami že ob štirih zjutraj. Kdor je bil utrujen, je lahko tako vsaj udobno zadržal. Zbirno mesto je bilo za čelo spreveda ob trilettr na sedem za Rimskim zidom. Prvi so korakali spet vojaki JA in pripadniki Narodne milice, za njimi pa vsi drugi. Najprej so stopale delegacije najboljših delovnih kolektivov, udarniki, novatorji in racionalizatorji. Za njimi je bila kolona delovnih kolektivov. Ta je bila razde-

bila posebna kolona namenjena dvigu življenjskega standarda. Leto 1949 je bilo naše najhujše leto. Zaradi pretrganih vezi z vzhodom, zahod pa nam še ni pomagal, je bilo zelo hudo z vsem. Kolona »življenjski standard« je obljubljala, da bo nekoč le lepše.

Šestega maja je izvršni odbor OF Slovenije izdal navodila za začetek kampanje za sečnjo lesa. Vsem organizacijam OF je bilo naloženo, da morajo »mobilizirati vse sile za pomoč v gozdarski proiz-

ljena na podkolone: težka industrija, rudarstvo, socialistični sektor kmetijstva, gozdarstvo, promet, kapitalna izgradnja in nova delovna sila. Nato so stopale kolone: kulturna in prosveta, dvig življenjskega standarda, dejavnost OF, OF mesta Ljubljana, okrajni in fizikulturniki. Kolone so korakale po Prešernovi cesti, mimo tribune na Cankarjevi cesti do kolo-dvora, kjer so se obrnile ter zavile nazaj v središče mesta. Nikar ne spreglejmo, da je

vodnji... V desetih dneh naj vsi okrajni odbori OF formirajo posebne frontne brigade po najmanj 100 brigadirjev, le okraja Ptuj in Murska Sobota organizirata brigadi po 200 brigadirjev. Te brigade bodo delale najmanj 20 dni, z delom začnejo 14. maja. Poleg teh brigad bo potekalo prostovoljno delo tudi ob sobotah popoldne in nedeljah. »Tak je bil začetek »prostovoljnega« dela v gozdovih leta 1949...»

Janez J. Švajncer

Šutno v prepričanju, da se nama ne more nič hudega zgoditi. Ko je komandir posadke Furlan zvedel, zakaj sva z Dragico prišla in da naju pošilja Strojnov oče, je takoj poklical podrejenega fašista Bemmita in ga pred nama zelo ostrzo kritiziral, češ da s svojimi postopki otežuje odnose med njimi in prebivalstvom in da se to ne sme več zgoditi. Ko je odsvolil fašista Bemmita, nama je rekel: »Danes sem lahko interveniral na način, kot sta videla. Vedita pa, da njegovih postopkov na terenu ne morem kontrolirati. Lahko se zgodi, da vas sreča, ravna po svoje, mene pa obvesti, kakor bo njemu drago. V zvezi s tem vam priporočam, da se čimprej umaknete s tega območja.«

Nasvet poveljnika okupacijske postojanke, ki se je kmalu zatem zaradi pritiska sil NOG umaknila iz Šutne, sem upošteval. S Tončko Pavličev sva se še istega dne z avtobusom iz Sv. Križa (Podbočja) napotila v Ljubljano.

Vrnimo se k Jožetovi družini. Med bivanjem Tončke Pavlovič v Ljubljani smo se dogovorili, da bo takoj po vrnitvi v domači kraj poskrbela, da bo šla družina Mihe Butare-Jožetovega že v prvih dneh januarja 1942 čez mejo. Tončka je to vestno opravila. V noči med 5. in 6. januarjem so se oče Miha, mati Marija ter hčerki Karolina in Mica z najnujnejšo prtljago napotili preko Dol. Pirošice, Bušče vasi in Vrhovske vasi na Razkrižje in od tam do družina Pisanskega pod Razkrižjem tik ob meji. Pisanski jih je prepeljal čez mejo, za uslugo pa je zahteval kravo Sivko, dobro molznico. Tako je družina srečno prešla okupacijsko mejo in se napotila na Dobravo, od tam pa po krajšem času v Ljubljano.

Sin Janez je istega dne – 5. januarja – proti večeru okomotal dobro rejena konja vranca, ju opremil z vsem, kar je potrebno za vleko drv po snegu, in se iz Cerkeij preko Dol in Gor. Pirošice in Brvi po Svrzavskem jarku podal proti nemško-italijansko-ustaški meji v predelu vasi Premagovci v Gorjancih. Konja je hotel pripeljati čez mejo na italijansko zasedbeno ozemlje.

Že na Gor. Pirošici ob cestnem mostu pri »Cvr-

linovem mlinu« je imel prvo nevšečnost. Pred njim se je pojavila omenjena patrulja in ga vprašala, kam se je napotil tik pred nočjo. Čeravno ni znal nemško, jim je nekako dopovedal, da je družini zmanjkalo drv in da je zato namenjen v državni gozd v »Svrzavem« po nekaj bukovih debel, ki so že od prej posekana. V dokaz jim je pokazal opremo za vleko. Verjeli so mu in tako se je v poznih nočnih urah med 5. in 6. januarjem približal razvodju med vasi Selce (na hrvaški strani), Vinji Vrh (ali Gadova peč na »nemški« strani) in

Družina Mihe Butare-Jožetovega iz Cerkeje se kmalu po prihodu v Ljubljano napotila k fotografu Šmucu v Kolodvorski ulici (sedaj ulica M. Pijade) in se zadnji skupno fotografirala. Trije od štirih sinov – borcev so dočakali svobodo. Franc prvi na levi, je izkrmel zanj.

Premagovci (na »italijanski« strani). Bil je pred vrati vsaj nekoliko večje svobode. Toda eden mladih, iskrih konjičev mu jo je zagodel tik pred tromejo. Odtrgal se je od vezi konja, ki ga je vodil Janez, in z glasnim hrzanjem dirjal ob poti, ki je vodila čez mejo. Večkrat se je približal konju vodniku, ko pa ga je hotel Janez ujeti, je vselej odskočil. Sele po dolgem času se je umiril in se vrnil na svoje mesto. Pri tem je imel Janez veliko

srečo, da v tistem času ni bilo blizu nobene sovražne patrulje. Ves prestrašen je prispel v Premagovce. Zanj so poskrbeli fantje iz Krške vasi. Tudi oni niso nasledili sladkim obljubam okupatorjev in njihovih domačih hlapcev in se niso sprijaznili niti z okupacijo niti s selitvijo. Pred izselitvijo so se umaknili čez okupacijsko mejo na ozemlje, ki so ga okupirali Italijani. Zadrževali so se v vaseh v neposredni bližini meje in od tam spremljali dogajanje na preselitenem območju. Bili so pripravljani, da se vključijo v upor oziroma vstajo, če bi do nje prišlo. Popolnoma izčrpanemu Janezu so postregli s toplim napitkom ter močno hrano, ki so si jo preskrbeli na domovih izgnancev iz vasi na drugi strani okupacijske meje.

Ko si je Janez opomogel, se je iz vasi Premagovci napotil proti severozahodu. V Dolu se je oglasil pri Andreju Ulmenovu v Tičkovi zidnici (to je bilo že drugič po razglasu o preselitvi), nato je odšel na Dobravo in od tam v Kostanjevico, kjer je s pomočjo Glihove družine prodal konja in tako priskrbel staršem nekaj denarja, s katerim so si lajšali begunske težave, posebno po odhodu sinov v partizane.

Naj se z nekaj stavki ustavim še pri krškovaških fantih. V prvih mesecih 1942. leta so med bivanjem v vaseh na obronkih Gorjancev (ob okupacijski meji) zelo aktivno pridobivali ljudi za OF. Lojze Žokalj, Jurij Gerdovič in drugi so se v mesecu februarju nastanili na Bočju, v hramu Jožeta Lajkoviča iz Velikega Mraševca, ki je že od konca oktobra 1941. leta kot begunec živel v Dolu. Jože je na priporočilo Lojzeta Colariča, enega od organizatorjev OF v tistem kraju, krškovaškim fantom izročil ključ svojega hrama in jim po svojih močeh tudi nudil hrano, ki jim jo je nosila njegova najstarejša hčerka Nina, sedaj poročena Butara.

O Jožetu Lajkoviču naj povem naslednje. Ta razgledani kmetovalec, domoljub in narodnjak (še pred prvo svetovno vojno je končal meščanski šolo v Krškem, kjer je med solsolci in poznejše med ljudmi s katerimi se je srečeval, užival sloves eksperta za zgodovino.) je bil zelo prizadet zaradi

hitre kapitulacije, okupacije in razkosanja Jugoslavije. Trdno pa je verjel, da nacistične sile ne bojo zmogle. To je poudarjal tudi v svojih razgovorih s sovaščani iz Velikega Mraševca. Posledice tega pa niso izostale. Domačin – sovaščan in renegat, ki se je takoj po zasedbi dežele udinjal okupatorju, je nekaj dni pred objavo razglasa o nasilni preselitvi Slovencev iz že omenjenih krajev, v avtomobilu z uradno registracijo proslule okupatorske organizacije ter v črni uniformi pridivjal na dvorišče Jožeta Lajkoviča v Vel. Mraševem. Spraševal je po njem in se kot razjarjen puran drl, češ da vse vedo o stališčih in delovanju Jožeta in grozil, da bojo tako on kakor tudi njegova družina zaradi tega odgovarjali pred oblastjo (okupatorjevo seveda). Ker očeta Jožeta ob tem nezaželenem obisku ni bilo doma (bil je pri vinogradu na Bočju, na teritoriju, ki so ga okupirali Italijani), se je znašel nad njegovo soprogo Leopoldino in nad družino nasploh.

Ko je ta prodana naidebna duša odšla iz domačega dvorišča, je žena Leopoldina hitro napotila mladoletno hčerko Vido do očeta Jožeta k vinogradu na Bočje z obvestilom, kaj se je zgodilo in naročilom, naj se vsaj kakšen dan ne vrača, kar je tudi storil. Ze prve dni po razglasu odloka o preseljevanju pa se je z družino podal preko narasle mejne Krke v Sv. Križ pri Kostanjevici (sedaj Podbočje), kjer jim je v prvem obdobju begunstva Kodričev Pepo nudil gostoljubje. Po približno enem mesecu je družina dobila nastambo v Kuharjevi zidnici, pozneje, do konca vojne pa se je preseljevala še v Lajkovičovo zidnico iz Pristave in Grubarjevo zidnico v Dolu. Vse te zidnice so pod domačim vinogradom na Bočju.

Še pred razglasom odloka po preseljevanju, predvsem pa poleti 1941, v obdobju, ko se je okupacijska nemško-italijanska meja za poldrugi mesec iz južnejših predelov pomaknila med Cerklje ob Krki in Vel. Mrašev, je z največjo verno pomagal ogroženim beguncem iz nemškega zasedbenega območja pri bežanju na italijansko okupacijsko območje.

Se nadaljuje

Spomin na osvoboditev doline Kolpe v letu 1942

Svobodna si – kolpska dolina

Leta 1942 je naš bataljon prišel na Travno goro nad Sodražico. Zbranim borcem je komisar Janez Hribar iz Loža povedal, da se moramo porazdeliti na skupine, ki naj bi šle na razne strani Slovenije pridobivati nove partizane in organizirati nove čete za boj proti sovražniku. Prva, največja skupina se je odpravila na Primorsko, druga proti Krškemu, naša, ki jo je vodil Jože Klanjšek-Vasja Izanc, pa na Kočevsko.

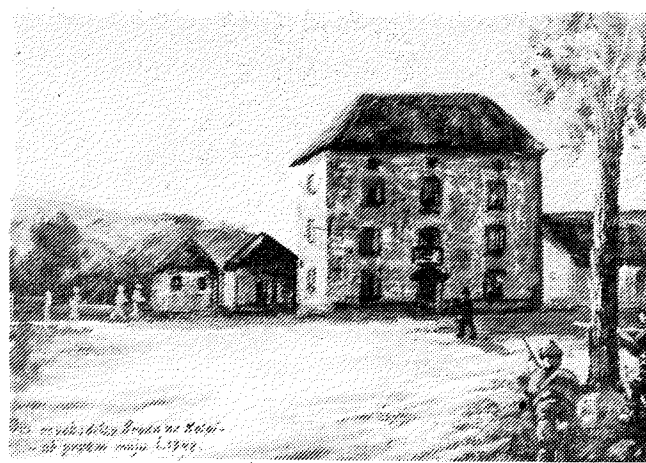
Bilo nas je kakšnih 16 do 20 mož. Ko smo prišli na področje Stružnice, smo tam vzpostavili s pomočjo že obstoječih OF močne odbore. Tisti ljudje so bili zlata vredni. Ze po nekaj dneh so začeli zbirati za naš hrano, orožje in obleko, prihajati pa so začeli tudi prostovoljci, da bi stopili v partizanske vrste. Tako je naša skupina kmalu prerastla v bataljon. Sredi aprila 1942 je štel že več kot 120 mož. Nekega dne proti koncu aprila so prišli k nam tovariši s hrvaške strani. Prek njih smo vzpostavili zvezo s hrvaškimi partizanskimi enotami, da bi pri akcijah sodelovali z našimi. Spominjam se, da sem takrat videl prve triglavke.

V bojih in spopadih, ki so sledili, sem bil puškomitraljezec – imel sem lahko strojnico – moj pomočnik pa je bil Metod, zelo pogumen borec. Komandir Jože Jakomin-Crni mi je večkrat ukazal, naj grem napadati Italijane. Napadali smo jih predvsem tam, kjer so najmanj pričakovali. Velikokrat smo sovražniku pognali strah v kosti in ga čisto zmedli. Da, Italijani so pred nami marsikdaj tekli! Ko smo nekoč z dvema mitraljezoma napadli postojanko v Fari, so tako bežali, da je eden izmed njih izgubil puško, drugi sabljo – ta je moral biti oficir – in v koruzi smo našli več vojaških kap.

Nekega dne konec aprila je komandant bataljona Vasja dobil nalogo, da napravimo rekvizicijo v vasi pri Fari. Kot mitraljezcu mi je bilo ukazano, naj z Metodom ujamemo nekega italijanskega komisarja, če bi se slučajno oddaljil od postojanke. Toda ni ga bilo, menda je že po-

begnil. Pozno zvečer pa je kurir prinesel sporočilo, naj se vrnemo v bataljon. Skupaj s tovariši sem se napotil proti grebenom Stružnice. Ko smo bili že skoraj na vrhu, smo zaslišali iz doline hrup motornih vozil. Komandant Vasja je rekel: »Fantje, vroče bo!« Obetala se je ofenziva. Kmalu potem, ko smo prišli v taborišče, je komandant Vasja razposlal zasede na več strani: eno v Krkovo, drugo pred taborišče, tretjo malo niže. Bojne patrulje pa so dobile nalogo, naj gredo na ogled po okolici taborišča. Vodil sem eno izmed teh patrulj. Na ukaz tovariša Vasje sem se skupaj s tremi tovariši odpravil proti vasi Rake. Tam smo nato v

nam je večkrat dejal tovariš Daki, da se je treba znajti v vsakem položaju, pa sem zavpil: »Na desno, v strelce!« In že smo vsi štirje skočili za skale. Tedaj pa sem ugotovil, da je moj mitraljez neuporaben, ker ga je – ko sem ga nosil na rami – zadel rafal iz italijanskega mitraljeza... Toda treba se je znajti! Začel sem kričati na ves glas: »Tovariši, desno krilo naprej, bataljon obkoljuj!« Ta hip so Italijani nehali streljati, mi štirje pa smo se brez izgub premaknili proti taborišču. Nedaleč od tam smo naleteli na našo kolono, na čelu je bil Vasja. Raportiral sem mu, da so nas napadli Italijani in da je moj mitraljez pokvarjen. Vasja je velel, naj greva s to-

Zavzetje sovražne postojanke v gradu Brod na Kolpi

zasedi čakali Italijane. Okrog enajstih smo zaslišali za hrbotom drdranje mitraljezov in treskanje bomb. Malo smo bili v skrbeh, a nam ni kazalo drugega kakor čakati, da se sovražnik pojavi pred nami. Bilo je že proti drugi uri popoldne, ko sem velel tovarišem, naj se počasi in previdno vrnemo proti taborišču. In ko smo se tako približevali taborišču, je na vsem lepem zaropotal mitraljez prav tam, kjer je bila prej naša zaseda. Začel sem kričati: »Ne streljajte, tukaj smo partizani!« Mislil sem namreč, da so tam naši. Tedaj pa se je oglašil z druge strani še en mitraljez. Torej so Italijani! Zdej smo bili med dvema ognjema. Spomnil sem se, kako

varšem Metodom v taborišče k tovarišu Husu, ki bo popravil mitraljez, druga dva pa naj se priključita koloni.

Ko sva prišla z Metodom v taborišče, tovariša Husa ni bilo tam. Vzela sva vsak svoj nahrbtnik in jo brž ubrala za bataljonom. Toda nisva ga več našla. Metod je naenkrat rekel: »Tovariši Lojko, tamle so Italijani!« Res je bilo slišati italijansko kričanje...

Ni nama preostalo drugega, kot da sva se spustila v dolino in prečkala cesto. Ko sva se na drugi strani vzpenjala navkreber, sva si šepečaje govorila, da morava čim prej priti v stik z bataljonom. Na vrhu hriba sva se ustavila, se pokrila vsak s svojo storko in zaspala. Zjutraj, ko

sem se zbudil, me je nekaj tiščalo k tlom. Pokukal sem izpod šotorke – sneg! Zapollo ga je do kolen. Spet sva začela iskati bataljon, toda zaman.

Zavila sva k prvim hišam. Tam so nama rekli, naj greva čim prej stran, ker so bili Italijani prejšnji dan zelo divji. Zagrozili so jim, da jim bodo požgali dom, če bodo sodelovali s partizani. Zavila sva proti dolini in ko sem se ozrl, sem zagledal dva moška v civilni obleki. Imela sta vsak svojo puško, zato sem domneval, da sta partizana. Dal sem jima znak, češ da sva tudi midva partizana. Bila sta tovariša Jože in Zmaj. Srečali smo se štirje tovariši iz dveh bojnih patrulj. Malo smo se pogovorili, potem pa smo vsi skupaj odrinili v dolino iskat bataljon. V vasi Laze pod Stružnico so nam povedali, da so naši prejšnji dan napadli Italijane, od katerih je bilo veliko mrtvih in ranjenih; sicer pa niso o našem bataljonu nič vedeli. Dali so nam kruha in mleka, nato smo se od njih poslovili.

Nad vasjo nad Faro sem zagledal nekega civilista, ki je mahal z roko. Prepoznal sem tovariša Letigo, aktivista OF. Dejal mi je: »Kaj pa delate tam gori? Saj so Italijani že odšli. Vsi so odšli v Kočevje, le še kakšnih 18 do 20 žandarjev in financierjev je v gradu na Brodu.« Vprašal sem ga, če ve za kakšnega ključavničarja, ki bi mi popravil mitraljez. In res mi ga je kmalu našel. Ko je bil mitraljez popravljen, so se zbrali okrog nas mladi fantje in dekleta, nato smo spustili v zrak nekaj rafalov. Tovariš Letiga me je peljal za neki skedenj, da sva bila sama, in dejal: »Tovariš Lojko, nekaj bi ti rad predlagal. Na Brodu je kakšnih 18 do 20 žandarjev, financierjev in domobrancev. Zabunkani so v gradu. Morda bi se jih lotili? Ampak tu ne bi šlo brez zvijače. Dovolj mi, da organiziram nekaj aktivistov in mladincev s koli, vi štirje pa bi šli razorožiti posadko.«

Sprva se mi je zdel predlog neizvedljiv, ker sem poznal – vsaj od daleč – ta grad. Vedel sem, da so njegovi zidovi de-

beli več kot meter in da je obdrt z žičnimi ovirami, ki segajo prek mosta. Ko pa sem stvar bolje razmislil, sem privolil. Dogovorila sva se, da bomo postojanko na Brodu napadli v mraku. In res smo se s tovarišem Letigom odpravili tja. Za njim sem bil jaz, nato še trije drugi partizani in za njimi šest mladincev s koli. Prišli smo tesno k mostu. Tam je bila gostilna. Tovariš Zmaj je poklical mladincev Tončka, ki ga je poznal. Nato smo se v gostilni dogovorili, da pojde Tonček k stražarju na mostu in mu reče, naj pokliče komandanta, narednika.

Tonček je opravil, kar mu je bilo naročeno: šel je na most in velel stražarju, naj pokliče komandanta. Ko je ta prišel, sem stopil predenj in mu začel v slabi hrvaščini dopovedovati, da je njegovo posadko obkolilo 300 partizanov in da je naperjeno vanjo 30 mitraljezov. Tedaj so mladinci s tovarišem Letigom zagnali tak hrup s koli, da je komandant samo gledal, kdaj bo počilo. Potem sva se dogovorila, da ne bomo storili posadki nič hudega, če se bo vdala. Komandant je predlagal, naj streljamo vsaj v zrak, ker ne marama, da bi mislili, da so se vdali brez boja. Komaj je čakal, da sem mu dovolil oditi nazaj v grad. Ostal sem na mostu in upal, da bo prišla na pomoč »vojaška«. Začel sem prevračati španske jezdece v Kolpo, da je bila pot do postojanke odprta. Prišli so moji tovariši partizani, mladinci in še nekaj aktivistov. Odkorakal sem prav h gradu. Tedaj mi je stražar prinesel puško, rekoč: »Ne streljati, ne streljati!« Začel sem kričati: »Vdajte se, vdajte se!« Nekaj časa je bilo vse tiho, nato pa so začeli streljati skozi okna, toda samo v zrak, kakor smo se dogovorili. Toda financierji, ki so bili v kleti, se niso hoteli vdati. To mi je sporočil tovariš Zmaj. Odšel sem tja, se ustavljal pred močnimi železnimi vrati in začel pozivati financierje, naj se vdajo. Vse je bilo tiho. Tedaj sem zavpil: »Minerci, naprej!« Minercevi seveda nismo imeli, s svojim klicem sem hotel financierje le preslepiti. »Daj mi vžigalnik!« sem spet zavpil. Nato sem pozval financierje: »Štel bom do pet. Če se ne vdaste, prižgemo mino.« In že sem štel: »Ena, dva, tri, štiri...« Tedaj sem zaslišal, kako so zaškrta-li ključki v vratih. Vrata so se počasi odprla in zagledal sem bel robec. Tako smo ra-

zorožili šest financierjev in dobili njihove puške.

Preostalo je najtežje: priti v notranjost gradu. Spet sem začel vpiti, naj se vdajo. Stal sem za debelim hrastom. Nenadoma je tresčila za menoj bomba, obsul me je pesek. Zazdelo se mi je, da zdaj ne morem več ostati pri tistem, kot smo se dogovorili. Tovariš Zmaj, ki je stal pri železnih vratih, da ne bi kdo ušel, sem velel: »Daj mi svetilko! Ostani pri vratih, da mi bo priskočil na pomoč, če bo nevarno!«

Skozi železna vrata sem se odpravil v temi po stopnišču navzgor. Ko sem prišel v prvo nadstropje, ni bilo nikogar, v drugem sem zaslišal rahlo šuštenje. Zavil sem na desno, sunil v neka vrata, posvetil in zagledal osem žandarjev. »Roke kvišku!« sem zakričal. Vsi hkrati so dvignili roke in začeli prositi: »Bračo, nemojte gadžati!« Začel sem razoroževati žandarje in ko sem imel na ramah že pet ali šest pušk, sem uvidel, da ne bom zmogel sam. Dal sem znak s piščalko in tovariš Zmaj mi je prišel na pomoč. Tako sva razorožila vse žandarje.

Zaplenili smo 16 pušk, nekaj streliva in vso opremo, posadki pa nismo storili nič žalega. Spravili smo jo torej ob moralo in orožje, ki je bilo takrat dragocenejšo od zlata. To ni bila samo vojaška, temveč tudi politična zmaga. Vest o osvoboditvi Broda na Kolpi se je bliskovito razširila po okupirani Sloveniji. Mladi fantje, ki so nam takrat pomagali s koli, so šli potem v boj, pa ne s koli, temveč s puškami, ki smo jih zaplenili sovražniku.

Naslednji dan po zavzetju postojanke na Brodu je prvi prišel sam tovariš Crni in nam čestital. Ves bataljon je bil vesel in ponosen. Po dolini Kolpe smo odkorakali v koloni, z zastavo na čelu in s pesmijo. Naša akcija je bila uvod v skupne akcije z brati Hrvati. Za te akcije je bilo pomembno, da so nam bili ljudje s Kočevskega in iz doline Kolpe naklonjeni – tako Slovenci kot Hrvati – in so bili vsi za to, da okupatorja čimprej preženemo. Ti ljudje so bili ponosni, da smo z njihovo pomočjo osvobodili dolino Kolpe in da se je potem svobodno ozemlje razširilo daleč na Dolenjsko, na Notranjsko in v Belo krajino.

Franc Avbelj-Lojko

Obletnica osvoboditve Jesenic

V nemško gnezdo

Devetega maja 1945. leta zjutraj sem dobil ukaz in navodila komandanta mesta Bled, da grem z manjšo enoto partizanov na Jesenice. Dejal sem mu, da me prav nič ne mikata, da bi šel, ker je na Jesenicah še polno okupatorjevih vojakov. Nisem mu tega dejal zaradi strahopetnosti. Po dolgih letih nam je zasijala svoboda in nisem želel ravno sedaj izgubiti glave. Komandant Niko pa je vztrajal in mi ukazal, da moram za vsako ceno na Jesenice.

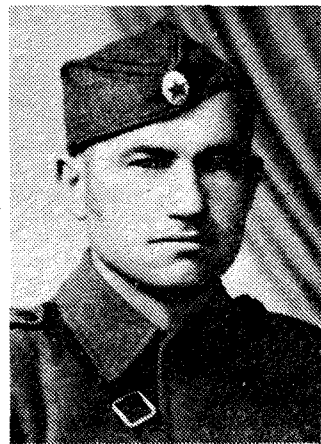
Odšel sem k fantom, ki so pred nekaj dnevi prišli z Jesenic, in pozval tiste, ki so že služili vojaški rok v stari jugoslovanski vojski, da se postavijo v vrsto. Izbral sem šestnajst najbolj primernih fantov in jim pojasnil, da gremo na Jesenice.

Zaneta in Franca sem postavil za desetarja. Dobro smo se oborožili. V koloni po-

dva smo šli iz Gorij čez Poljane in Kočno navzdol. Fantje so se med seboj potihoma pogovarjali, po kateri poti bi najraje šli naprej na Jesenice. Osebo bi zaradi varnosti najraje šel po cesti v Podmežaklji, vendar nisem rekel besede. Ustavil sem kolono in fante vprašal, kaj oni mislijo. Večina je bila za to, da krenemo skozi Javornik, torej po najbolj prometni cesti.

Morda bo tako tudi najbolje, sem si rekel. Nadaljevali smo pot in že nad mostom čez Savo je bil s cvetjem, zelenjem in zastavicami okrašen slavalok z napisom »Živel naš osvoboditelj!«. Takrat sem se počutil zelo borbena, kajti nas je bilo le sedemnajst. Trdno sem oprijel čez prsi obešeno brzostrelko in zakoračil na most in za menoj fantje, ki jih je ta prvi pozdrav še bolj podžgal. Ostran mostu so nas pričakale žene in dekleta in nas obje-

male, nam zatikale cvetje v gumbnice, za titovke in celo v naše orožje. V cevi brzostrelke sem imel veliko rdečo vrtnico. Skoraj do solz sem bil ganjen, kajti to je bil resnični izraz ljubezni do

Janez Bugar

partizanske Titove vojske. Videti je bilo, kakor da gremo na kak partizanski miting, ne pa v nemško žrelo na Jesenicah. Prišli smo v urejeni koloni po glavni cesti. Na neki stavbi ob železni

sko postajo. je visela vsa prestreljena in razcefrana slovenska zastava. Nemci, ki so bili še na Jesenicah, so nas gledali, kakor da bi nas hoteli prestreliti z očmi. Zdej zdaj bo počilo, sem si mislil in trdno oprijel brzostrelko. Zdej zdaj nas bodo pometli s ceste. Toda nič se ni zgodilo. Dopoldne smo srečno prišli na železniško postajo.

Fantom sem naročil, naj me počakajo v zboru, sam pa sem odšel v pisarno do načelnika postaje. Že tretjič me je doletela čast, da sem se kot prvi partizan na postaji vpisal v knjigo. Načelniku postaje sem pojasnil naš prihod in ga prosil, naj nam dodeli dve sobi. Namestili smo se v večji sobi, manjšo pa smo namenili našim stražarjem. Stražo smo postavili pred novim domovanjem in pri železniškem skladišču. Za našo prehrano sem se dogovoril v Kazinu. Od tu nam je vsak dan trikrat vozil hrano tovarniški delavec Hanzi Kenig.

Nemci so še istega dne popoldne »pobrali šila in kopita« in odšli z Jesenic.

Sedaj se je za mene šele začel najodgovornejši del na-

loge. Na postajo so namreč prihajali drug za drugim nemški transporti, polni vojaštva in različnega materiala. Naša naloga je bila – vse kompozicije zadržati na Jesenicah. Ko se je transport ustavil na postaji, sva s tolmačem takoj odšla k vlaku in zahtevala komandanta transporta. Pogovor sem običajno začel takole: »Nemška vrhovna komanda je ob polnoči podpisala brezpogojno kapitulacijo in prenehanje vseh sovražnosti. Naša naloga je, da brezpogojno odložite orožje v vagonih, osebne stvari pa lahko vzamete s seboj in odidete skozi predor v Avstrijo. Tolmač je bil starejši človek, ki je bil oficir v stari avstroogrski vojski, in je zelo dobro obvladal nemško. Nastopal je zelo avtoritativno. Le kratek čas je pretekel in vojaštvo je poskakalo iz vagonov in po progi odšlo svojo pot. Tako sem ponavljal pri vsakem transportu, noč in dan. Kaj več s tako majhnim moštvo ni bilo moč narediti, kakor da zadržimo vlakovne kompozicije v Sloveniji in da razorožimo posadke.

Naš strojevodja je kompozicije vozil pred skladišče,

kjer so delavci raztovarjali različno blago in orožje, potem pa jih je postavljali na slepi tir. Nekako po dveh dneh sem dobil ukaz, da vse Nemce iz transportov odpeljemo v barake, ki so jih zgradili Nemci samo v Podmežaklji. Dolge kolone zajetih nemških vojakov so potem moji fantje vozili v taborišče v Podmežaklji.

Vlakovnih kompozicij je bilo vedno več in tako smo jih morali odpošiljati na Javornik, Blejsko Dobravo in celo v Bohinjsko Bistrico. Odkar sem prišel z mojimi fanti na Jesenice, ni skozi predor odpeljal noben vlak.

Dva dni po našem prihodu, 11. maja, je na Jesenice slavnostno z zastavo na čelu vkorakala komanda mesta s komandantom Ivanom Finžgarjem-Gorazdom in komisarjem Stanetom Grčarjem z borci. Še mesec dni po našem prihodu na Jesenice sem hodil po cestah z neko podzavestno previdnostjo. Nisem mogel verjeti, da ho-dim po svobodnih železarskih Jesenicah.

Janez Bugar

Obudili spomin na velike dni

Učenci osnovne šole Bogomira Magajne iz Divače so skupaj s pripadniki JLA pogozdovale nekdanje Brkinske gozdove, ki jih je pred časom uničil zled. Po opravljenem delu so s priložnostno slovesnostjo obudili spomin na ustanovitev OF, praznik dela in štiridesetletnico ustanovitve legendarne Brkinske partizanske čete. Na proslavi so bili tudi nekateri preživeli borci te čete, predstavniki krajevne organizacije ZB NOV iz Divače in domačini.

V programu so sodelovali Lojze Maslo, ki je bil slavnostni govornik, Anton Dolgan ter Jože Zidar, ki sta odgovarjala na vprašanja mladih na tematiko NOB.

Slavnostni govornik Lojze Maslo je najprej nekaj besed namenil partijskim kongresom in volitvam in poudaril, da so te dejavnosti prvič tekale brez tovarišev Tita in

Borci Brkinske in Pivške čete skupaj z narodnim herojem Dragom Maslom pred 40 leti

Kardelja. Nato je govoril o zgodovinskem boju Primorcev in Istranov, ki so preživeli veliko imperijev, vendar so ostali nepokorjeni in uporni. Poudaril je, da so v osvoboditev Slovenskega Primorja in Istre vtanki ogromni napor, junaštva, trpljenje in žrtve njihovih sinov in hčera. Divjanje fašističnih skvader, poboji, požigi, sodni umori v Bazovici, desetine smrtnih obsodb in na stotine obsojenih komunistov in protifašistov na dosmrtno ječo in dolgoletne zaporne kazni, več kot sto tisoč izseljenih, izgnanih ali ubežnih Primorcev in Istranov, to je slika tistih časov.

Poziv KPS in OF na upor in oboroženi boj je najmočnejše odjeknil prav v Brkinah, zibelki primorskih partizanov, od koder se je širil po vsej pokrajini.

Kakor se je bil naš mali narod sposoben upreti fašističnim hordam in si ne glede na žrtve priboriti svobodo, tako bo tudi danes enoten in združen v SZDL in pod vodstvom ZK znal prebroditi vse težave, ki jih prinaša hiter razvoj, in stopal po poti, ki sta jo začrtala tovariša Tito in Kardelj, je med drugim dejal Lojze Maslo.

Praznovanje v Cezanjevcih

Krajevna skupnost Cezanjevci si je za svoj praznik izbrala 25. april. Tega dne pred 38 leti je okupator pri Ribičevem mlinu v Cezanjevcih ustrelil 25 rodoljubov-talcev za svobodo. Vsako leto v spomin nanje v kraju organizirajo številne kulturne in športne prireditve. Letos so praznovanje združili s

praznovanjem dneva OF, 1. maja in 90-letnice rojstva tovariša Tita. K spominskemu obeležju so ponesli vence, spomin na tovariša Tita pa predstavlja 88 zasajenih dreves.

Stanislav Feuš

Vabila

V počastitev jubileja 40-letnice ustanovitve V. slovenskega partizanskega bataljona – I. dolenskega bataljona – ustanovljenega 3. marca 1942. leta na Topli rebri, organizira odbor skupnosti borcev bataljona II. zbor borcev bataljona, ki bo v nedeljo, dne 23. maja t. l. ob 10. uri, v prosvetnem domu v Dolenjskih Toplicah.

Govoril bo predsednik odbora bataljona Dušan Svára – Dule. Na zboru bo razvit bataljonski prapor, darilo tovarne perila Labod iz Novega mesta. Vsem prisotnim borcem bataljona bo podeljena spominska medalja. Po zboru bo skupno kosilo.

Prosimo vse borce, da pridejo v Dolenjske Toplice do 9. ure zaradi evidentiranja in snemanja izjav borcev in pripovedi za gradivo, ki ga bomo uporabili pri pisanju zgodovine o delu in organiziranosti bataljona.

Odbor bataljona

★

Ob prazniku državne varnosti bo 16. maja 1982 ob 10. uri odkritje spomenika padlim borcem in žrtvam fašističnega terorja na Brezovem Brdu, kjer so padli tudi Ivan Zidar-Veljko, načelnik VOS OF za Brkine in borci VOS Alojz Mršnik, Mirko Lesjak in borec – še neznan ime.

Ob odkritju spomenika na Brezovem Brdu bo imel slavnostni govor Tomaž Ertel, republiški sekretar za notranje zadeve in član izvršnega sveta skupščine SR Slovenije. Nastopila bo godba na pihala milice iz Ljubljane in pevski zbor iz Divače.

Vabimo vse borce VOS OF, borce drugih enot in aktiviste, ki so se med NOB borili v Brkinah, Pivki, na Krasu in v Slovenski Istri, da se udeležijo odkritja.

Za domicilni odbor VOS OF za Južno Primorsko-Koper predsednik: Danilo Petrinja-Primož

★

Prosimo vse borce Kamniškega bataljona, ki so se borili na območju okrožja Kamnika in okolice od 17. avgusta 1941, ko je bil bataljon ustanovljen na Rašici, nato maja 1942 preosnovan na Veliki Lašni, do 6. avgusta 1943, ko je prišel kot bataljon Matije Blejca-Matevža v sestavi 6. SNOUB Slavka Slandra, da se udeležijo skupščine, ki bo v sredo, 19. maja 1982, ob 17. uri v sejni sobi skupščine občine Domžale.

Imenovali bomo nov domicilni odbor in se pogovorili o tovariškem srečanju, ki bo 19. junija 1982 v Zlatem polju.

★

Borci in planinci iz Ljubnega ob Savinji vabijo mladino, borce, mladino na IV. TRADICIONALNI PLANINSKI POHOD TRAVNIK – 16. V. 1982.

Ob 40-letnici ustanovitve prvih štirih slovenskih brigad se bomo zbrali v Ljubnem, odšli do Rastk in nato do partizanskih javk pri Tratniku in Dergovniku. Tu bo med 9. in 10. uro slovesnost, nato bomo skupaj odšli do kraja, kjer je stala bolnišnica Celje. Obiskali bomo kraj, kjer je dr. Peter Držaj zgradil poleti 1944 centralno bolnišnico IV. operativne cone in kjer se je do izdaje, 27. II. 1945, zdravilo preko 300 borcev.

Organizator posebno vabi borce, ki so se zdravili v bolnišnici, osebe bolnišnice, ter borce, ki so se borili na tem področju!

★

KURIRJI NOV POD GOLICO

Pododbor partizanskih kurirjev Gorenjske in občinska komisija kurirjev pri ZB NOV Jesenice z družbenopolitičnimi organizacijami z Jesenic prirejajo 15. maja 1982 ob 11. uri srečanje vseh kurirjev NOV Gorenjske. Istočasno bo odkritje spominskega obeležja kurirski postaji G-10. Pododbor gorenjskih kurirjev s tem nadaljuje svoj program, v počastitev Titovih in partijskih jubilejev.

Po kulturnem programu pri bivšem Domu tabornikov bo tovariško srečanje. Vabimo vse gorenjske kurirje borce in aktiviste, posebno pa mladino!

Dostop je možen z osebnimi avtomobili z Jesenic.

★

Vabimo vse borce Kokrškega odreda in občane, da se pridružijo šolski mladini pri pohodu po poteh Kokrškega odreda v dolini Završnice na dan mladosti 25. maja. Kulturni program v bivših taborih odreda »Titova vas«, »pod Poljško planino« in pri »Lovskih kočah« bo ob 10. uri. Osrednja proslava dneva mladosti bo po 12. uri pri spomeniku Milovanoviču v Završnici. V primeru slabega vremena bo pohod odložen.

Za aktiv Kokrškega odreda Janez Zupan

★

Odbor zbora borcev gorenjskega vojnega področja, komand mest in partizanskih straž vabi vse borce, ki so bili v enotah gorenjskega vojnega področja, na zbor borcev, ki bo 21. maja 1982 ob 17. uri v Domu JLA v Kranju, Nazorjeva ulica 3. Prosimo, da se zbora obvezno udeležite.

Na zboru se bomo dogovorili o izdaji monografije enot gorenjskega vojnega področja in komand mest.

Predsednik zbora borcev gorenjskega vojnega področja

★

POHOD PO POTEH DOLOMITSKEGA ODREDA

Družbenopolitične organizacije krajevne skupnosti Trnovec – Topol, Turistično društvo Katarina in osnovna šola Janeza Kalana prirejajo na dan mladosti 25. maja ob 8. uri še osmi tradicionalni pohod po poteh Dolomitskega odreda. Posvečajo ga 40-letnici ustanovitve prvih udarnih narodnoosvobodilnih brigad in odredov in še posebej 40-letnici ustanovitve Dolomitskega odreda ter prazniku krajevne skupnosti, ki ga slavi na dan mladosti.

Organizatorji so na pohod povabili številne šole iz občine Ljubljana – Šiška in Vič-Rudnik, delegacije vseh sosednjih organizacij ZB NOV in delegacije Dolomitskega odreda, Jurišnega bataljona 31. divizije in IV. brigade VDV – partizanskih kurirjev in druge. Mladi pohodniki bodo v spremstvu svojih učiteljev in borcev NOV obiskali nekatere znane pomnike iz NOB in se poklonili spomenu padlih borcev.

Ob tej priložnosti bomo tudi razvili prapor krajevne organizacije ZB, ki se je lansko leto organizirala v okviru KS.

Občani te krajevne skupnosti so se med NOB množično odzvali pozivu OF in odšli v partizane ali pa delovali na terenu. Po sedanjih podatkih bodo spominske trakovke pripele na prapor in finančno podprejo to pomembno družbenopolitično manifestacijo naslednje organizacije: delovna organizacija Slovenijales – trgovina in TOZD Proles, Občinski odbor ZZB NOV Ljubljana – Šiška in Turistično društvo Katarina ter svet krajevne skupnosti. Organizatorji vabijo mladino, borce in občane, da se začetne slovesnosti in pohoda množično udeležijo.

Osebnih vabil ne bo.

Nasvidenje na Katarini!

Zdravko Vidrih

★

GRADNIKOVCI!

Stab 31. divizije NOV in POJ je s posebno odločbo z dne 28. decembra 1943 pohvalil in dal vsem borcem divizije za vzgled mitraljeza Branka Stepančiča in Ivana Kordiša iz Gradnikove brigade, ker »sta kljub nadmočnemu sovražniku vztrajala na svojih položajih in pobila večje število sovražnikov«.

V arhivskem gradivu ni o omenjenih borcih nobenih drugih podatkov in zato prosim vse gradnikovce, ki se spominjajo, v kateri enoti sta bila in kje sta se izkazala, naj mi sporočijo, da bi opis nujnega junaškega dejanja še lahko vključil v drugo, popravljeno in dopolnjeno izdajo »Gradnikove brigade«.

Cepprav bo knjiga predvidoma izšla že letos, je še čas, da mi borci pošljete pripombe in dopolnila k prvi izdaji omenjene knjige (toda najkasneje do 1. julija t. l.).

Stanko Petelin
NAŠA OBRAMBA
Ljubljana
Rimska 8

Obvestila

Vsem borcem in aktivistom NOB, ki so v času vojne delovali na zvezah, tehnikah in raznih delavnicah na Slovenskem.

Kot je znano, se zadnja leta intenzivno zbira zgodovinska gradiva in spomine s področja zvez NOB na Slovenskem.

Med NOB so se zvez, kakršne so bile tedaj, posluževali vsi politični, gospodarski in vojaški forumi – od CK KPS, IO OF, glavnega štaba NOV in POS ter njegove službe do podrejenih enot in odborov OF na terenu in obratno do najvišjih organov in političnih vodstev Slovenije.

Zveze NOB na Slovenskem želimo prikazati v monografiji našim mlajšim generacijam čim bolj verno, zato želimo, da pri zbiranju gradiva in spomenov sodelujejo vsi preživeli aktivisti in borci NOB, ki so zveze organizirali, se jih posluževali in na njih tudi delovali. V tem pogledu so se doslej zelo dobro angažirali kurirji relejnih postaj TV, vezisti (radiotelegrafisti, telefonisti, signalisti, šifrerji, gojenci raznih tečajev s področja zvez, pa tudi udeleženci, ki so delovali v tehnikah in tiskarnah), vendar kljub vztrajni angažiranosti iniciativnemu odboru za zbiranje in urejanje zgodovinskega gradiva še ni uspelo zajeti vseh udeležencev NOB, ki so na zvezah delovali.

Zelo pomanjkljiva je evidenca kurirjev bojnih enot in vojaških kurirskih zvez na Štajerskem. Tu so delovale kurirske zveze IV. operativne zone pod oznako 1/1, 1/2, 1/3 itd., poleg teh pa je tu delovala tudi kurirska zveza »Jurčkova linija« in še vrsta drugih zvez, ki še nimajo popolnih podatkov o samem delovanju.

Želimo, da se udeleženci javijo in nam nudijo poleg osnovnih podatkov – priimek in ime, točen naslov bivališča, tudi podatke, v katerih enotah so delovali in kaj so tam predstavljali. Poleg teh podatkov pa želimo, da nam udeleženci posredujejo tudi prispevke iz svojih spominov o delovanju na zvezah. V poštev pridejo fotografije, razni zapiski in pripomočki, tehnični material ter vse, kar bi obogatilo zgodovinsko gradivo za monografijo. Odbor bo poskrbel za preslikavo fotografskega gradiva in fotokopiranje ostalega materiala, medtem ko bodo vsi originali na željo udeležencev vrnjeni.

To obvestilo pa velja predvsem za tiste udeležence, ki se doslej še niso javljali in posredovali zelenih podatkov.

DOMICILNI ODBOR KURIRJEV IN VEZISTOV NOV
pri ZO PTT Slovenije,
Ljubljana – Cigaletova 15

★

Udeleženec pohoda »Po poteh partizanske Ljubljane«, ki je izgubil »medaljo rada«, le-to lahko dvigne na uredništvu časopisa TV-15 Naš tovariš v Ljubljani, Miklošičeva c. 28.

★

»JANČE 82«

Letos poteka 40 let od ustanovitve 1. slovenske partizanske brigade – II. grupe odredov, ki ima domicil v občini Ljubljana Moste-Polje, v

občini Trebnje in Grosuplje. Ravno tako bo med 19. in 23. majem preteklo 40 let od tistih slavnih dni, ko se je II. grupa – 1. slovenska partizanska brigada – vpisala v zgodovino slovenskega in jugoslovanskega naroda s svojo slovito bitko in zmago nad večkrat premočnimi Nemci na Jančah.

V enem samem spopadu na Tujem grmu v bitki na Janskem območju je od junaških strel in v uporni obrambni borbi padlo kar 70 Nemcev (toliko so jih sami njihovi poveljniki priznali), prav gotovo pa so jih našli več, saj med temi 70 niso bili tudi tisti, ki so popadali 23. maja v zgodnjih jutranjih urah v dolini Besnice.

Tudi letos se bomo z dostojno proslavo spomnili teh slavnih borbenih dni NOB in naše revolucije. Številni se bomo udeležili pohoda na Janče, ki se bo začel v zgodnjih jutranjih urah v soboto, 22. maja, da bi pravočasno prispeli na prizorišče in se ob 11. uri dopoldne udeležili velike mladinske manifestacije pri spomeniku – na prizorišču velikega boja.

Tudi letos pričakujemo množično udeležbo naših občanov mesta Ljubljane, Litije, Grosuplje in drugih krajev – predvsem pa mladine.

Mladinci! Združite se v mladinske pohodne enote in organizirano pridite na proslavo.

O programu, prevozu in drugem bo javnost še posebej obveščena preko javnih občil in sredstev informacij.

»Odbor Janče«

Poizvedba

ISČEMO DELEGATE IZ SLOVENIJE, KI SO BILI NA II. KONGRESU USAOJ OD 2.-4. maja 1944 v Drvarju

Objavljamo seznam tovarišic in tovarišev, za katere ne moremo ugotoviti popolnih podatkov, zato naprošamo sorodnike in soborce, ki bi kaj vedeli o usodi teh delegatov, da nam pomagajo in posredujejo informacije.

Podatke potrebujemo za naslednje:

Mija Boštjančič-Olga, roj. 11. 12. 1921 v Ljubljani, dijakinja. Sekretarka SKOJ v VIII. brigadi XVIII. divizije.

Alfonz Lenard, roj. 24. 7. 1927 v Zagorju, delavec. Sekretar SKOJ v štabni četi XVIII. divizije.

Jana Kastelic-Marjeta, roj. 20. XI. 1922 v Litiji, dijakinja. Sekretarka SKOJ v XII. brigadi XV. divizije.

Valentin Klemenčič-Palček, rojen v Ajdovcu. Delegat slovenskih pionirjev. Do kapitulacije Italije je bil v Secerjevi brigadi. Po vrnitvi s kongresa je bil v zaščitni četi partizanske bolnišnice na Rogu. Zahajal je v Stare Žage. Jeseni 1944 je prišel v sovražnikovo zasedo in padel. Soborec, doma iz Ljubljane, je bil ranjen in je srečno ušel. Ko se je ranjen zdravil v partizanski bolnišnici na Rogu, je to pripovedoval Poldetu Kastelicu.

Kdo so tovariši na fotografiji. So morda delegati?

Pišite nam na Občinsko konferenco ZSMS Nova Gorica, Kidričeva 9, 65000 Nova Gorica.

Podatke zbira Jerko Skok, Ulica T. Brejca 2 – 65000 Nova Gorica.

emona hoteli o.o. Ljubljana

tozd terme čatež

o.sub.o.

čatež ob savi

68250 brežice, slovenija, jugoslavija

telefon: (068)61010, 61011, 61811

telegram: terme čatež

telex: 35795 terme

Cene paketov v letu 1982
od 1.1.-30.4. in od 1.11.-31.12.1982

Paket 7 dni

7 x polni penzion s kopanjem 3.200

Paket 10 dni

10 x polni penzion s kopanjem 4.800
1 x zdravniški pregled

Paket 7 dni s sistematičnim zdravniškim pregledom

7 x polni penzion s kopanjem 4.400
zdravniški pregled »Check Up«

Rekreativni paket 7 dni

7 x polni penzion s kopanjem 4.500
zdravniški pregled.
rekreacija po želji in priporočilu
prof. telesne vzgoje

Zdravstveni pavšal:

7 dni 2.100

14 dni 3.750

21 dni 4.700

2x specialističen zdravniški pregled

3-4 zdravstvene storitve dnevno

Cene paketov veljajo za ležišča v dvoposteljnih sobah v hotelu
»TERME«. Za enoposteljno sobo je doplačilo 200.- din dnevno.

svetilke svetiljke

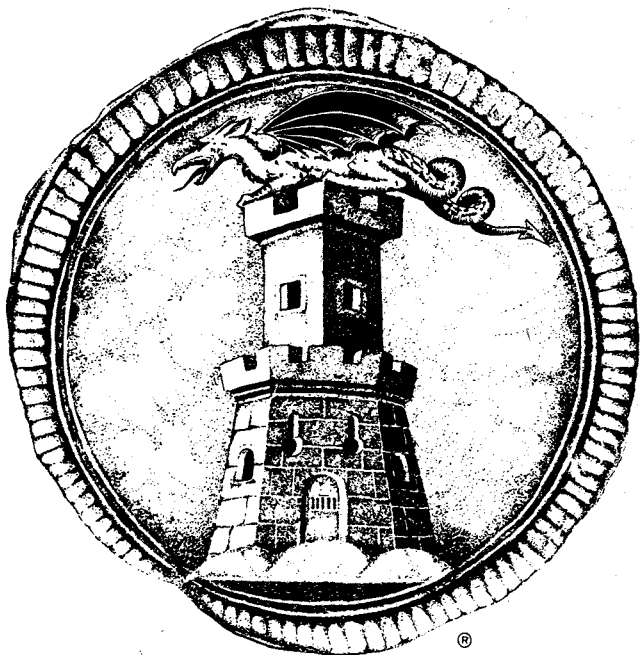
ZMAJ

lastna proizvodnja vlastita proizvodnja

Iskra, baterije Zmaj n.s.o.

Ljubljana, Stegne 23

KOMUNALNO PODJETJE »LJUBLJANA«

n. sub. o.

LJUBLJANA, POVŠETOVA 6

p. p. 295; tel. 322-265, 317-883, 316-362, 325-944, 320-782 telegram: Komunalno podjetje Ljubljana

TOZD »JAVNA HIGIENA«, n. sub. o., Prešernova 6, tel. 316-382

Dejavnosti: Odvoz smeti in odpadkov in upravljanje deponij, vzdrževanje javne snage na javnih prometnih površinah

TOZD »RAST«, n. sub. o., Rimska 24, p. p. 32, tel. 222-890

Dejavnosti: Urejanje in vzdrževanje zelenih površin, proizvodnja in prodaja okrasnih rastlin v vrtnariji, drevesnica

TOZD »ŽALE«, n. sub. o. Tomačevska 2, tel. 317-644, 316-365, 311-931, 321-185, 315-332

Dejavnosti: Pogrebi, vzdrževanje pokopališč, vzgoja in prodaja sadik za grobove

TOZD »JAVNA RAZSVETLJAVA«, n. sub. o., Litijska 263, tel. 49-111, 49-120

Dejavnosti: Vse vrste svetlobnih naprav in javne razsvetljave ter gradnja semaforov, vzdrževanje javne razsvetljave, osvetlitev in semaforizacije ter obnova in ureditev prometne signalizacije

TOZD »ŽIVILSKI TRGI«, n. sub. o., Pogačarjev trg 1, tel. 310-740, 343-344

Dejavnosti: Urejanje in vzdrževanje tržnic

TOZD »KOMUNALNE GRADNJE«, n. sub. o., Tomažičeva 10, tel. 261-261, 267-661

Dejavnost: Vzdrževanje in obnova makadamskih in moderniziranih cest, pridobivanje in prodaja peska, gramoza ter gradbenega materiala, opravljanje zimske službe

Izpostava: Cestno vzdrževalna služba, Ljubljana, Celovška 410, tel. 51-388

Kamnolom Sostro, tel. 49-013

Asfaltna baza Zadvor, tel. 49-054

Betonarna, Vič, tel. 361-328

TOZD »REMONT«, n. sub. o., Tomažičeva 10, tel. 267-661, 261-288

Dejavnost: Vzdrževanje in remont strojnih in transportnih sredstev ter ostale komunalne opreme za TOZD v sestavi DO in zunanje naročnike
Delavnice: Tomažičeva 10
Povšetova 6

TOZD »DIMNIKARSTVO«, n. sub. o., Cesta VII. korpusa 17, tel. 310-065, 321-757

Dejavnost: Čiščenje, pregled dimnovodnih in kurilnih naprav, meritve sajavosti in izžiganje

TOZD »PARKIRIŠČA«, n. sub. o., Pogačarjev trg 1, tel. 310-740

Dejavnost: Upravljanje in vzdrževanje parkirišč in sejma motornih vozil

TOZD »PROJEKTIVA«, n. sub. o., Povšetova 6, tel. 322-265

Dejavnost: Projektira vse vrste nizkih gradenj, zelenih površin, semaforje in javne razsvetljave

DELOVNA SKUPNOST SKUPNIH SLUŽB, Povšetova 6, tel. h. c. 322-265, 325-944, 320-782, glavni direktor, tajništvo 317-883, direktor DSSS, komerciala 316-656, nabava 316-362

DELOVNA SKUPNOST DRUŽBENI STANDARD, Poljanska 66, telefon 310-356
Ambulanta 320-356

Javorovica, večni ti spomin in slava!

JAVOROVICA, 1. maja dopoldan. Ob spomeniku, kjer so bili pokopani borci 4. bataljona Cankarjeve brigade, se je zbrala množica udeležencev na svečanosti v spomin na 16. marec leta 1944, ko je tu zaradi izdaje padlo 125 borcev in borcev.

Ta samotna gorjanska vasica je tedaj za kratek čas postala krvavo prizorišče krvavega dejanja žrtvovanja naših borcev za svobodo. To dejanje je razgalilo sovražniške namere in pravo pravico okupatorja, ki se je razbesnela, ko se mu presenečeni borci niso postavili po robu, ampak so nemočno dovolili, da je v celoti pokazal svojo rabeljsko podobo in čud zveri. Sovražnikov zaveznik-slovenski belogardizem je tudi v tej akciji pokazal svojo pravo zločinsko podobo. Ne samo da so ujete pobili, še mrtve borce so na najbolj gnusen način iznakazili, tako da jih ni bilo moč prepoznati.

Janez Lužar, eden od preživelih borcev 4. bataljona Cankarjeve brigade, je v svojem slavnostnem govoru in komemorativni svečanosti o samem dogodku med drugim povedal tudi tole: »Četrta bataljona Cankarjeve brigade je bil eden tistih enot, ki so že v nešteti borbah dokazale svojo borbeno sposobnost, saj je sovražniku zadal prenekatero težko udarce. Zato ni čudno, da mu je bil prav 4. bataljon trn v peti. Sovražnik je daljša zbiral svoje sile in podatke, da bi bataljon za hrbtno napadel. 15. marca 1944 smo imeli vaje za primer morebitnega napada. Proti večeru je bilo določeno, da odide ena četa v dolino po hrano, druga četa priredi miting v Vrhpolju, v vasi pa ostaneta spremljevalni vod ter četa, ki bo šla zgodaj zjutraj na zavarovanje na odsek Ban-Ržišče-Vodice.

Zjutraj 16. marca smo okrog pol sedmih iz smeri Ržišče zaslišali prve strele. Opazili pa smo tudi to, da je

bilo streljanje višje na hribu kot običajno. Seveda, sovražnik se je že ponoči prilplazil našim položajem za hrbet, še predno so borci zavzeli svoje običajno mesto.

Prav kmalu zatem pa se je že zaslišalo streljanje tudi iz smeri Vrhpolja. Streljali so na tov. Šturma, ki so je vračal proti Javorovici. To je bil že znak za preplah. Treba se je bilo pripraviti na obrambo ali celo za umik iz vasi. Kmalu zatem je že nekaj borcev hitelo iz vasi na položaje na hribček s tež-

ostali do usodnega 16. marca, ko je padlo toliko soborcev.

Zvečer pred tragičnim dogodkom smo odšli v vas Vrhpolje na miting. Vaščani so nam pravili o okrepitvah, ki naj bi prišle v Kostanjevico, zato smo se kmalu v dveh skupinah odpravili nazaj proti Javorovici. Zjutraj smo pričakovali napad, nismo pa vedeli, da so Nemci in domobranci že odšli iz postojanke, toda ne samo po dolini. V megli in snegu se nam je močna

poslal na vzpetino nad vasjo. Tik pod vrhom smo našli Nemce in se takoj udarili. Kljub ranjenim smo Nemce vrgli z vzpetine. V vasi se je ta čas že raznel oster spopad. Med hišami so pokale ročne bombe, na nas na vzpetini pa so pozabili. Pratež se je umikal po jarku proti gozdu. Zadržali so rafali in vsi so popadali. Z vzpetine se je naš vod umikal po pobočju in se zbral pri porušeni kapelici, ki stoji že na robu gozda. Tam je bilo nekaj borcev, ki so se rešili iz vasi. Tončka Šobar-

mi borci: Francem Arhom-Dragom, Malči Jakša-Mišo (bolničarko), Rudijem Blatnikom-Rudijem in Bazlijem Sitarjem-Tončkom. Teško jim je bilo pripovedovati in opisovati dogodke, ki so povzročili takšno morijo borcev - cankarjevcev. Kako težko je bilo bolničarki Jakša, ko je hitela na pomoč soborcem, vendar je na prizorišču našla le znakažena trupla! Pripovedovala je:

»16. marca bi morala v patruljo Suzana, ker pa se ni dobro počutila, sva se že

začeli domobranci in Nemci streljati po nas. Padla sta dva tovariša in tudi Sandra. Ko smo se spustili v dolino, smo spet našli na sovražnika. Peščica se nas je zavlekla do cerkvice, ki je bila na čistini, ker drugam nismo mogli. Tukaj je bil ranjen tudi komandir čete Ivo. Ranjenega smo zavili v rjuho in ga zakopali v stelnik - misleč, da pride mo kasneje ponj. Kasneje sem izvedela, da ga je kmet izdal in so ga belogardisti ubili. Le še 5 ali 6 se nas je po celodnevem preganjanju v mraku vračalo v Javorovico. V vasi smo videli žalostno sliko. Borci so ležali razmetani po snegu goli in bos, z razbitimi glavami,

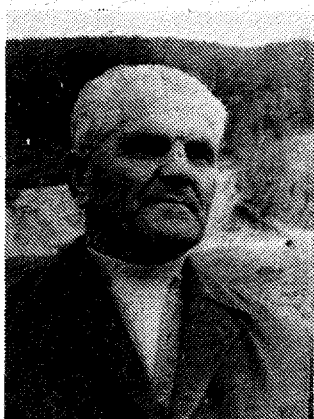
Franc Arh-Drago

Franc Butara

Malči Jakša-Miša

Rudi Blatnik-Rudi

Bazili Sitar-Tonček

ko »brede«, prav tja, kjer danes stoji spomenik. Sovražnik pa se je že ponoči tem ploščjem toliko približal, da našim borcem ni bilo več mogoče zavzeti položajev na vrhu hribčka. Drug za drugim so junaško padali pod sovražnikovimi rafali in s svojim odporom toliko zadrževali sovražnika, da se je veliki večini bataljona posrečil umik iz vasi. Padla je vsa skupina, branec soborce, ki so se umikali iz vasi. Le zadnji Franc Butara se je težko ranjen izvlekel iz obroča. Pozneje so ga našli aktivisti OF.»

Franc Butara je bil tedaj namestnik komandirja čete. O dogodkih takole pripoveduje: »Prve dni januarja leta 1944 se je 4. bataljon Cankarjeve brigade nastanil v vasi Javorovica na obronkih Gorjancev. V vasi smo

kolona po vrhu Gorjancev tihotapila za hrbet. Zjutraj usodnega dne je dežurni zbudil četo, ki je bila na vrsti za zasedo pri Ržišču. Poslal je vse tri patrulje v dolino in izvidnico nad vas. Izvidnica je neovirano prekorčila senožeti nad hišami, prišla v gozd in se postavila na določeno mesto, čeprav so bili že povsod okrog Nemci in beli. Takrat pa se je udarila patrulja za vasjo.

Po prvih streljih smo vstali in zasedli že pripravljene položaje. Začelo je pokati pri Ržišču, kjer je bila naša zaseda. Nemci in beli so obkolili četo, rešilo pa se je le nekaj posameznikov. Močne kolone so prodirale iz vseh strani proti Javorovici. Naša četa je tisti dan počivala, oziroma bila je določena za rezervno. Komandant me je z enim vodom

jeva, komisarka bataljona, je bila ranjena v trebuh. Zvedel sem, kako je padel namestnik bataljonskega komisarja Franko.

Najprej sem zakopal v sneg partizanko Mimo Semetovo. Beli so kričali: Saj sta bila dva! Kje je še eden? Potem so začeli streljati in Franko je obležal ranjen. Beli so stekli proti njemu in začeli kričati: Ga že imamo! Franko pa je izvlekel pištolo in zakričal: Ne, nimate me še! in se sam ustrelil. Sredi vasi so Nemci zbrali okrog 20 ujetnikov in oficir belih je ukazal vse ujetnike zgnati na dno izsušene kotline za napajanje živine, kjer so vse pobili z mitraljezom. Skupno smo imeli tisti dan 124 padlih!»

O krvavem 16. marcu 1944 smo govorili tudi s preživeli-

dan prej domenili, da grem jaz namesto nje. V patruljo nas je šlo okrog 20 borcev ob 3. uri zjutraj proti Vodečnicam, med nami tudi Sandra, polit. delegat. Kaj kmalu smo našli na sovražnika. Pokalo je od vseh strani - bili smo obkoljeni. Sovražnik je ponovno udaril po nas okrog 7. ure zjutraj, takoj sta padla dva borca, tretji pa je bil hudo ranjen in smo ga zavlekli v grmovje. Nato je padlo še šest ali sedem tovarišev. Začeli smo se pomikati proti Javorovici, a nam je to sovražnik preprečil. Na srečo sta bila v tej patrulji tudi dva domačina Miha in Kočman. Dobro sta poznala vsako stezico. Na povelje tovarišice Sandre smo se hoteli prebiti čez Gorjance. Lezli smo v breg eden za drugim in prišli skoraj do vrha ko so

razmesarjeni, nikogar nismo mogli prepoznati. Med mrtvimi borci je ležala tudi komisarka Tončka, ki je bila hudo ranjena v trebuh, na robu gozda proti vasi Mihovo pa je ležal Franc Butara, ki je bil težko ranjen v roko. Prve njegove besede so bile: »Hotel sem se ustreliti, pa nisem imel toliko moči«. Oba smo s pomočjo terencev naložili na smrekove veje in vlekli po snegu proti najbližji vasi. Komisarka Tončka je umrla, Franc pa se je pozdravil. Vsi preživeli mislimo, da je za tragedijo krivo izdajstvo. Tega ne bom nikoli pozabila.»

Preživeli, ki so bile priče tem grozodejstvom, pravijo: Nikoli več Javorovice 16. marca 1944.

Tekst in foto: Jože Čurin

Pismo iz Banjol

V počitniškem domu Zveze združenj borcev NOV v Banjolah pri Puli je lani letovalo okrog 7.300 članov zveze borcev. Kako pa bo letos? Vse kaže, da so Banjole vse bolj priljubljene.

Borovi gozdovi, morje, galebi v zraku in v vodi, mir in zatišje po večdnevni burji. Le grlice se oglašajo in preletavajo tih in miren počitniški kotiček Banjol. Na nasprotni strani počitniških banjolskih blokov so vidne tri strehe. Glasno kokodakanje kur odkriva, da so tam ljudje. Sem in tja se iz goščave oglašajo fazani. Tu v počitniškem naselju zveze borcev pa kot naravno vsako jutro plešejo ples pomladi verveice - zdaj po tleh pa spet po borovcih.

V počitniškem naselju članov zveze borcev je v drugi izmeni 160 gostov. Po nekaj dneh so se navadili na okolico, na red in - kot da bi jih nekdo vodil - vse teče po ustaljenem dnevnem redu. Nekateri so odšli na izlet po okolici, drugi ob obali iščejo kotiček, da bi v miru opazovali morje, večina njih pa je trenutno v zaprtem, toplim in lepo urejenem bazenu. Visoko na modrem nebu daleč stran, tam nekje nad Puljem, preletava reaktivno letalo.

Otok pred banjolskim zalivom je najprej skalnat, zlizan od valov, nato poraščen z grmovjem; je pust, prazen. Na mirnem morju v treh čolnih ribiči čakajo na poteg ribe - morda danes prijemljejo, saj

je tako mirno vse naokrog, pa tudi v morju. Daleč za otokom, kdo ve koliko milj stran, sta dve beli ladji. Tako majhni sta, pa vendar prevajata ljudi in tovor. Obzorje je proti italijanskim obali napravilo črto. Kot da bi se tam nekje vse skupaj nehalo. Zato ljudje tako radi gledajo v dalj in razmišljajo.

Ta izmena gre h koncu. Kmalu si bodo segli v roke in si rekli nasvidenje. Pa vendar - kdo ve... Povprečna starost teh, ki so tu, je skoraj 66 let. Nekateri so prišli prvič, mnogi že drugič, pa celo tretjič. Med njimi je le malo zdravnikov. Leto so upognila hrbte, noge so okorne in tudi palica v desnici marsikomu pomaga po stopnicah in lepih stezicah banjolskega počitniškega doma.

Pomlad, čeprav z burjo posejana, hladnim pišem vetra sem in tja, pa vendar s sončnim vremenom obljudena, je za vsakogar, ki je tu v Banjolah, kot mazilo. Topla bazenska voda, razgibanje, sprehodi in klepet, pa neverjetna skrb osebja za starejše člane zveze borcev, vse to tako blagodejno vpliva na posameznika, da si s hvaležnostjo v srcu želi nove topline in no-

vega srečanja. Le škoda, da tako hitro mine 10 dni ... menijo kar vsi.

Nepozaben je dogodek na ploščadi depandanse 2, ko se tik pred kosilom oglasi partizanska pesem. Martin Tovornik je potegnil meh in vsi so pritegnili: Ivan Janežič, Janjo Otoničar, Anica Čehovin, Lojzka Košir, Stanko Ulčnik in vse dneve prešerno razpoložen Franc Smolič. Tako pesem družijo nekdanje borce iz Šiške, Viča, Medvoda, Velenja, Trebnjega - in kdo bi vse našteval.

»Dajmo se tisto: Na oknu glej obrazek...«

»Ne, ne, tisto bomo zvečer. Velja Lojzka, kaj...«

Lojzka pa se že pogovarja s Tončko Koširjevo. »Ti si bila v Cankarjevi, kdaj ti je bilo najhuje?«

»Mislim, da je bilo tebi v Ravensbrücku huje, pa vendar, bilo je 1943., ko bi morale Cankarjeva, Gubčeva in Šercerjeva čez Savo na Štajersko. Nemci so nas držali na drugem bregu, tako da

smo se javili prostovoljci bombaši.«

»Tudi ti?« je vpraševala Lojzka.

Okrog njiju so se že zbrale najbližje, ki so poslušale petje, potem pa za klepet Lojzke in Tončke. Med njimi je bila tudi Anica Čehovin, Lojzki na sestra. Podobni sta si, da jih ne bi ločil, pa čeprav je med njima 9 let razlike.

»Tudi jaz,« odgovarja Tončka. »Dobili smo dvojno porcijo in pripravili smo se, da bi prebredli Savo in na drugi strani razbili nemške zasede. Da vidiš, kakšna večerja! Teden dni nismo prej jedli in kako se je to, prilaglo...«

»Kot danes pohani piški?« vpada v besedo Ivan Janežič.

»Ti pa kar tiho bodi,« ga zavrne Tončka, »intendantom nikdar ni bilo slabo...«

Vsi se zasmejejo.

»No, najedli ste se in kako ste razbili švabe?«

»Žal ni bilo nič. Deževalo

je in Sava je narasla, da nismo mogli čez.« Tončka je naredila kisel obraz, kot da ji je še danes žal. »Tam pri Grosupljem smo imeli potem hude borbe. Imeli smo 30 ranjenih in šla sem z ranjenci v Rog. Kakšna pot...« vzdihnila je in pokazala na može: »Naj kar oni povedo, kako zgleda, če si ranjen in na maršu, okrog tebe pa Nemci.«

Franc ima še danes »splitter« za levim ušesom, Martin s tremi strelji v trebuh in... »Kaj bi vlačili na svetlo stare rane,« podreza Ivan Tončko. »Povej raje, kako je bilo z ranjenci na poti do Roga.«

»Ja, sam veš, kako to zgloda. Ponoči smo hodili, pomagala sem nositi ranjence, če ne teh pa municijo. Po dnevi, ko so drugi spali, sem previjala ranjence. Ni bilo obvez, ne vode, ne zdravil, eno samo gorje.«

»Ej, zato si še danes tako žejna,« je spet zbodel Ivan Janežič.

Franc pa se je oglašil: »Še deset minut in kosilo bo, dajmo fantje tisto: Jutri gremo v napad. Tončka, gremo, dajmo! Martin, stegni svoj meh...«

Oglasila se je pesem. Najprej Franc in Martin, počasi za njima pa še ostali. Družina, ki je posedala na klopih in stolih je pela, pela iz srca, kot nekda v časih, ko je pesem bodrila duha. Danes pa pesem vzbujala mislin in spomine.

»In ti si bila v Ravensbrück-

ku?« je takoj po petju vprašala Tončka Lojzko. »Doma pa si iz Medane? Srebrniči ste, kaj?«

»Da, iz Medane. Štiri sestre: Anica, ki je tukaj, Milka je v Mariboru, Marica v Gorici in jaz. Oče nam je kmalu umrl in 1941. je zadela mater kap. Tako smo Srebrničke ostale vkovane v delo in gnanje. Po razpadu Italije smo začele delati s partizani. Šivale smo, pletle, nosile hrano in borci Briško-beneškega odreda nas dobro poznajo. Nemci so nas kmalu dobili in druga za drugo smo romale trpljenju naproti.«

»Zgodbe, na stotine podobnih...« je rekla Tončka in namignila, da se družina odpravljajo v restavracijo.

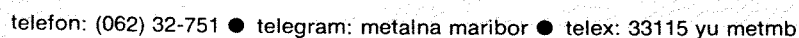
»Pojdimo, dekleta. Se bomo imeli čas za klepet,« je vabil Franc. »Mi bomo balinali, potem gremo gledat naprave, ki ogrevajo kopalnice, ob 16. uri pa se dobimo v bazenu. Pevski zbor ima generalko... Ste slišali!«

Kako ne bi. Vsakokrat pri plavanju zapoje, da ubrane glasove celo zunaj ob morju raznaša spomladanski veter.

Banjolski dan članov zveze borcev hitro mineva. Spletajo se nova prijateljstva in utrjujejo stare vezi. Pesem pripomore do spoznavanja, voda v bazenu pomaga razgibavati ude, sprehodi in počitek dajejo novih moči ljudem, ki so in še vedno gradijo svet, v katerem bo izkoriščanje samo še spomin.

Silvo Matelič

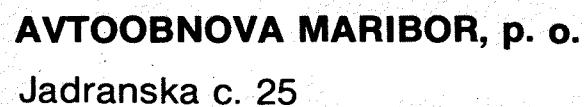

PROJEKTIRA, PROIZVAJA IN MONTIRA:

- transportne naprave
- opremo za energetiko
- procesno opremo
- stroje za preoblikovanje kovin
- gradbene žerjave in osebno-tovorna dvigala
- avtožerjave
- jeklene konstrukcije
- kmetijsko mehanizacijo
- ladijsko opremo

PREDSTAVNIŠTVA METALNE

11000 BEOGRAD, Nušičeva 6/I, telefon: (011) 334-348
71000 SARAJEVO, Ul. Maršala Tita 50/IV
91000 SKOPJE, Partizanski odredi 119, telefon: (091)
259-007

GENERALNA, SREDNJA IN TEKOČA POPRAVILA AVTOMOBILOV

SERVIS TAM in MAGIRUS-DEUTZ opravlja vsa popravila na vozilih TAM in MAGIRUS

V zalogi generalno obnovljeni motorji po sistemu zamenjave za vozila TAM in MAGIRUS – DEUTZ

**Splošno grabeno podjetje Grosuplje
n. sol. o.**

61290 Grosuplje
Taborska cesta 13

INDUSTRIJA STAVBNEGA POHIŠTVA RIBNICA

INLES, 61310 RIBNICA, Partizanska 3
Telefon: h. c. (061) 861-411
direktor: (061) 861-050
Telegram: Inles Ribnica
Telex: 31262 yu Inles
Žiró račun: TOZD Trgovina SDK
Ribnica, št.51310-601-13250

Prodajno skladišče:

**61310 RIBNICA, Kolodvorska ul., tel.
(061) 861-212**

inles

odlična toplotna izolacija
vakuumška impregnacija
odlična odlična odlična
zrakotesnost zrakotesnost
trojna zasteklitev trojna
dvojna zasteklitev dvojna
vodotesnost vodotesnost
izolacija izolacija izolacija

olxno®

kombivak

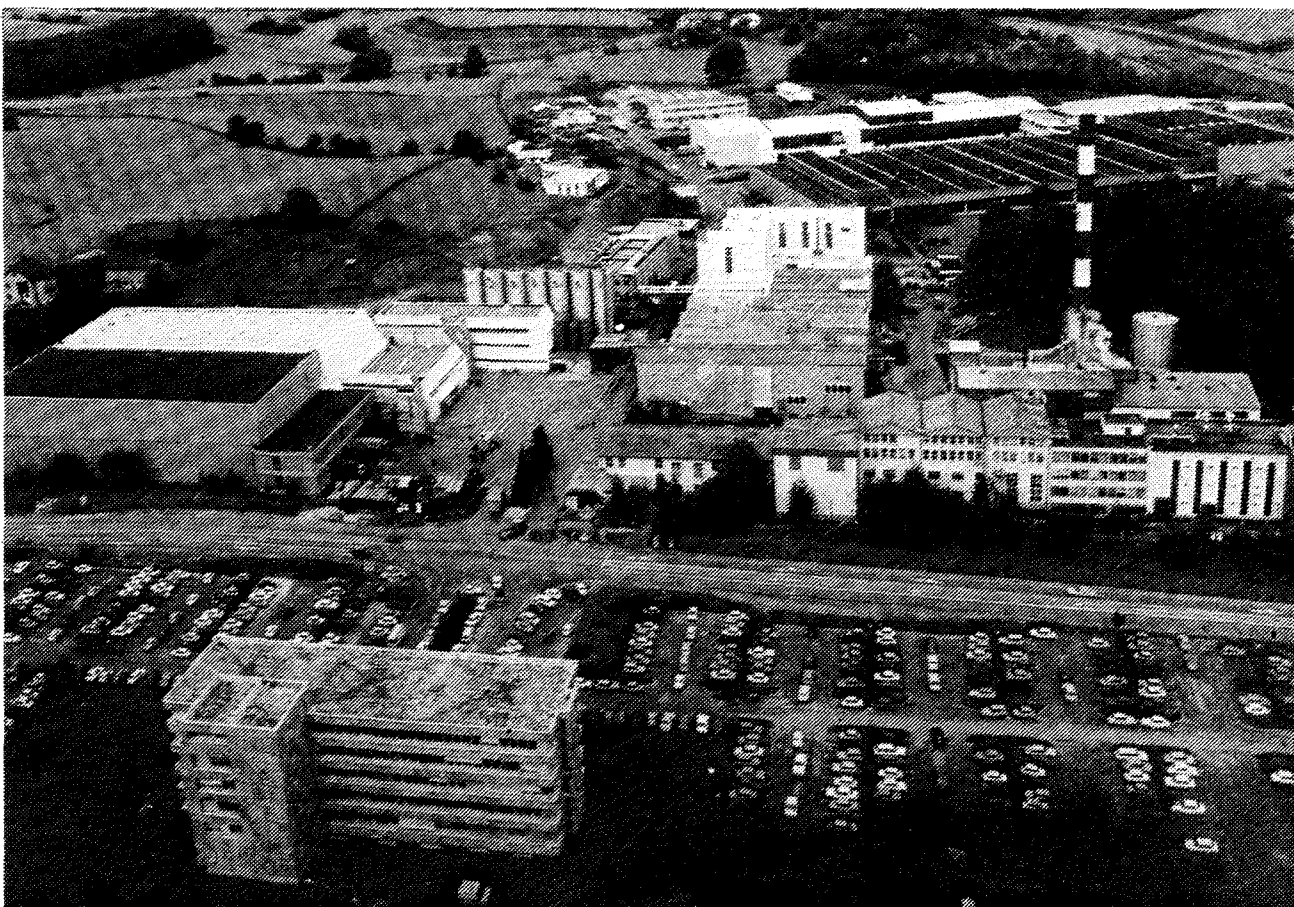

KRKA NEKOČ – KRKA DANES – KRKA JUTRI

NEKOČ, pred dobrimi šestindvajsetimi leti, je deloval v Novem mestu še skromen Farmaceutski laboratorij Krka, ki je zaposloval le devet delavcev. Zametek tega laboratorija je bila nekdanja novomeška lekarna, k njegovemu hitrejšemu razvoju in širjenju pa je poleg vse večjega povpraševanja po zdravilih in težnje novomeške občine po razvoju industrije pripomogla tudi nevidna vez s tradicijo partizanske sanitete.

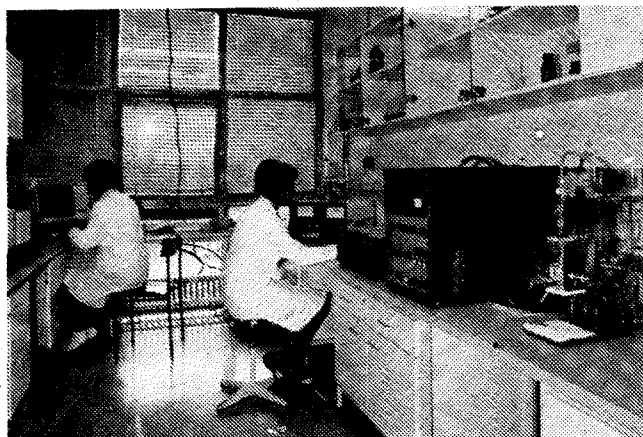
Leto 1956, ko se je prvotni laboratorij preimenoval v »Krko«, tovarno zdravil, štejejo v današnji Krki za uradno rojstvo tovarne. Že pravilno zastavljeni prvi koraki za izgradnjo lastne surovinske osnove ter zgodnje pogledovanje na tuja tr-

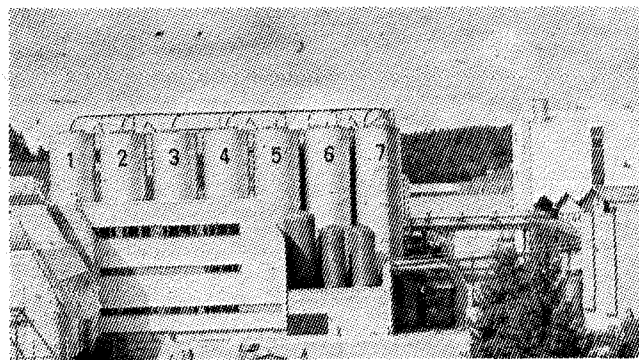
Krka, tovarna zdravil iz Novega mesta, že šestindvajseto leto vztrajno raste in se razvija v eno najvzornejših delovnih organizacij v Sloveniji in Jugoslaviji.

žišča so napovedovali razcvet. Rast tovarniške dejavnosti je komaj dohitevala izgradnja novih delovnih prostorov in tako je po skrbnem premisleku začela v Ločni pri Novem mestu rasti prava velika tovarna bazične farmacevtske industrije. Proizvodi jodkontrastnih sredstev so postali tako osnova Krkinega izvoza. Usmerjanje v hkratno bazično proizvodnjo pa je zahtevalo razvoj lastnega znanja in s tem organiziranje raziskovalnega dela.

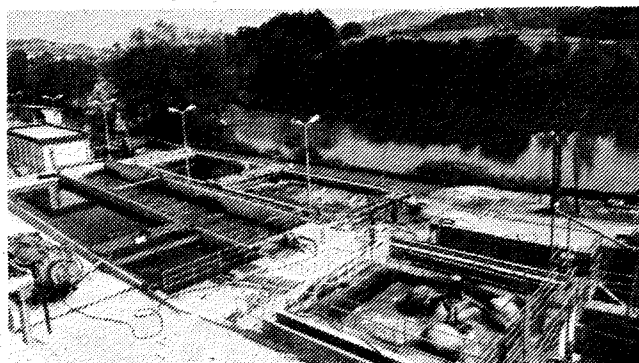
Vrsto lastnih postopkov so razvili v proizvodnji zdravil, najpomembnejše uspehe pa vsekakor zanjejo v proizvodnji antibiotikov, vitaminov, encimov ter nekaterih sintetičnih kemičnih surovin.

V Krki se zavedajo, da brez razvojne dejavnosti tudi uspehov ni mogoče pričakovati.

Silos za shranjevanje surovin za proizvodnjo antibiotikov.

V Krki so resno premislili tudi, kako prispevati delež k varovanju narave: zgradili so nove čistilne naprave za kemijsko prečiščenje odpadnih voda. In tudi šestdesetmetrski dimnik so zgradili zato, da bi ublažili onesnaževanje zraka.

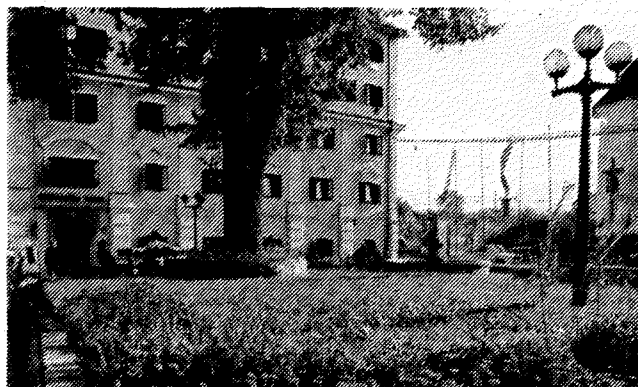
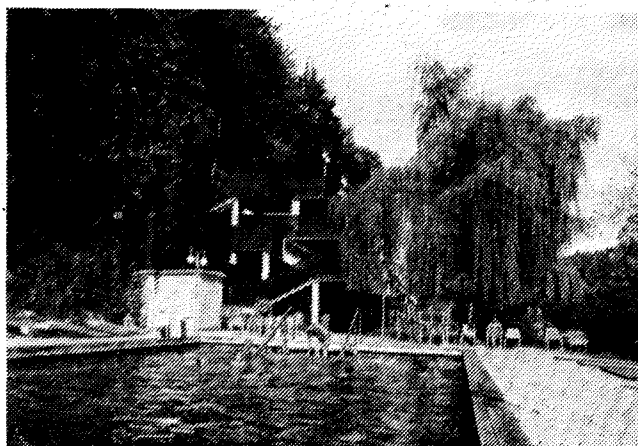
● KRKA je 1967. leta odprla obrat za proizvodnjo antibiotikov in že leto po otvoritvi proizvedla 15 ton oksitetraciklina! Tem razvojnim uspehom so sledili še drugi: izgradnja predelovalnih zmogljivosti (pri tem je v Ločni zrastlel nov obrat za proizvodnjo tablet in dražev), leta 1972 so bili nared novi obrati za proizvodnjo antibiotikov, masti, sirupov in injekcij.

● Delovni organizaciji KRKA so se 1974. leta priključili zdravilišči Dolenjske Toplice in Šmarješke Toplice ter hotel na Otočcu.

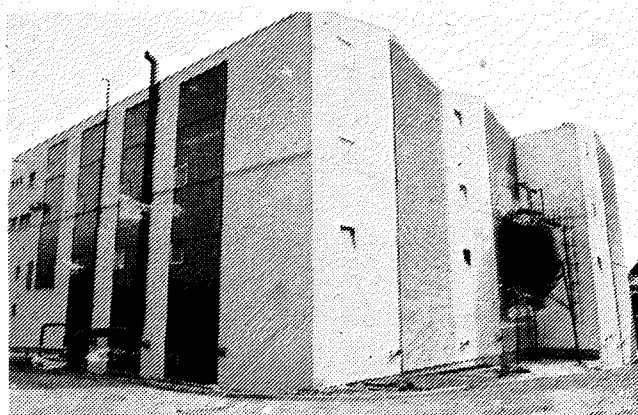
● Deset temeljnih organizacij zaposluje že več kot tri tisoč delovnih ljudi, ki se ukvarjajo z vsem od proizvodnje več kot 160 različnih zdravil pa do proizvodnje zdravilnih zelišč, kozmetičnih preparatov in lepotil in turizma ter zdraviliške dejavnosti.

Poleg skrbi za rast proizvodnje, kakovosti in še posebno izvoznih uspehov pa so v Krki storili že mnogo na področju večjega uveljavljanja družbenega dogovarjanja, saj se zavedajo, da je le v tem bodočnost njihovega gospodarskega razvoja.

Naložba »Izgradnja obratov za proizvodnjo bazičnih farmacevtskih surovin« z delovnim naslovom »Projekt-64« združuje srednjeročne cilje razvoja štirih temeljnih organizacij Krke za obdobje 1976–1980. Zgradili so nove obrate za proizvodnjo farmacevtskih surovin na osnovi farmacevtskih procesov, v katerih bodo proizvajali antibiotike, vitamine in encime, nove obrate za predelavo farmacevtskih surovin v gotova zdravila ter skladiščne prostore. Za zagotovitev proizvodnje so morali zgraditi tudi osem pomožnih objektov.

Tudi zdravilišča, turizem in gostinstvo so del Krkine dejavnosti.

Izvozna prizadevanja so jih pripeljala tudi k pospešenemu delu za pridobitev novih in večjih zmogljivosti za fermentacijo.

KRKA NEKOČ – KRKA DANES – KRKA JUTRI

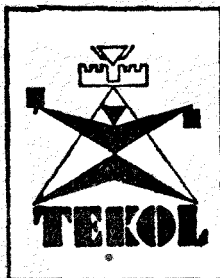

SLOVENSKE ŽELEZARNE
ŽELEZARNA RAVNE
n. sol. o.
RAVNE NA KOROŠKEM

Izdelujemo:

- LITA
- KOVANA
- VALJANA
- VLEČENA,
BRUŠENA IN
LUŠČENA JEKLA

S kvalitetno in solidno
proizvodnjo
garantiramo dobro
poslovno sodelovanje
in se priporočamo!

TEKOL

delovna organizacija za tehnično zaščitna
dela, MARIBOR, n. sol. o.

62000 Maribor, Ulica Pohorskega
bataljona 14

Izvršuje:

- protikorozijsko zaščito vseh železnih konstrukcij, plovnihi objektov, hidroenergetskih objektov itd.
- plastifikacijo, metalizacijo
- hidroizolacijo streh
- zaščito betona in betonskih konstrukcij

DELA IZVRŠUJEMO DOMA IN V TUJINI

TOVARNA

Jož Kregar

TOZD **optyl**

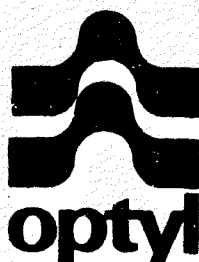
ORMOŽ

Želja po lepo oblikovanih, modernih in
lahkih okvirjih za očala je v vsaki deželi
enaka.

Okvirji OPTYL so zbir vseh
želja, ki jih imamo pri izboru
očal, ker so lahki, oblikovno
stabilni in bogati v barvnih
odtenkih.

Okvirji OPTYL so izdelani po
modelih vodilnih evropskih
kreatorjev.

Nabavite jih lahko v vseh optičnih
servisih v Jugoslaviji.

Cenjenim potrošnikom priporočamo priznane iz-
delke: testenine, jušne dodatke (zlate kroglice in
domače fritate), mlevske izdelke, kruh, pecivo in
slaščice.

splošno gradbeno podjetje
konstruktor 35
n.sol.o., maribor let

s svojimi TOZD

TOZD GRADBENIŠTVO MARIBOR n.sol.o.
TOZD GRADBENIŠTVO POMURJE n.sol.o. MURSKA SOBOTA
TOZD GRADBENIŠTVO GRANIT n.sol.o. SLOVENSKA BISTRICA
TOZD GRADBENIK n.sol.o. LENDAVA
TOZD OPEKARNA n.sol.o. LENDAVA – DOLGA VAS
TOZD OPEKARNA PUCONCI n.sol.o.
TOZD GRADBENA OBRT – KLEPOVOD n.sol.o. MARIBOR
TOZD MIZARSTVO n.sol.o. MARIBOR
TOZD GRADIVO n.sol.o. MARIBOR
TOZD KOVINAR n.sol.o. MARIBOR
TOZD PTB – KOMUNAPROJEKT n.sol.o. MARIBOR

Gradimo vse vrste objektov doma in v tujini, izvajamo inženiring industrijskih dvoran in
upravnih poslopij, vključeni smo v družbeno usmerjeno stanovanjsko gradnjo, projekti-
ramo industrijske, upravne in stanovanjske objekte; v specializiranih temeljnih organi-
zacijah pa proizvajamo peske, opeko, gradbene polizdelke ter kovinske in mizarske
izdelke.

Anton Ovnič

Na prevajškem pokopališču Barbara smo se januarja poslovili od aktivnega člana ZB NOV Leše, Antona Ovniča. Rodil se je leta 1916. V stari Jugoslaviji je bil poslan v nemško ujetništvo, od koder se je vrnil leta 1943 in se takoj pridružil NOB kot bорец. Vzhodnokoroškega odreda, kjer se je boril vse do osvoboditve. Za svoje delo je prejel odlikovanje za hrabrost in znak koroškega partizana.

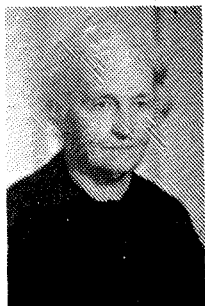
Janez Kenda

Na pokopališču v Novem mestu smo se marca poslovili od 88-letnega Janeza Kende, rojenega v vasi Masore med Idrijo, in Cerknem. Delavsko življenje je kot sedemnajstleten mladenič začel spoznavati na Jesenicah. Ko je imel dvajset let, je izbruhnila prva svetovna vojna. Bil je med upornimi slovenskimi vojniki avstro-ogrske armade. Trpel je po raznih frontah, zlasti v Galiciji, kjer je prišel v rusko ujetništvo. Po vojni se je vrnil domov. Leta 1944 so mu Nemci požgali dom v Lazcu pri Otaležu. S težavo se je prebijal skozi mračne čase italijanske fašistične nadvlade na Primorskem. Ko se je začel upor v njegovih rodni krajih, je njegov dom postal shajališče aktivistov in vaški odbor OF se je prvič sestel prav v njegovi hiši. Dva sinova in dve hčerki so aktivno sodelovali v partizanskih vrstah, sam je z vsemi silami podpiral boj za svobodo. V svojem življenju je bil vseskozi revolucionar, saj se je vseskozi boril za pravične in napredne cilje.

Ivan Benčan

Na postojnskem pokopališču smo se oktobra lani poslovili od Ivana Benčana, ki se je rodil leta 1908 v Postojni. Leta 1942 je bil mobiliziran v bataljon speciale. Po kapitulaciji Italije je ponovno začel aktivno in organizirano delati za NOB, vendar ni trajalo dolgo; bil je ponovno aretiran in odpeljan v internacijo.

Štefanija Krivec

Štefanija Krivec se je rodila leta 1901 v Zakojci. V delo NOV se je vključila jeseni leta 1943 in bila prava partizanska mama, saj se je marsikateri borec odpočil in nahranil na njenem domu. En sin je bil kurir v sestavi 9. korpusa. Pokopali smo jo na pokopališču na Bukovem pri Cerknem.

Valentin Hribar

Decembra lani je v Sevnici umrl Valentin Hribar, ki se je rodil leta 1905 v Podbočju pri Krškem. Za NOG je začel aktivno in organizirano delati junija 1941. leta. Bil je član rajonskega odbora Podbočje-Kostanjevica in nosilec raznih drugih funkcij na krškem področju. Tovariš Hribar je bil nosilec partizanske spomenice 1941, zlatega znaka OF in več drugih odlikovanj.

Matija Jazbec

Konec preteklega leta smo se na pokopališču v Sentvidu pri Planini poslovili od Matije Jazbega iz Planinske vasi. Rodil se je leta 1897. Bil je udeleženec 1. svetovne vojne. Ko je okupator zasedel našo domovino, se je kot zaveden Slovenec vključil kot aktivist v NOG. Okupator mu je leta 1944 požgal dom. Tudi po vojni je aktivno deloval v raznih organizacijah. Za svoje delo je bil odlikovan.

Anton Benčina

Antona Benčina smo pokopali januarja na postojnskem pokopališču. Rodil se je leta 1905 v Colu - Gozd pri Ajdovščini. Februarja leta 1943 so ga odpeljali v kazenske bataljone v južno Italijo. Po razpadu Italije je pristopil k zavezniški vojski in za tem se je pridružil prekomorskemu brigadam, s katerimi je prišel na otok Vis. Nadaljeval je oborožen boj do končne zmage. Bil je dvakrat odlikovan.

Leopold Deček

Na ljubljanskih Zalah smo se februarja poslovili od borca, revolucionarja, prijatelja in tovariša Leopolda Dečeka. Rodil se je leta 1924 v Podbočju. Kot mladinec se je že leta 1941 vključil v delo OF, februarja leta 1942 pa je stopil med borce v Gorjanski bataljon. V Lapinah ob ustanovitvi Cankarjeve brigade je bil imenovan za komandirja 1. voda 3. bataljona. Bil je večkrat ranjen. Pozneje je bil intendant 2. bataljona, od leta 1944 pa 12. brigade. Bil je nosilec več partizanskih in državnih odlikovanj.

Marija Cerkvenik

Na blejskem pokopališču smo se februarja poslovili od napredne žene Marije Cerkvenik, rojene Macarol. Rodila se je leta 1900 v Danah pri Sežani. Ko so prišli fašisti na oblast, je Marija postala članica društva Tabor. V stricovi hiši so se sestajali uporni Kraševci, ona pa je oprezala, da jih ne bi presenetili karabinjerji. Njen mož Andrej je kmalu pobegnil v Jugoslavijo, čez tri leta je odšla še sama z otrokom in se naselila na Bledu. Vsa leta okupacije sta bila z možem aktivista, hčerka pa je bila med partizani.

Rudi Redek

Na novomeškem pokopališču Ločna smo se lani decembra poslovili od 59-letnega borca in revolucionarja Rudija Redka. Rodil se je v vasi Krka pri Novem mestu. Že leta 1941 se je vključil med organizatorje OF na Dolenjskem, naslednjega leta pa je stopil v vrste borcev NOV in se boril v raznih enotah širom Slovenije. V borbah je bil večkrat ranjen. Za svojo udeležbo v NOV je prejel več odlikovanj.

Katarina Stegelj

Rodila se je leta 1898 v Goricah pri Postojni. Ker je znala ceniti socialno in nacionalno zatiranje, je bilo v času Italije pri njej shajališče emigrantov, ki so prihajali in odhajali v Jugoslavijo. V času NOB je med prvimi začela moralno in materialno pomagati, bila je aktivna in organizirana delavka NOB.

Franciška Miklavčič

Na Brezovi rebri pri Semiču smo februarja pokopali Franciško Miklavčič, Kranjčovo mamo iz Malin. Z NOB je začela skupno z možem Jožetom kot vaškim zaščitnikom sodelovati že v začetku leta 1942. Bila je vdana in aktivna pri zbiranju hrane in drugega materiala. V njeni hiši so dobile pomoč vse mimoidoče partizanske enote. Sin Jože je padel kot borec Gubčeve brigade leta 1943 v času nemške ofenzive pri Kostanjevici.

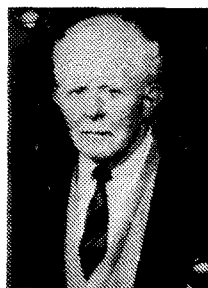
Josip Grizancič

Josip Grizancič se je rodil leta 1905 na Hrvaškem. Takoj po razpadu fašizma se je Grizancič vključil v napredna narodno hrvaške množice ter se povezal z NOG. Do leta 1944 je delal kot aktivist, nato je stopil v vrste NOV. Bil je v raznih hrvaških brigadah vse do osvoboditve Trsta.

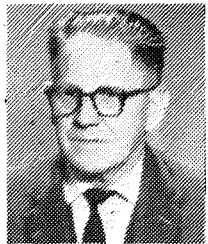
Jože Zakošek

V 77. letu je umrl Jože Zakošek. Od njegovega smo se februarja poslovili od Draga Zabavnik iz Vodranec. Bil je predan revolucionar in že novembra 1941. leta zaprt v mariborskih zaporih. V celici sta bila skupaj z narodnim herojem Jožetom Kerencem. Od januarja 1942. leta pa do konca vojne je bil v taborišču Dachau. Po osvoboditvi je bil aktiven družbenopolitični delavec. Bil je odlikovan in nosilec znaka OF.

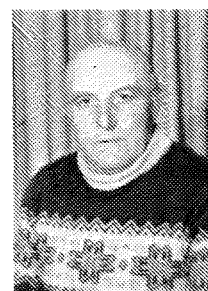
Evstahij Mlakar

Na pokopališču na Šentviški gori na Tolminskem smo se poslovili od Evstahija Mlakarja-Smuka, rojenega leta 1895. V 1. svetovni vojni je okusil grozote vojne v avstro-ogrski armadi, v 2. svetovni je bil aktivist OF. Od poletja 1942. leta je bila njegova kmetija na Griču v Gorskem vrhu zanesljivo zavetišče in skrivališče partizanskim enotam, aktivistom OF, ranjencem in obveščevalcem. Smuka je vključil v OF organizator NOG na Baškem, Andrej Brouč. Že poleti 1942 so pri njem našli zavetje borci Francove in Bičkove čete. Decembra istega leta so na njegovem domu domovali partizani Tolminske čete.

Vlado Makarovič

Vlado Makarovič se je rodil v slovenski učiteljski družini leta 1905 v Jelšanah pri Ilirski Bistrici. Po končanem učiteljskem je služboval na Primorskem in učil slovenski jezik, zato so ga fašisti premestili v Južno Italijo, kamor ni odšel, raje je pobegnil v Jugoslavijo. Po italijanski okupaciji so ugotovili, da je nekoč pobegnil iz Italije in so ga zato aretirali in odpeljali v zapore v Padovo, od tam pa v južno Italijo, od koder se je vrnil nazaj v Slovenijo. Po osvoboditvi se je vrnil nazaj na svojo Primorsko, kjer se je bolan posvetil svojemu poklicu in dočkal upokojeve.

Drago Zabavnik

Kogovski borci in množica krajanov smo se februarja poslovili od Draga Zabavnik iz Vodranec. Bil je predan revolucionar in že novembra 1941. leta zaprt v mariborskih zaporih. V celici sta bila skupaj z narodnim herojem Jožetom Kerencem. Od januarja 1942. leta pa do konca vojne je bil v taborišču Dachau. Po osvoboditvi je bil aktiven družbenopolitični delavec. Bil je odlikovan in nosilec znaka OF.

PRAVNI SVETOVALEC

M. S. V. Ste uživalec dodatka za postrežbo in tujo pomoč. Radi bi vedeli, ali se vojaškemu invalidu tudi v času, ko je v bolnišnici ali v zdravilišču, izplačuje dodatek za postrežbo in tujo pomoč.

Odgovor: Tudi po 44. čl. zakona o temeljnih pravicah vojaških invalidov in družin padlih borcev nima vojaški invalid - uživalec dodatka za potrežbo in tujo pomoč pravice do tega dodatka le, če ostane v zdravstveni ali drugi organizaciji združenega dela, v kateri ima potrebno postrežbo, več kot 3 mesece - razen če sam plača stroške za vso oskrbo.

M. F. B. Ali imam res 100-odstotni invalidi popust pri plačilu telefonskih storitev?

Odgovor: S predpisi niso predvidene nobene olajšave pri plačilu telefonskih storitev za invalide. Toda v praksi PTT podjetij pa imajo slepi in 100-odstotni invalidi določene olajšave, ki se v posameznostih razlikujejo, pretežno pa obstoje v tem, da je telefonska naročnina nižja za 50%, prav tako pa so nižje za 50% dajatve ob priključitvi ali odstranitvi telefona. O tem odločajo samoupravni organi PTT podjetij samostojno, zato tudi te olajšave niso enotno urejene. Podjetje za PTT promet v Novi Gorici je te ugodnosti konec prejšnjega leta odpravilo, na območju drugih PTT podjetij v Sloveniji pa za sedaj omenjene olajšave še veljajo.

P. M. Lj. V našem naselju je umrl član ZB, ki je imel dvosobno stanovanje. To stanovanje je sedaj zasedel samovoljno podnajemnik, ki je bil že prej v stanovanju, in sicer brez odločbe ali pogodbe. Ali lahko podnajemnik zasede izpraznjeno stanovanje?

Odgovor: Če umre imetnik stanovanjske pravice, pridobi stanovanjsko pravico njegov zakonec; če tega ni, pa se drugi uporabniki lahko dogovorijo, kdo od njih bo postal imetnik stanovanjske pravice. Med uporabnike stanovanja pa se ne štejejo podnajemniki. Pravica podnajemnika, da uporablja stanovanje, je odvisna od obstoja stanovanjske pravice, zaradi tega preneha vedno, kadar iz kakršnegakoli razloga preneha stanovanjska pravica imetnika. To pomeni, da ob smrti imetnika stanovanjske pravice preneha tudi pravica podnajemnika uporabljati stanovanjske prostore, če novi imetnik stanovanjske pravice ne sklene z njim nove pogodbe. V vašem primeru bi stanodajalec moral oddati stanovanje drugemu upravičencu skladno s svojimi samoupravnimi splošnimi akti.

G. E. V. Ste kmet - borec NOV in bi radi vedeli, ali ste morda upravičeni do kmečke pokojnine kljub temu, da še niste stari 60 let. Ste namreč bolehn in le s težavo delate.

Odgovor: Po zakonu o starostnem zavarovanju kmetov lahko posebna komisija izjemno prizna pravico do starostne pokojnine kmetu - borcu NOV, ki izpolnjuje siceršnje pogoje za starostno pokojnino po tem zakonu, ne glede na njegovo starost, in sicer ob pogoju, da je socialno ogrožen in če spozna, da je to potrebno glede na njegovo splošno zdravstveno stanje in delovno zmožnost.

P. R. S. Ste borec NOV pred 9. 9. 1943 in ste se pred kratkim znova zaposlili. Ali res niste upravičeni do borčevskega dodatka, ker imate le 13 let pokojninske dobe?

Odgovor: Eden od pogojev, da se borcu NOV pred 9. 9. 1943 prizna za čas, ko je v delovnem razmerju s polnim delovnim časom, dodatek za borce, je, da ima najmanj 15 let pokojninske dobe in od tega najmanj 10 let zavarovalne dobe.

L. Z. P. Radi bi vedeli, v kolikšnem času po odsluženju vojaškega roka, med katerim je nastala okvara organizma zaradi bolezni, se vložijo zahteva za priznanje statusa vojaškega mirnega invalida.

Odgovor: Zahteva za priznanje statusa mirnodobnega vojaškega invalida na podlagi okvare organizma zaradi bolezni se lahko vložijo takoj po odpuštu iz oboroženih sil, vendar pa najpozneje v petih letih od dneva odpusta.

RUDI MOHAR:

4

Loški potok v borbi za svobodo in lepše življenje

Kmetje so v gozdovih postavljali barake, kamor so skrili živila, orodje, obleko in druge potrebščine. Ko pa se je ofenziva že čisto približala, so se vaščani pridružili aktivistom in partizanom, ki so prekopavali ceste, da bi tako vsaj nekoliko zadržali naglo napredovanje sovražnika...

Pustošenje, žrtve, vasi v ognju

Dne 30. julija je nekaj topovskih granat naznanilo prihod Italijanov. Vsenaokrog je gorelo, vojaki so požigali seno po lazih, ki so ga bili kmetje s trdom pokosili in spravili skupaj. Oborožene vojaške kolone so se zgrinjale z vseh strani. Prihajale so s tanki in topovi vseh vrst. Kmalu so jih bile polne ceste, gmajne in gozdovi. Pod večer je bil Loški potok popolnoma obkrojen. Še posebno je bil zastražen Travnik, saj se je vojaštvo vklopalo na vzpetinah vse naokoli.

Naslednji dan – 31. julija so Italijani že zelo zgodaj začeli preiskovati Hrib, Retje in ostale vasi, razen Travnika. Nastopali so objestno in surovo: s puškinimi kopiti so razbijali po vratih, ustraховali in pretepali ljudi. Preiskali so vsako hišo od kleti do podstrešja. V vsako gospodarsko poslopje so vtaknili svoj nos. Še posebno so bili dosledni v skednjih, kjer so zabadali bajonete globoko v seno... Aretirali so več moških, med njimi 4 učitelje: Lada Čuka, Pavla Šilovca, Janka Benedičiča in Antona Dorerja. Slednji je pribežal iz Krvave peči, ker je mislil, da bo v Loškem potoku varen pred ofenzivo. Aretirane so vklenili in jih odvedli v gozd k Mrtaľozu. Tam so učitelje postavili pred puške in jih ustrelili. Za streljanje je bilo določenih več Potočarov. Med njimi je bil tudi Ivan Zbačnik, ki se teh dogodkov spominja takole:

»Naši skupini, ki je bila močno zastražena, so priključili Ernesta Senčarja, ki je prejšnji teden dezertiral iz bolnišnice Ogenjca. Začel je udrihati čez partizane, nato pa omenil bolnišnico. Mirko Rus ga je opozoril, naj molči. Toda Senčar je začel še glasneje govoriti, tako da so Italijani postali pozorni. Približal se mu je vojak, mu ponudil cigareto in ga odvedel v štab. Po razgovoru so mu dali na glavo čelado in ga pridružili skupini vojakov, ki jih je nato odvedel k jami, kjer so bili skriti ranjenci. Kmalu nato smo zaslišali iz smeri Ogence močno streljanje in eksplozije bomb. Takoj smo vedeli, kaj se dogaja. A že čez kako uro in pol so se vojaki vrnili. S seboj so privedli tri ranjene partizane in jih priključili naši skupini. Vsi skupaj smo bili čez noč močno zastraženi. Če se je kdo le ganil, so se vojaki nad nami znašali in pretili, da nas bodo postrelili. Tako smo vso noč prebedeli. Zjutraj pa so nas navsezgodaj dvignili, odvedli v Grčarice in nato v Gotenico. Tam so nas naložili na kamione in po večdnem tavanju pripeljali v Ljubljano...«

Pri Beli vodi so aretirali tri Valentinove fante, Jožeta, Antona in Ivana, ter tri Gregčeve, Franceta, Jožeta in Slavka, jih odvedli v Muševce in dva Valentinova ustrelili. Ivanu se je posrečilo pobegniti. Ves čas je mislil na beg. Ko so se vojaki za hip obrnili proč, je zbežal. Italijani so za njim streljali, metali bombe – a ga je le ena krogla oplazila po rami. Ko se je oddaljil, je splezal na smreko, se privezal in tri dni prebil na njej. Tako se je rešil smrti. Kje so ustrelili Gregčeve, se še sedaj ne ve. Nekateri mislijo, da so jih odvedli proti Travniku, jih priključili skupini, ki je bila odbrana na Opaldarjevem vrtu, in jih v Soduľu ustrelili. Medtem so Italijani zažgali Belo vodo, ki je gorela kot bakla. Nihče ni vedel, kaj se tam dogaja; šele ko je veter prinesel v Travnik ogorele strani šolskih zvezkov in ožgane skodle s streh, so se ljudje zgrozili...

Nad gozdovi so krožila letala in iskala partizane. Brž ko je katero kaj opazilo, je dalo znak z raketo. Potem so posebne enote predel temeljito pregledale. Odkrile so več skrivališč, kjer so imeli ljudje hrano in obleko. Seveda so Italijani vse to izropali, uničili ali zažgali.

»Njihovo kri je vpijala zemlja...«

Potem je prišel na vrsto Travnik...

Stane Rus je v članku »Dvakrat vroči julij 1942« te dogodke opisal takole:

»Zapazili smo, da Italijani obkoljujejo vas. Bližali so se v gosti vrsti, s puškami v rokah in z bajoneti na njih. Močno so stiskali nevaren obroč ter se po mačje priplazili do prvih hiš. Zdaj so začeli preiskovati shrambe, hleve, senike, vse. Razmetavali so obleko, zaboje in predale. Zlatnina in drugi vrednostni predmeti so izginjali v njihovih žepih.

Spotoma so pobirali tudi vse moške od 15 leta do starcev in jih zganjali na Opaldarjev vrt sredi vasi. Tu je kmalu nastala gneča. Izmed prignanih vaščanov so odbrali že vnaprej določenih 40 moških fantov. Nekatere so vklenili takoj, vse skupaj pa odpeljali iz vasi na Ravnice pod Muševcem.

Skupino 40 vaščanov, ki je bila določena za talce, so razdelili v dve skupini. V prvo so jih odbrali 14 in jim pridružili še štiri neznane, verjetno ujete partizane ali aktiviste. Misel, da jih vodijo v internacijo, je tedaj splahnela, kajti iz razgovorov Italijanov je bilo mogoče razumeti, da je to njihova zadnja pot. Takoj nato je to skupino obstopila močna straža, jo dvignila na noge in odvedla v Soduľ. Še nekaj sto metrov in kolona se je ustavila pred plitvo skopano jamo! Beg je bil nemogoč. Pred njimi se je strmo dvigal hrib, za njimi pa so pohlepno zijale puške in pripravljeni mitraljezi. Cevi so se dvignile in naravnale, skozi zrak je siknilo povelje v tujem jeziku in objektni so strel. Osemnajst moških fantov je za vselej obležalo tam, njihovo kri pa je vpijala zemlja...«

V Soduľu so bili ustreljeni: Alojz Levstik, št. 2, Alojz Levstik, št. 3 – iz Dednika; Franc Lavrič, št. 60, Franc Lavrič, št. 56, Karel Vesel, št. 23, Ivan Vesel, št. 23, Ivan Bartol, št. 13, Franc Ivančič, št. 47,

Karel Lavrič (Bobnarjev Korle)

Župnik Josip Pravhar daje fašistom in italijanskim oficirjem navodila, kaj je treba storiti, da bi pokorili Potočane.

Franc Benčina, št. 87, Ivan Tanko, št. 125 – iz Travnika; Alojz Šega iz Matevljeka in partizani, ki so jih Italijani privedli s seboj, pa so ostali neznani.

Prav tedaj, ko je padlo 18 žrtev pod smrtonosnimi streli, so Italijani požigali Travnik. Divjali so po vasi in podtikali ogenj, ki se je v vetru hitro širil. Pogorelo je 100 hiš in 110 gospodarskih poslopij oziroma skednjeve, polnih sena. Nihče od vaščanov se ni zganil, da bi gasil. Stiskali so pesti in s srdom ter prezirom zrl na okupatorje, ki so jim prizadejali toliko hudega...

Prejšnji dan je na Ravnicah padla tudi Marija iz Glad Loke, potem ko je ustrelila italijanskega oficirja. Nekoliko više v Muševcu je padla medicinska sestra Pavla Levstek iz Sodražice, smrtno zadet pa je bil tudi komandant 5. bataljona Notranjskega odreda Srečko Nemec.

Tretjeje avgusta so Italijani požgali še Matevljek. Pogoreli sta dve hiši in več gospodarskih poslopij.

Se nadaljuje

In memoriam: Peter Stante-Skala

Dve leti od komandantove smrti

Prav na dan, ko so črni dežniki prekrili Ljubljano in smo vsi pretreseni obnemeli ob Titovi smrti, bi bil praznovan partizanski komandant Peter Stante-Skala svoj 66. rojstni dan. Toda zasukalo se je drugače, tako, da se je njegovo življenje utrnulo že na predvečer prvomajskih praznovanj leta 1980.

Od 2. grupe odredov do 4. operativne cone, od namestnika komandanta 18. divizije pa do 9. korpusa in po vojni aktivnega dela v vrstah Jugoslovanske ljudske armade ga je vodila življenjska pot.

Mitja Ribičič, ki je spregovoril ob njegovi smrti, se je spomnil na Franca Rozmana-Staneta, Dušana Kvedra-Tomaža in Petra Stanteta-Skala skupaj, saj jih je vezala v vojnih letih nerazdružna partizanska pot pri organiziranju prvih štajerskih partizanskih enot, štajerskega pohoda, legendarnega marša Druge grupe odredov preko Gorenjske, Kamniških planin in Koroške – na Štajersko.

»Štajerski partizani, kardarkoli se spominjamo tistih velikih, enkratnih časov, ko je bilo neizmerno hudo, obenem pa tudi neizmerno lepo, povežujemo lik Staneta, To-

Peter Stante-Skala

komandantov svojo lastno, bogato, izvirno in ustvarjalno življenje ter je zapisan med tvorce tiste zgodovine slovenskega naroda, tistega njenega dela, v katerem se je kovala slovenska državnost

ostal brez dela. Septembra istega leta je sodeloval na pokrajinski konferenci KPJ v Sloveniji v Goričanih in bil že novembra zaradi svoje revolucionarne dejavnosti spet aretiran in obsojen na dve leti ječe! Kazen je prestajal kot mnogi jugoslovanski revolucionarji v Sremski Mitrovici. Po prestani kazni je proti koncu 1936. leta in v začetku 1937. leta zamenjal ponovno zaposlitev, nato pa je bil vpoklican na služenje vojaške obveznosti v Požarevcu. Tudi med vojaki se je politično udeleževal, ustanovil je ilegalno partijsko celico in se povezal s požarevskimi komunisti. Po končani vojaščini je dobil začasno delo v celjski Cinkarni, nato pa po partijskem nalogu stopil v ilegalo. Policija ga je izsledila in spet je moral leto dni prebiti v celjskih zaporih.

Njegova revolucionarna predvojna dejavnost ga je v prvih dneh vojne usmerila med prostovoljce in nato v prve vrste organizatorjev vstaje. Svojo partizansko pot pa je začel med ustanovitelj Celjske čete (bila je ustanovljena 20. julija 1941) in postal tudi njen prvi komandir.

Po osvoboditvi je tovariš Peter Stante-Skala svoje v

Skupaj s Stanetom in Tomažem je Skala organizator ene naših najbolj slavnih partizanskih enot, ki jo imenujemo Druga grupa odredov, čeprav je njen način vojskovanja že značilen za brigade, saj je operirala najprej kot ustvarjalec in branilec prvega slovenskega svobodnega ozemlja, nato pa v Dolomitih, na Gorenjskem, Koroškem in Štajerskem. Ni moč naštetih vseh bojov, z Italijani na Pugledu, pri Stični in na Verdu, pa z Nemci na Jančah, v prebojih Druge grupe odredov, na Čreti in Dobrovljah. Za Stanetom je postal komandant četrte operativne cone in za Sergejem Kraigherjem je bil leto dni, do marca 1944. leta, sekretar pokrajinskega komiteja KPS za Štajersko. Morda je to bilo najtežje in najbolj usodno razdobje v življenju vojaka, komandanta in revolucionarja Skale, saj je bilo tudi področje, na katerem mu je bila zaupana vodilna politična funkcija, gotovo najtežje in najbolj izpostavljeno.

To je bil čas, ko so bile žrtve osvobodilnega boja izredno velike, ko je politično delo na terenu zahtevalo enako ali večjo hrabrost kot boji partizanov. Poleg močnih policijskih

enot in nemške soldateske, ki je požigala in streljala brez vsakih pomislekov slovenski živelj med Savo in Dravo, so se morali partizani in Osvobodilna fronta boriti tudi proti nevidnemu sovražniku – vohunski gestapovski dejavnosti. In vendar je tudi v teh, strahotno zapletenih okoliščinah partizanska vojska in vse ljudsko osvobodilno gibanje na Štajerskem in Koroškem nekaterim napakam navkljub bilo v nenehnem vzponu, ustvarjajoč pogoje za legendarni prihod Štirinajste divizije in zadnji, zmagoviti zamah IV. cone in III. armade v osvoboditvi vse Štajerske in celotne Koroške. Pred tem se je Skala boril v Osemnajsti diviziji osvobajajoč Dolenjsko in v devetim korpusom Slovensko Primorje. Pri bojih za Žužemberk je zaslovel po svojih osebnih juriših, na Primorskem zaradi svojih junaških napadov v Baški grapi, na Črnem vrhu in pri Štanjelu. Nato ga ponovno srečamo na Štajerskem v zadnji, najtežji partizanski zimi, v trimesečnih bojih s sovražno ofenzivo. Ko je bila vsa naša domovina že svobodna, so tu, na tej koroški fronti trajali boji do 15. maja.

maža in Skale, čeprav so si bili tako po svoji zunanji podobi kakor tudi po svojih značajih močno različni. Ni jih moč ločiti v našem spominu in vsakemu slovenskemu partizanu se je zdelo povsem naravno, da je umetnik – kipar od komandantu Stanetu vklesal v granit tudi obraza Tomaža in Skale...

Tako je med drugim ob smrti Petra Stanteta-Skale govoril tovariš Ribičič, pri tem pa poudaril, da ima vendar vsak od treh legendarnih

in je rasel v njej nov nosilec ljudske oblasti, ko je bila ustvarjena svobodna domovina enakopravnih narodov in narodnosti socialistične Jugoslavije.

Rodil se je v delavski družini 1914. leta v Celju. Že 17-leten se je v tovarni, kjer je delal, vključil v sindikalno gibanje in sodeloval v stavkah. Pri 19 letih je postal član KPJ in delavski zaupnik. Na svoj 20. rojstni dan je bil prvič aretiran in po dvo-mesečnem prestajanju kazni

partizanskih bojih pridobilje no vojaško znanje še poglobil na vojaških akademijah v Moskvi in Beogradu in nato prispeval pomemben delež k organiziranju moderne Jugoslovanske ljudske armade in njene nove doktrine v okviru vseljudskega odpora in obrambne politike samoupravne in neuvrščene socialistične Jugoslavije. Prejel je mnoga priznanja in odlikovanja, že 1952. leta pa je bil proglašen za narodnega heroja.

Mnogo bi lahko še napisali o Skali, o njegovem življenju in o njegovih posebnostih. Morda le to, da se je rad vračal v svoje Celje k svojim prijateljem ob Savinji, kjer je preživel težko otroštvo, doraščal in zorel v moža. Trikrat se je v te kraje vrnil kot partizan in poveljnik, po osvoboditvi pa je mnogokrat skupaj z Luko na mnogih spominskih proslavah oživljal podobo naše revolucije in NOB.

Tradicionalno srečanje pionirjev in borcev

Dan pred dnevom OF so se že tradicionalno srečali borci in pionirji osnovne šole v Velikem Podlogu. Sestali so se ob spomeniku v bližnjem Krakovskem gozdu. Ob tej priložnosti je vodja šole Ivan Mirt spregovoril zbranim in med drugim dejal: »Pred

mesecem dni je minilo 37 let, odkar je na tem mestu padlo pet borcev Gubčeve brigade. Danes ob tem spomeniku mislimo tudi na druge padle borce. Naše letošnje srečanje je toliko pomembnejše, ker je preteklo 40 let od ustanovitve Tomšičeve, Gubčeve,

Cankarjeve in Šerčerjeve brigade, ki so jih sestavljali sami napredni mladi ljudje.

Danes živimo v svobodi in miru, pa vendarle še potrebujemo napredne in pogumne ljudi. To je med drugim pokazal tudi letošnji 9. kongres ZKS, na katerem so se

delegati ponovno odločili za pot, ki sta nam jo pokazala velikana naše revolucije, Josip Broz Tito in Edvard Kardelj.«

Ob kulturnem programu, ki so ga pripravili pionirji, je čas srečanja kar hitro minil. Ž. D.

Intervju z Martinom Klobučarjem

Tovarištvo – to je bilo nekaj enkratnega

Povejte nam, kako ste partizanili in kakšna je bila vaša pot po osvoboditvi?

V partizanske vrste sem stopil takoj po kapitulaciji Italije, dodeljen pa sem bil v Levstikovo brigado. V tistem času je bilo narodnoosvobodilno gibanje zelo aktivno, posebno na Dolenjskem.

Kmalu pa so me premestili iz Levstikove brigade v Tomšičevo, a že po nekaj mesecih sem z nekaterimi soborci bil poslan v Belo krajino, v šolo za desetarje. No, pridobil sem si čin podoficirja.

Mislim, da je bilo januarja 1944, ko je na Štajersko krenila 14. divizija, ki sem se ji pridružil tudi jaz. Ko smo odšli iz Bele krajine, ni bilo tukaj ostre zime, pa tudi Nemcev ni bilo veliko. Toda, bolj ko smo se bližali Štajerski, bolj ostra je postajala zima, več je bilo sovražnikov, najhujše pa je bilo, da tukaj ljudje skoraj niso poznali partizanov. Sneg smo gazili do kolen, Nemci so nam bili stalno za petami, saj smo v snegu puščali sledove. Veliko borcev je padlo v nenehnih bojih s sovražnikom.

Končno smo le prispeli na

Pohorje. Tam je bilo veliko bolje. Narodnoosvobodilno gibanje je bilo dobro razvito in naša divizija je dobila nekaj novih borcev.

Kakšno vlogo je odigralo tovarništvo v teh dneh?

Tovarištvo, to je bilo nekaj enkratnega; če takega odnosa med borci ne bi bilo, ne bi nikoli dosegli tega, za kar smo se bojevali. Pa saj vi mlajši rodovi tega brčkone nikoli ne boste mogli razumeti. Med nami so vladali pravi bratski odnosi.

Kaj pa po osvoboditvi?

Nisem šel domov. Vojsko sem služil naprej, in sicer v okolici Trebnjega in Mirne. Pazili smo na Nemce in belogardiste, ki so se skrivali po gozdovih. Nato so me poslali v Pančevo, kjer sem naredil telegrafski tečaj. Nato se delal kot telegrafist v Pulji pri generalštabu, in to vse do leta 1951, ko so me na mojo željo odpustili.

Danes pa sem še vedno aktiven, kjer pač lahko pomagam. Tako mi vsaka dolžnost le krepí občutek, da sem domovini še vedno potreben in koristen.

FRANCI KLOBUČAR, 7. a
COŠ BAZA 20
Dol. Toplice

Tam, kjer je nekoč Ljubljano prepredala bodeča žica, so se 8. maja prepredli koraki pohodnikov 26. Pohoda po poteh partizanske Ljubljane. Z rama ob rami z odraslimi so stopali tudi pionirji, pa ne samo ljubljanski; prišli so tudi iz drugih krajev Slovenije.

Ustanovili smo krožek NOB

Že mesec dni je minil, odkar smo ustanovili krožek NOB. Tega dne sta prišla k nam v šolo dva borca, tovariš Peter Tomazin-Skala in tovariš Ignac Zdovc. Tovariš Skala nam je pripovedoval o ustanovitvi 1. koroškega bataljona in o nekaterih akcijah. Osvobodilno fronto so na Koroškem ustanovili oktobra in novembra 1942. Prvi partizani so se začeli zbirati ob koncu leta 1942. V decembru je že bila ustanovljena 1. koroška četa. Prvi bataljon pa je nastal 1. aprila 1943 v Zdovčevih gozdovih. Vodil ga je Franc Pasterk-Lenart. Napad dvorane v Mežici, kjer so prav takrat predvajali nemški film, je zahteval njegovo smrt. Čez noč je namreč pri nekem kmetu izkrmavel.

Zelo smo veseli našega novega krožka. Na pogovor bomo vabili ljudi, ki so se kakorkoli bojevali za našo zlato svobodo.

EMICA POTOČNIK, 4. r
OŠ Koprivna

Kako smo praznovali OF

27. aprila smo imeli pri šoli proslavo. Odkrili smo spomenik kurirski postaji TV-33 S. Spomenik je bil pokrit z zastavo. Je bel in pravokoten. Nastopal je pevski zbor. Pri spomeniku so stali kurirji. Igrala je godba na pihala. Čisto nazadnje so kurirji odšli v gasilsko garažo in se pogovarjali o vojni. Nekateri so dobili kurirsko značko, ker so pomagali med vojno partizanom.

SERGEJA CVELFER, 1. r
Stranice

Sedmošolci na delovni akciji

Dve skupini sedmošolcev sta se udeležili delovna akcije. Prva skupina je odšla saditi smreke na Sromlje, druga pa v brežiško vrbrino saditi brstike žive meje. Obe skupini sta svoje delo opravili vestno. Naša delovna vna pa se bo pokazala v pionirski hranišnici, kamor nam bodo nakazali denar, ki smo ga zaslužili.

MATEJA SEVER, 7. a
nov. krožek, OŠ Artiče

Tekmovanje za bralne značke

Vsako leto tekmujemo za bralno značko. Program sicer obsega dve leti, ampak kdor ga v celoti izpolni, lahko značko prejme tudi v enem letu. V tekmovanju smo vključeni učenci od prvega do osmega razreda. V prvem in drugem razredu tekmujemo za cicibanovo značko, v tretjem in četrtem za bronasto, v petem in šestem za srebrno, v sedmem in osmem pa za zlato Kajuhovo bralno značko.

Letos smo na podelitev bralnih značk povabili pisatelja Slavka Pregla, ki nas je obiskal 26. aprila, ko smo

pripravili v Delavskem domu Edvard Kardelj proslavo v počastitev praznika OF in 1. maja. Po proslavi nam je spregovoril o sebi in svojem delu.

Podeljenih je bilo 72 cicibanovih, 101 bronastih, 33 srebrnih in 61 zlatih Kajuhovih bralnih značk. Pisatelju Slavku Preglu smo hvaležni za prijeten klepet v naši pionirski sobi. Takih srečanj si še želimo!

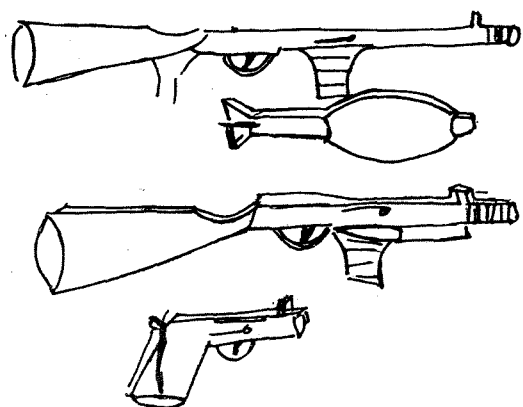
BRIGITA FURAR, 6. a
nov. krožek OŠ
Jurij Dalmatin Krško

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Pripravljeni braniti svobodo

Začetek maja nam vedno znova prikljče v spomin leto 1945, ko je kot iskra pod pepelom vznikala svoboda v tem in v onem kraju, dokler ni v mogočnem žaru svobode zažarela cela naša domovina. Štiri trda in neizprosna leta so bila mimo, štiri leta ponosne vztrajnosti naših ljudi, ki jih je pekli la že sama misel, da bi naša zemlja postala tujeva last, nje sinovi pa njihovi sužnji. Današnjemu mlademu rodu revolucionarna preteklost ne pomeni veliko le zaradi spomina na žrtve, pač pa tudi zaradi življenja, ki ga živimo danes in ga bomo živeli jutri. To dokazujejo že pionirji v osnovnošolskih klopih. Pripravljeni so braniti naš »biser«, pripravljeni so v svoji zavesti in pripravlja se v svojih močeh.

V zadnjem času je prispelo k nam na uredništvo več sestavkov o obrambnem pripravljanju najmlajših. Iz osnovne šole 14. divizije v Dobrni nam je napisal Rok Černelc iz 5. razreda: »Na obrambni dan smo se dobro pripravili. Prej smo pri pouku obravnavali topografske znake, civilno zaščito, prvo pomoč ter puško in njene dele. Po obrambnem tekmovanju smo

sestavili šolsko ekipo, ki je potem sodelovala na občinskem tekmovanju iz SLO. Naša ekipa je bila prva. Doslej smo bili predstavniki naše šole že dvakrat občinski prvaki,« je še pohvalil Rok svoje sošolce. Obrambni dan so pripravili tudi osnovnošolci v Murski Soboti. Tam so poleg običajne poti skupin od točke do točke, na katerih so reševali naloge, povabili na njihovo šolo Edvarda Kardelja borce 1. proletarske brigade: profesorico Danico Rosi, dr. prof. Iva Popovića-Danija ter akademika in generalpolkovnika Gaja Vojvodica. Pripovedovali so jim o svojih partizanskih doživetjih. Saša Možina, četrtošolka, pa se nam je oglasila iz osnovne šole Cvetko Golar v Škofji Loki, kjer so se na obrambni dan učenci nižjih razredov zbrali v bližnjem gozdičku. Saša nam je na dolgo opisala njihove naloge na vseh osmih določenih postajah. Naj omenim samo, da so vmes merili most in tudi bombe so metali. Na cilju pa so jim vojaki razkazovali orožje. Kako je izgledalo, nam je narisal Jernej Sever.

Dragi mladi »braniitelji«, vsaka kapljica pripomore k bolj strnjenim in neprobojnim vrstam. Takšni, kakršni ste, lahko pomenite zaupanje generacijam očetov in dedov.

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Prisluhnili pripovedi dveh udeležencev v NOB

Ob sprejemu kurirčkov pošte smo na šolo povabili narodnega heroja Janeza Učakarja in tovarišico Vido Medvešček-Zorano. Po kulturnem programu ob spomeniku Oskarja Kovačiča smo se preselili v večnamenski prostor. Tovariš Janez Učakar nam je pripovedoval, kako se je vsa družina Učakar že leta 1941 vključila v narodnoosvobodilni boj. V štiriletnem narodnoosvobodilnem boju je bil osemkrat ranjen. Z zanimanjem smo poslušali in še sami spraševali podrobnosti o begu iz taborišča v Gonarsu. Tovariš Učakar in drugi jetniki so kopali rov pod taboriščem. Bilo je težavno in nevarno, ker so morali biti pri prestevanju vsi v zboru. Paziti je bilo treba, da bi sovražnik ne odkril priprav. Obudil je tudi spo-

mine na druge borce, zlasti še na 9-letnega fantička, ki je pobegnil Italijanom. Ob zemljevidu Slovenije nam je opisal območje svojega bojevanja v zahodnem delu Slovenije po begu iz Gonarsa.

Tudi tovarišica Vida Medvešček-Zorana nam je povedala mnogo zanimivega o svojem delu v NOB. Sodelovala je že kot mladinka-aktivistka. Dekleta so bila zelo pogumna in tovariška. Pošiljala so jetnikom v taborišča hrano in bila so tako drzna, da so se na pakete celo podpisale. Ker je bila nevarnost, da jo bodo aretirali, je odšla v ilegalo. »Žalostno pa je,« je poudarila, »da smo morali Primorci še po vojni dokazovati naš pravični boj za pravične meje.«

ALENKA DEKLEVA, 5. r
COŠ Škofije

Moj kraj pod svobodnim soncem

Zelo sem vesela tu, kjer živim, med zelenimi travniki, med kmeti, ki orjejo in sejejo, v šoli, kjer pojemo slovenske pesmi, pri dopisniškem krožku, kjer pišem, ker v soboto pomagam mami pripravi kosilo, potem pa grem na sprehod in opazujem drevje ter živali in se igram ob potoku. Včasih mi je hudo, pa se spomnim na otroke v Afriki, ki niti kruha nimajo. Kar malo sram me je in postanem spet zadovoljna.

RENATA KONEC, 3. r
OŠ Stranice

Toplo veje tovarištvo

Toplo veje tovarištvo, izbrušeno in oplemeniteno skozi vojne vihre, skozi vsa ta leta pehanja in bojov za izgradnjo in razvoj naše samoupravne socialistične skupnosti. Borci, ki so se po osrednji proslavi ob štirideseti obletnici ustanovitve prvih slovenskih brigad in odredov zbrali na Gospodarskem razstavišču v Ljubljani, bilo jih je nekako tri tisoč, so izžarevali to toplino tovarištva. Nas, ki smo se pomešali mednje, je znova nekam osupnilo, saj tega v vsakdanjem vrvežu življenja kar nismo več vajeni.

Najbrž je res, kar pravijo mnogi med njimi, da takšno tovarištvo rodita le izjemni čas in izjemne okoliščine, bolj žalostno pa lahko postane naše razmišljanje, če upoštevamo vse zunanje izrazne značilnosti našega sedanjega časa, kjer v bitki za razvoj, napredek, zaslužek in vseh vrst privatnega ugodja ostaja tovarištvu vse premalo odmerjenega prostora.

Najraje prisluhne vnuk...

»Ja, kako ste me pa našli,« so bile prve besede Marjana Levstika iz Kočevja, ko smo prisledli k njegovi mizi. Seveda ni bilo treba posebno iskati. Prostorna dvorana je bila preplavljena z borci in prisledli smo tja, kjer smo že koj na začetku zaznali živahen pogovor. Eden takih se je razvil v tistem koncu, kjer so se zbirali tomšičevci.

še revma me tare...« malo potoži, pa hitro doda, da še vseeno ni za v staro šaro. Da je aktiven v svoji krajevni skupnosti Rudnik-Šalka vas, kjer je tudi predsednik borčevske organizacije, in tudi v drugih organizacijah na terenu aktivno deluje. Potem, ko je bil 1958. leta upokojen kot aktiven oficir JLA, je delal pri skupščini občine Kočevje v

otroci niso več otroci. Doma vsi imajo že lastne družine, svoje otroke. Partizanske pripovedi pa so vnukom pogosto bližje kot sinovom in hčeram. Kdo bi vedel, zakaj je tako, a tudi Marjan Levstik zaznava to pri svojih domačih. »Jih že zanima, ne smem reči, da jih ne. Takole včasih, ko smo skupaj zbrani zvečer, me nagovorijo, da jim opišem kakšen dogodek. Ampak najraje se o tem pogovarjam s trinajstinpolletnim vnukom Sašem.«

Stopim naprej, k naslednji mizi. Tri tovarišice sredi živahnega pogovora: narodna herojinja Olga, Vanda Zihnerlova in nekdanja interniranka tovarišica Zmaga. »Olga, kod hodiš?« ji je nekdo klical iz drugega konca dvorane, spet drugi je pristopil k mizi in objel vse tri tovarišice. Olga se hudi na nas: »Kaj toliko pišete o nas? Nič ne dvomim, da bi bili vi v enakih okoliščinah tudi taki, kot smo bili mi.« »In vendar je prav, da pišejo,« jo je nekoliko popravila tovarišica Vanda. »Naj vedo čimveč o vojnem času, da nas ne bi tako neumno spraševali, kot je mene nekoč neka novinarka, če smo kdaj večerjali hrenovke! Si morete misliti! Tudi takega partizanskega golaža, kakršnega jemo danes, v resnici skozi vso vojno nisem poskusila. Bil je nekakšen golaž, ki so nam ga skuhal v sedmem korpusu, ampak meso je bilo tako trdo...«

»Smo lepo zbrani, kajne,« so se nasmejale tovarišice. »Kajne, da nas je lepo videti? Nekaterih ni

tudi s tem požirkom obležena njihova tovariška vez. »Saj sem vam povedal, da ga ne smem niti kapljice, ampak iz Albinčin rok ga ni mogoče zavrniti,« je pripomnil Marjan in podal kačjo slino naprej.

Kakor je že v navadi, se borci po več letih, ko se niso videli, pozanimajo tudi za družine. Njihovi

»Iz Kočevja sem doma in od tam sem tudi krenil med partizane. Tam sem jo tudi staknil, ko smo napadali s Tomšičevo...« pripoveduje tovariš Marjan. »Natančen datum sem si zapomnil, bilo je 9. decembra 1943. Potem so me odpeljali v Stare Žage na zdravljenje. Že januarja sem bil spet v Tomšičevi,« se pohvali, pri tem pa mimogrede omeni, da je tista krogla, ki ga je zadela, še danes zagozdena v njegovih pljučih »za spomin«. Ludvik Boh, tudi tomšičevci in Marjanov bojni tovariš, pripominja, da še danes včasih pomisli, kako je mogoče, da so vse to prestali. V kopreni spomina se mu motajo posamezni prizori, pa si komaj predstavlja, da je bilo lahko tako zelo hudo.

Marjan Levstik je bil tudi eden tistih, ki je skušal pohod Štirinajste na Štajersko. O tistem času pravi: »Kar naprej smo bili lačni! In kaj bi ne bili, saj smo bili mladi in močni. Pa, dokler ni zapadel sneg, je še kar šlo, potem je bilo pa hudičevo težko. Smo se za nekaj minut ustavili in je poleg mene tovariš kar zmrznil...«

»Zdaj me smerni ne piti ne kaditi, zdravniki so prepovedali. Infarkt me je pred dvema letoma in

Ivan Frbežar

»Berači so me prisilili, da sem se šel revolucijo!«

Bili so časi, ko je moral mali Ivan Frbežar iz Šmarja pri Ljubljani spati v hlevu, vdihavati toploto krav, prenašati krivico in kletev gospodarja. Takrat so mu rekli hlapček...

Nisva imela kaj prida časa. Teh nekaj trenutkov, ko je v zraku pod mogočno kupolo gospodarskega razstavišča hrumelo in toplo valovilo od strujanja mogočnih tokov nekaj stotin življenj, stisnjenih pod en sam imenovalec, strnjenih v bridko veselo gmoto spominov, je bilo premalo. Premalo, da bi človek lahko dojel in zanesljivo presodil življenjske poti posameznikov, natanko prisluhnil nežnemu pesku peščne ure, prelivajoče sipino štiridesetih in več let.

Mnogo premalo v tem zakajenem prostoru. Med razigranostjo in bučnostjo, prepletjenima z otožnostjo in zanosom.

Z nekdanjim hlapčkom, Ivanom Frbežarjem, sva skušala ustaviti peščeno uro, zajeti sipki pesek v roke, ga potežkati, mu določiti smer in uvideti, kako se je pravzaprav razpletalo in zakaj.

Delavska družina Frbežarjevih, oče in mati, Viktor, Lojze in Ivan, so si bili z življenjem večno v laseh. Ivan je dopolnil sedem let in pol ko so mu veleli, da je zanj doma kruha premalo.

»Takole po dve, štiri leta, različno, sem služil pri raznih kmetih, vse dokler nisem bil star devetnajst let, ko sem moral v vojsko,« je v dimu cigaret in valovanju spominov pripovedoval Ivan. »Grenki časi so bili. Morda je bilo še najhujše to, ker sem moral spati po kozolcih, hlevih, šupah, na prostem skorajda. Za plačilo so mi dali stanovanje in hrano, če se je temu lahko tako reklo. Tudi čevlje sem dobil. Te je kaj hitro vzel hudič. Nagnali so me, da sem gazil po gnoju, ko smo ga nalagali na voz, da se je bolje stisnil, in takrat so moji edini čevlji skorajda razpadli. Še kratak čas in – ni jih bilo več. Izginili so, kot je izginilo v nič moje otroštvo.«

Tistikrat se je večkrat srečal z berači, ki so prosjčili okoli gospodarja za vbogajme.

»Človek je garal in garal, naposled, ko je bilo z njim konec, ko ni mogel dati od sebe ničesar več, so ga nagnali. Vedel sem,

da tudi mene čaka podobna, če ne kar ista usoda. Odločil sem se, da zadevo vzamem v svoje roke, da ne postanem berač. Ni mi bilo treba kaj dosti odpirati oči, da bi dojel bistvo izkoriščevalskega odnosa. Tako se je zame začela revolucija.«

Frbežarjeva hiša je stala na samotni. Že enainštiridesetega so prihajali k njim aktivisti. Ivan je ostal doma, premišljeval in premleval, kaj bi, dokler ga niso dvainštiridesetega prehiteli Italijani, ki so na hitro obkolili hišo in ga odpeljali v taborišče v Padovo. Odločitev, ki je dolgo močno, tik pred plamenom, tlela v

njem, so mu le za hip prehitro izpolnili.

Po starem je namakal kruh v golaž. Teknilo mu je, vmes je sipal besede.

»O, ko bi v partizanih imeli kaj takšnega!« je z žlico zamahnil proti meni.

Že zelo zgodaj so Frbežarjevi zbirali orožje in tik preden so Ivana odpeljali, je prišel na samotno domačijo Mohorjev Ivan. Po mitraljezu in zaboj streliva.

»Pušev Janez mi je še lani rekel, kako prav jim je prišel,« je prijetno ob spomenu sogovorniku.

Mohorjev je umrl, Ivan je šel za njim na njegovi zadnji poti, pogovarjali so se o mitraljezu. »A ti si bil tisti, ki ga je dal,« mu je rekel nekdo.

Junija 1943 je prišel iz Padove. Domobranci so

ga stisnili v precep. K nam pojdi, so rekli. Ivanu še zdaleč ni bilo do tega.

»Odšel sem k nadzorniku proge in dobil dovolilnico za delo in tako sva z bratom do kapitulacije Italije prelisčila domobranca. Ko so Nemci prodirali proti Ljubljani, sem dejal fantom, da je zadnji čas da nekaj ukrenemo. Že naslednje jutro smo odšli v Cankarjevo brigado, s katero smo že od prej imeli zvezo. Povedal bi, da je takrat le malo manjkalo, pa ne bi odšel nikamor. Brat Lojz je nekaj mešetaril okoli puške in nenadoma mi je strel prifrčal mimo glave.«

Ivan se je tako naposled znašel v brigadi in porabili so ga, kot pravi sam, za vse. Čestokrat je moral pešati, sam, po trinajst in več ur, mimo zased in sovražnikovih postojank, ko človek nikoli ni vedel, kje ga bo zadelo. Nekaj podobnega se je skoraj zgodilo pri Turšičevi žagi pri Veliki Loki, ko je naletel na tanke in so letala mitraljirala in sipala bombe po fantih. Sreča je spremljevalka pogumnih, si bo zapisal, če bo kdaj zbiral utrinke iz teh časov.

Vsi trije Frbežarjevi fantje so bili v Cankarjevi brigadi

»Tako je to,« zamomlja in melje kruh. Natoči si kozarec vina, pogledava naokoli. Ne da bi mu zmanjkalo, še zdaleč ne. »Zdaj je, kako bi človek začel, vse drugače. Saj vsi trobijo v en rog, pa bom še jaz. Tovarištvo propada, to je žalostno. Samopašnost dobiva domicil. Hlastanje za dobrinami nas obvladuje, če pa je kakšna zagata, zatulimo, kot da se bo ves svet podrl, ne da bi na to že prej mislili. Malo mislimo naprej. Ne da ne bi vedeli kaj hočemo, le delati tega ne maramo. Bogatija se, pri nekaterih, razrašča in biti malo revnejši je današnji že skoraj sramota. Nekateri govore o trdi roki, a kaj bi z njo, če imamo samoupravljanje. To bi moralo razrešiti vse. Držati se dogovorjenega in ne odstopati niti za las, pa bo šlo. Ne gre mi v račun, da še vedno tako ščitimo delomrzneže, ki so premeteni in se skrivajo pod nekakšnimi humanimi gesli, frazami o samoupravljanju, krivicami, ki se jim menda godijo, godljo pač mešajo.«

Milenko Strašek

tv-15naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Glavni urednik: DRAGO VRESNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino: BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaže; BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ – naša organizacija; Lektor-urednik: MILENA GLAVNIK; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: MILAN SENČAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 320-486 – Uprava in naročniški oddelki: Miklošičeva 28/1 p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 400 din, posamezna številka v prosti prodaji 10 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektore in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35